

Dobrovolnický program Pět P jako nástroj prevence rizikového chování

Bc. Jarmila Václavíková

Diplomová práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Jarmila Václavíková**
Osobní číslo: **H160363**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Dobrovolnický program Pět P jako nástroj prevence rizikového chování**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rizikového chování, jeho prevence, dobrovolnictví a programu Pět P.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu pomocí polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **Tištěná/elektronická**

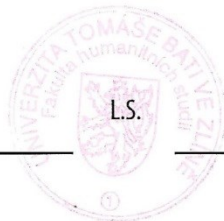
Seznam doporučené literatury:

- DOHNALOVÁ, Marie, Lenka DEVEROVÁ, Kateřina LEGNEROVÁ a Tereza POSPÍŠILOVÁ, 2015. Lidské zdroje v sociálních podnicích. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-060-9.
- FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ, 2010. Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století. Praha: Agnes. ISBN 978-80-903696-8-9.
- MATULAYOVÁ, Tatiana, Pavlína JURNÍČKOVÁ a Jakub DOLEŽEL, 2016. Motivace k dobrovolnictví. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5110-7.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-313-0.
- TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ, 2002. Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích. Praha: Portál. ISBN 80-7178-514-8.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Ivana Olecká, Ph.D.**
Ústav zdravotnických věd

Datum zadání diplomové práce: **4. října 2019**
Termín odevzdání diplomové práce: **24. dubna 2020**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 8. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 25.2.2020

.....
/

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, učeje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vyrobené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Opírá-li autor takového díla udělit svolení bez věcného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce členěná do dvou částí má za cíl porozumět motivačním faktorům, které vedou dobrovolníky k působení v programu Pět P. První teoretická část je zaměřena na rizikové chování, dobrovolnictví a program Pět P. Navazující praktická část je realizovaná kvalitativním výzkumem prováděným pomocí polostrukturovaných rozhovorů s dobrovolníky programu Pět P. Slouží k objasnění jejich motivačních faktorů vedoucích k působení v programu Pět P a dále zkoumá obsah práce dobrovolníka, jeho vztah s klientem programu a odkrývá, co dobrovolníkům při jejich práci pomáhá. Analýza rozhovorů vycházela z metody vytváření trsů. Získané poznatky mohou pomoci nejen samotné organizaci Pět P a jejímu dalšímu rozvoji, ale i příchozím dobrovolníkům a klientům programu.

Klíčová slova: dobrovolnictví, dobrovolník, mentoring, motivace, prevence, program Pět P, rizikové chování

ABSTRACT

The thesis, divided into two parts, aims to understand the motivational factors which lead the volunteers to work in the Pět P program. The first, theoretical part is focused on the risk behavior, volunteering and the Pět P program. The subsequent practical part consists of a qualitative research conducted by semi-structured interviews with volunteers in the Pět P program. Its purpose is to clarify the motivational factors leading to their work in the Pět P program and also explores the contents of the volunteers' work, their relationship with the clients of the program and uncovers what helps the volunteers do their job. The interview analysis is based on the method of cluster. The data gained could help not only the Pět P organization itself and its further development but also new volunteers and the clients of the program.

Keywords: volunteering, volunteer, mentoring, motivation, prevention, program Pět P, risk behavior

Velmi ráda bych poděkovala paní Mgr. Ivaně Olecké, Ph.D., za její cenné rady, bohaté zkušenosti, vstřícnost, čas a odbornou pomoc při vedení mé diplomové práce.

Děkuji dobrovolníkům programu Pět P za jejich ochotu při poskytování rozhovorů k účelům výzkumu mé diplomové práce.

Velké poděkování patří i mé rodině za trpělivost, pochopení a podporu po celou dobu mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG, jsou totožné.

Motto:

„Není třeba dítě příliš vychovávat. Je třeba hezky žít. Dítě se přidá.“

(Ivan Štúr)

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	13
1.1 ZÁKLADNÍ TYPY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	14
1.2 FAKTORY PODÍLEJÍCÍ SE NA GENEZI RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	17
1.3 DRUHY PREVENCE	19
1.4 ROLE ŠKOLY V OBLASTI PREVENTIVNÍHO PŮSOBENÍ.....	20
1.5 ČINITELÉ V PRIMÁRNÍ PREVENCÍ	21
2 DOBROVOLNICTVÍ	24
2.1 FORMY DOBROVOLNICTVÍ	25
2.2 POČÁTKY DOBROČINNOSTI.....	26
2.3 VÝVOJ DOBROVOLNICTVÍ PO ROCE 1989.....	28
2.4 DOBROVOLNICTVÍ V ČESKÉ LEGISLATIVĚ.....	30
2.4.1 Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě	31
2.4.2 Novela zákona o dobrovolnické službě.....	36
2.5 MOTIVACE DOBROVOLNÍKŮ	37
3 PROGRAM PĚT P.....	39
3.1 MENTORING A MENTORSKÝ VZTAH	40
3.2 BIG BROTHERS BIG SISTERS.....	42
3.3 HISTORIE Hnutí BIG BROTHERS BIG SISTERS	43
3.4 VZNIK PROGRAMU PĚT P	44
3.5 CÍLE A ZÁSADY PROGRAMU PĚT P	44
3.6 AKTÉŘI PROGRAMU PĚT P	45
3.6.1 Dítě a jeho zákonný zástupce	47
3.6.2 Dobrovolník	48
3.6.3 Koordinátor a supervizor programu	50
3.7 SUPERVIZE	50
II PRAKTICKÁ ČÁST	54
4 METODIKA VÝZKUMU	55
4.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	55
4.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	56
4.3 STRATEGIE VÝZKUMU	57
4.4 METODA SBĚRU DAT	58
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR	59

5	ANALÝZA ZÍSKANÝCH ÚDAJŮ	61
5.1	VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ	61
5.1.1	Kategorie č. 1: „Motivační faktory“	61
5.1.2	Kategorie č. 2: „Jak jsem se o programu dozvěděl“	65
5.1.3	Kategorie č. 3: „Vstupní podmínky“	67
5.1.4	Kategorie č. 4: „Očekávání“	69
5.1.5	Kategorie č. 5: „Co obnáší účast v programu“	71
5.1.6	Kategorie č. 6: „Vytvořili jsme“	77
5.1.7	Kategorie č. 7: „Co pozoruji, jak to vnímám já“	80
5.1.8	Kategorie č. 8: „Opěrný bod dobrovolníka“	85
5.1.9	Kategorie č. 9: „Doporučení ke zlepšení v programu“	89
5.1.10	Kategorie č. 10: „Rady příchozím dobrovolníkům“	92
6	INTERPRETACE DAT	95
6.1	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	100
	ZÁVĚR	101
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	103
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	108
	SEZNAM OBRÁZKŮ	109
	SEZNAM TABULEK.....	110

ÚVOD

Dobrovolnictví jako sociální služba je pro společnost velmi důležité a je její nedílnou součástí. Dobrovolná pomoc druhým, kterou lidé vykonávají většinou rádi, ze své svobodné vůle a ve svém volném čase, je v mnohých případech vnímána jako samozřejmost. Je třeba klást důraz nejen na osobnostní rozvoj a profesionalizaci dobrovolníků, ale také na jejich motivaci a hodnocení.

Pro tuto diplomovou práci bylo zvoleno téma „Dobrovolnický program Pět P jako nástroj prevence rizikového chování“. Hlavním cílem této diplomové práce je popsat činnost dobrovolníka v programu Pět P.

Dobrovolnictví není obět'. Je to přirozený projev občanské zralosti. Přináší konkrétní pomoc tomu, kdo ji potřebuje. Zároveň poskytuje dobrovolníkovi pocit smysluplnosti a sounáležitosti, dále nové zkušenosti a dovednosti a především obohacení v mezilidských vztazích. (Sozanská a Tošner, 2006, s. 18)

Diplomová práce je členěna do dvou primárních částí. Jedná se o část teoretickou a praktickou. Teoretická část práce se skládá ze tří kapitol, které mají své podkapitoly. První kapitola pojednává o rizikovém chování, jeho základních typech, faktorech podílejících se na genezi neboli vzniku rizikového chování, o prevenci obecně, roli školy v oblasti preventivního působení a činitelích v primární prevenci. Další kapitola nese název Dobrovolnictví. Nastíníme jeho formy, počátky dobročinnosti, vývoj dobrovolnictví po roce 1989, dobrovolnictví v české legislativě a následně motivaci dobrovolníků. Poslední kapitolou teoretické části je program Pět P, pod který spadá mentoring a mentorský vztah, hnutí Big Brothers Big Sisters a jeho historie. Následně nastíníme vývoj programu Pět P v České republice. Dále se zaměříme na cíle a zásady programu, jeho aktéry a supervizi. Praktická část této práce je zaměřena na výzkum, který realizujeme formou kvalitativního výzkumu za pomoci polostrukturovaných rozhovorů s dobrovolníky programu Pět P. Pokusíme se upřesnit motivační faktory, které vedou dobrovolníky k působení v programu Pět P, dále jejich náplň práce, vztah s klientem programu. Odkryjeme, co dobrovolníkům při práci s mládeží pomáhá. Tento výzkum nám poskytne náhled na program Pět P z jiné perspektivy. Dozvíme se, co dobrovolníci využívají při své práci, z jakých zdrojů čerpají a následně, co navrhují ke zlepšení fungování programu Pět P.

Analýza získaných dat je zpracována metodou vytváření trsů. Jednou z posledních částí naší práce je interpretace dat, diskuze a její závěr.

Dobrovolnický program Pět P funguje v České republice již řadu let. Jedná se o národní variantu amerického programu Big Brothers Big Sisters. Program je založený na vztahu dítěte neboli „litlíka“ a jeho staršího kamaráda dobrovolníka. Snaží se pomoci sociálně slabším rodinám a jejich dětem, které si obtížně hledají kamarády, z důvodu zdravotních, výchovných, rodinných, sociálních nebo jiných znevýhodnění.

Děti a dospívající se řadí k ohrožené skupině, co se týče rizikových faktorů. Mnohdy je velmi obtížné vyhnout se negativním vlivům okolí. Děti a mladiství v období dospívání potřebují někoho, na koho se mohou spolehnout a obrátit. Komu mohou důvěřovat, o koho se v případě nouze opřít a požádat o radu i pomoc. Proto je velmi důležitá podpora a víra v člověka. Vztah mezi dospívajícím a jeho starším kamarádem může v jisté míře zabránit nepřijatelnému chování dítěte. Dává prostor pro růst sociálních dovedností, posílení sebevědomí a navázání nových přátelství. Dítě má tedy možnost osvojit si nové prosociální vzorce chování v období dospívání.

Tato práce slouží jako náhled na problematiku dnešní doby. Neustále se objevují nové trendy v oblasti rizikového chování, ať už jde o kyberšikanu, rizikové sporty, či rizikové chování v dopravě, a v neposlední řadě také rizikové chování v prostředí sociálních sítí. Podle Tyšera, (2006, s. 14) by mělo působení na mladou generaci mít výchovně vzdělávací charakter. V této době je důležitý nejenom proces upevňování, ale i vytváření morálních hodnot, rozvoj sociálních kompetencí a dovedností u dětí a mladistvých, které by měly vést k odmítání jakýchkoli forem agresivity, sebedestrukce či porušování zákona.

Získané poznatky mohou sloužit jako podnět pro zlepšení kvality služeb a pro další rozvoj při práci s dětmi, nejen v organizaci Pět P. Dále nalézat nové preventivní způsoby, a tím napomoci nejen dobrovolníkům pečujícím o mládež ale i koordinátorovi a supervizorovi programu, při zkvalitňování péče o děti a jejich potřeby.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

Rizikové chování bylo dříve označováno jako sociálně patologické jevy. Jedná se o soubor nepřijatelných a nechtěných způsobů chování. Dnešní doba přispívá k jeho nárůstu, odráží se zde nejen výchova rodiny, ale jde i o celospolečenský problém. Dolejš (2010, s. 9) definuje pojem rizikové chování jako chování jedince či skupiny, způsobující prokazatelný nárůst sociálních, zdravotních, vývojových, fyziologických, psychologických a jiných rizik nejen pro jedince, ale i pro jeho okolí a společnost.

Jedním ze současných témat je problematika sociálně patologických jevů. Klade se důraz zejména na snížení rizik a důsledků, které stále nabývají na síle. Tato oblast je značně obsáhlá a různorodá. Jednotlivci k těmto jevům přistupují rovněž odlišně. Je to podmíněno zkušenostmi, rolí, kterou zastávají, prostředím a důvody, které je vedly k tomu, aby se konkrétní oblast jevu stala pro ně významnou. Sociálně patologickými jevy se obecně rozumí takové chování, které je charakteristické porušováním a nedodržováním sociálních norem, předpisů, zákonů a etických hodnot i nezdravým životním stylem. Celkově jde o jednání, kvůli kterému dochází k poškozování jak zdraví jedince, tak i prostředí, ve kterém se vyskytuje, a následně dochází až k poruchám a deformacím celospolečenským. (Pokorný et al., 2003, s. 7, 9)

Hamanová (in Machová a Kubátová, 2009, s. 173-174) podotýká, že dospívající ke svému zdraví přistupují poněkud jinak než v dětství a dospělosti. Obvykle se dospívající za své nedostatky stydí a neradi si je připouštějí. Mnohdy dávají přednost rizikovému životnímu stylu, který se jim zdá, že pomáhá řešit jejich problémy. Pro období dospívání je syndrom rizikového chování specifický. Některé formy rizikového chování se vyskytují pouze v tomto věku, ať už jde o konzumaci alkoholu či pohlavní život. Je důležité zmínit, že rizikové chování přináší dospívajícímu jistou pozitivní satisfakci, jako je například uspokojení vývojové potřeby, zvýšení sebevědomí, možnost navázání komunikace s vrstevníky a jiné. Takové jednání pro dospívajícího jedince může být důležitější než vzdálená budoucnost a její případné ohrožení. Při řešení určitých rizikových situací je třeba přistupovat ke každému jednotlivci zvlášť a pátrat jak po osobních, tak i vývojových problémech.

Dospívání je obdobím, kterým musí projít každý člověk na své cestě k dospělosti. Dochází zde k výrazným tělesným i duševním změnám. Dětské hodnoty se stávají nejistými a hodnoty dospělých nejsou akceptovány. Zvýšené požadavky nejsou kladeny jen na adolescenty, ale i na dospělé, s nimiž jsou v každodenním kontaktu. (Vašutová, in Vašutová a Panáček, 2013, s. 7)

1.1 Základní typy rizikového chování

Rozlišujeme minimálně devět oblastí rizikového chování. V nejužším pojetí se jedná o záškoláctví, šikanu a extrémní projevy agrese, extrémně rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, rasismus a xenofobii, negativní působení sekt, sexuální rizikové chování, závislostní chování, okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte, spektrum poruch příjmu potravy. (Miovský, 2010, s. 24)

Agresivita

Podle Martínka (2009, s. 9) je *agresivita* do jisté míry charakteristickým znakem osobnosti jedince. Pojem pocházející z latinského slova *aggressivus* znamená útočnost, postoj nebo také vnitřní pohnutku k *agresi*. V širším měřítku lze *agresi* označit za schopnost organismu mobilizovat síly směřující k zápasu za dosažení svého cíle.

V oblasti prožívání rozumíme *agresi* subjektivně pociťovaný stav, jehož důsledky mohou mít v životě člověka a ve vztazích s okolím rizikový prvek. (Pokorný et al., 2003, s. 58)

Negativní působení sekt

Podle Miovského (2012, s. 62) *sektou* chápeme jistou ohraničenou sociální skupinu, která má své členy sdílející ideologický koncept, čímž se vymezují od svého okolí. Postupně dochází k manipulaci, izolaci a dalším extrémním zásahům do soukromí členů. Podle Vykopalové (2001, s. 95-96) slovo *sekta* vychází z latinského slova *sequerre*, což znamená následovat. Nebo také, že učitel je následován svými stoupenci. Zpravidla jde o menší skupinu, která se odchyluje svými aktivitami a straní se větších náboženských seskupení.

Okruh poruch a problémů se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte

Podle Ciklové (2016, s. 161) u *fyzického týrání* jde nejen o vědomé tělesné ubližování dítěti, ale i o přihlížení a jejího nezabránění. Jedná se o všechna nepřiměřená jednání, která způsobují násilí na dětech. Může zahrnovat vedle hrubého útoku na dítě také tělesné zranění, trvalé poškození, až po úmrtí dítěte. Řadí se sem i pravidelné a neúměrné *tělesné trestání dítěte*. Podle Vykopalové (2001, s. 31) je jedním z rizikových faktorů, kdy může docházet k *týrání a zanedbávání dítěte*, ztráta zaměstnání rodiče. Dochází nejen k frustraci jednoho z rodičů, ale i ke zhoršené finanční situaci rodiny a následné nejistotě při hledání nového uplatnění. Zdroj www.helpguide.org/articles/abuse/child-abuse-and-neglect.htm (©2019) uvádí, že mezi prvky zanedbání dítěte řadíme nezajištění základních potřeb dítěte, jako je jídlo, oblečení, základní hygiena či dohled nad dítětem.

Rasismus a xenofobie

Podle Dolejše (2010, s. 74) se na základě reálných situací v dnešní době setkáváme s pojmy *extremismus a rasismus*. První z těchto pojmů hodnotíme jako takový, který má různou intenzitu, nejedná se o jev nový ani ničím výjimečný, nachází se ve všech zemích, vychází z tradic a může mít různou formu či podobu. Extremistické skupiny mohou být orientovány levicově, pravicově, nacionalisticky či nábožensky. Miovský (2012, s. 60) podotýká, že obecně se u *rasismu a xenofobie* jedná o soubor jevů směřujících k potlačení zájmů a práv menšin. Jde o rasovou nerovnocennost, netoleranci vůči menšinám a jejich odlišnostem.

Rizikové sporty a rizikové chování v dopravě

Obecná definice rizikových sportů a rizikového chování v dopravě je úmyslné vystavování sebe či druhých velkému riziku újmy na zdraví. Mohou to být tajné závody aut za plného provozu nebo jízda pod vlivem psychoaktivních látek. U sportu jde o vědomé překračování fyzických sil, jako jsou nekvalitně připravené raftové sjezdy divokých řek bez potřebného vybavení a zkušeností, či snowboarding v lavinových polích. (Miovský, 2012, s. 56)

Sexuální rizikové chování

Z důvodů společenského tlaku a konzumního přístupu k *sexualitě* bez emocionálních vazeb lze v současné době u mladistvých vyzorovat předčasné zahajování *sexuálního života*. Ke zlepšení reprodukčního zdraví je potřebná výchova mladistvých orientovaná k odsunu pohlavního života do poněkud zralejšího období. Dále výchova k sebeovládání, používání ochrany a snížení počtu interrupcí. V *sexuální výchově* by neměla chybět podpora základní funkce *sexuality* člověka, jako je budoucí rodičovství, úcta a odpovědnost za předávání života. „Dospívání by mělo být obdobím nerušeného dozrání dívky v dospělého ženu“ (Machová a Hamanová, in Machová a Kubátová, 2009, s. 150-151). Biglan et al. (2005, s. 9) definuje sexuální aktivitu jako běžnou součást vývoje adolescentů, která s sebou však nese i značná rizika. Příkladem je pohlavní styk bez použití antikoncepce, což může vést k otěhotnění či přenosu pohlavních chorob.

Spektrum poruch příjmu potravy

Machová (2009, s. 186) vysvětluje pojmy *mentální anorexie* a *mentální bulimie*. U *mentální anorexie* jde o odmítání a omezování příjmu potravy, zatímco u *bulimie* jde o psychogenní přejídání, po kterém přichází úmyslné vyvolání zvracení. U obou poruch jde o strach z tloušťky, neschopnost přijmout své tělo a následné úsilí o dosažení štíhlosti. Podle

Papežové (in Kabíček et al., 2014, s. 315) řadíme do rizikových faktorů *poruch příjmu potravy* adolescentní věk, genetické faktory, osobnostní charakteristiky a životní události.

Šikana a kyberšikana

Pokorný (et al., 2003, s. 47) uvádí, že pojem *šikana* má patrně francouzský původ *chicane* a znamená ponižování, zlomyslné obtěžování, zneužívání, vydírání, pronásledování, fyzické týrání. Často je složité rozlišit šikanu od podobných jevů, proto je někdy obtížné uchopit její definici. Kyriacou (2003, s. 19) podotýká, že i násilníci mohou být oběťmi, a to nejen kvůli tomu, že by byli sami šikanováni, ale mohou mít i osobní problémy. Jednak to může souviset s jejich psychikou, ale může jít i o problémy či úmrtí v rodině.

Podle Ciklové (2016, s. 110) je *kyberšikana* v současnosti velmi aktuálním problémem. Nebylo by překvapující, kdyby v dnešní době elektronických vymožeností tuto techniku lidé zneužívali. Černá (in Ševčíková, 2014, s. 119) považuje *kyberšikanu* a *online obtěžování* za problematiku poměrně čerstvou, která rychle pronikla do obecného podvědomí. V poslední době je často diskutovaná nejen v médiích, ale i na půdách škol. Jde o fenomén týkající se především dospívajících. Vyrovnávají se s ní nejen její aktéři, ale i učitelé a rodiče, na vyšší úrovni také instituce, kterých se šikana dotýká.

Záškoláctví

Podle Miovského (2012, s. 51) lze *záškoláctví* definovat jako neomluvenou nepřítomnost žáka základní či střední školy. Žák úmyslně zanedbává školní docházku, což řadíme mezi přestupky, porušení školního řádu a provinění se proti školskému zákonu. Častokrát je *záškoláctví* spojeno s dalšími typy rizikového chování, což nepůsobí dobře na rozvoj jedince.

Problematice *záškoláctví* je třeba stále věnovat pozornost, jelikož je jedním z vážných problémů, se kterým se ve školách potýkáme. Není to jen ztížení práce pedagogů, ale i poměrně velké riziko pro žáka samotného. (Ciklová, 2016, s. 55)

Závislostní chování

Syndrom závislosti je soubor fyziologických, kognitivních a behaviorálních fenoménů, přičemž užívání některých látek má u jedince větší přednost než jednání jiné, kterého si dříve více cenil. Charakteristikou syndromu závislosti je často silná touha užívat psychoaktivní látky, tabák nebo alkohol. „Syndrom závislosti může být přítomen pro určitou látku, třídu látek, nebo širší řadu různých látek.“ (Nešpor, 2011, s. 9-10)

1.2 Faktory podílející se na genezi rizikového chování

Za nejdůležitější sociální skupinu je považována rodina, v níž člověk vyrůstá. Dochází zde k uspokojování fyziologických, sociálních a psychologických potřeb. Rodinné zázemí poskytuje společenskou seberealizaci, přináší zkušenosti, formuje jedince a nastavuje vzorce chování, které nacházíme pouze v tomto prostředí. Rodina udává budoucí společenské role a identitu obecně. Avšak v některých případech se rodina sama o sobě může stát zátěží, zdrojem vzniku různých psychických problémů a následně i rizikového chování (Fischer a Škoda, 2009, s. 140). Vykopalová (2001, s. 23) podotýká, že po staletí je rodina nejpřirozenějším prostředím pro výchovu. Nejen, že se zde utváří sociální vztahy, ale rodina je i spojovacím článkem mezi generacemi a širší společností navzájem. Jedním z nejzásadnějších problémů v celosvětovém měřítku je *rozvodovost*, dále *klesající porodnost*, *posouvá se i věková hranice vstupu do manželství*, jsou vyhledávány *jiné formy partnerského soužití*, rodí se *mimomanželské děti* a roste *počet neúplných rodin*. Moravcová (2015, s. 74) uvádí, že v rodinném prostředí dochází k socializaci dítěte, předávání hodnot a norem společnosti. Podstatnou rolí rodičů je dohlížet na dítě a motivovat jej ke slušnému chování. Jestliže *rodiče neplní svoji roli*, nebo se v rodině *vyskytují různé problémy a nestandardní situace*, je případné rizikové chování dětí přičítáno této skutečnosti. „Vliv rodiny na dítě se však s věkem postupně oslabuje a *významnou úlohu* začínají hrát především *vrstevnické skupiny*, s nimiž se jedinec v různé míře identifikuje.“ Podle Vykopalové (2001, s. 33) „mnohé výzkumy potvrzují, že právě *ubližování dětem dospělými* v rodině může mít významný vliv na pozdější vznik a vývoj kriminální kariéry u tohoto dítěte“.

Panáček (in Vašutová a Panáček, 2013, s. 93) uvádí, že dnešní společnost je zaměřena na zisk, výkon a materiální statky. Jedinci může připadat, že jsou na něj *kladeny vysoké nároky*, což na něj vytváří tlak. Je nucen vyvíjet úsilí, aby ve společnosti dosáhl vyššího socioekonomického statusu. Společenské změny se dotýkají i rodin a odráží se ve výchově dětí. Rodiče jsou často vytíženi, *nemají dostatek času* a sil věnovat se dospívajícím dětem, které se následně *poutají k vrstevnické skupině* a přijímají její normy a hodnoty. Negativně mohou působit na vývoj adolescenta také *média*. Často se v nich objevuje násilí, agresivita, nevhodné způsoby zábavy.

„Vznik nového společenského uspořádání, které s sebou přináší řadu vzájemně podmíněných změn, jako je *vysoká nezaměstnanost*, *nutnost rychlé adaptace jedince* na nové životní podmínky, *nedostatečná etická a právní výchova*, *malá účinnost uplatňovaných sankčních a preventivních opatření* apod., klade vysoké nároky na jedince a jeho rodinu.“

Dochází i k týrání, zanedbávání a zneužívání dětí z různých důvodů. Do individuálních faktorů lze zařadit *genetické faktory* a *poruchy socializace*, které jsou výsledkem nevhodného rodinného a vrstevnického působení. Tyto faktory spouštějí nejrůznější formy agresivního chování a podílejí se na další kriminální činnosti, drogové závislosti, loupežích, různých formách násilí a krádeží. (Vykopalová, 2001, s. 20-21)

Vykopalová (2001, s. 127) zdůrazňuje, že se v chování člověka odráží celá řada faktorů. Genetické dispozice mohou mít vliv na sníženou sebekontrolu, hyperaktivitu apod. Uvedené vlivy samy o sobě nevedou ke vzniku delikventního chování, zvyšují však jeho pravděpodobnost. Nejčastějším spouštěčem, který se podílí na vzniku rizikového chování, je již zmíněný *syndrom hyperaktivity*.

Faktory ovlivňující dospívajícího lze obecně rozdělit do čtyř oblastí: *Jedinec, rodina, školní prostředí, společnost*. Pokud vezmeme v úvahu, že jedinec může být sám sobě rizikovým faktorem v období adolescence, klademe důraz na jeho osobnostní a charakterové vlastnosti, inteligenci, pohlaví a jeho mravní vývoj. Dále na něj mohou mít vliv *poruchy učení, chování, zdravotní komplikace, jeho duševní zdraví, životní styl, způsoby trávení volného času, schopnost stát si za svým názorem a další*. (Panáček, in Vašutová a Panáček, 2013, s. 93-94)

Touha po nebezpečném experimentování je dospívajícím od nepaměti vlastní. Avšak pouze jeho přechodné trvání v omezené míře lze považovat za normální součást vývoje, která nemusí ohrozit jedince a není problémovým chováním. Přibylo případů, kdy mladí lidé aplikují rizikový způsob života, jehož následky ohrožují a nezdědka poškozují je samotné. Častokrát jsou příčinou úmrtí u 15 - 19letých, nejen v Česku, ale i západních zemích. Proto se mluví o takzvané chorobnosti mládeže. (Hamanová a Csémy, in Kabiček et al., 2014 s. 32)

Obecně se snižuje význam rodiny. Dospívající se dostávají na okraj zájmu svých rodičů. Zvyšuje se množství neúplných rodin a rozpadajících se manželství. Pro mladé lidi je mnohdy náročné nalézat vzory pro své chování a jednání. Jak již bylo zmíněno, na nepříznivý vývoj dítěte působí i ztráta zaměstnání rodiče, což může mít za následek nepřiměřenou úzkost ve výchově. Tvrdá autoritativní výchova může u dítěte naopak způsobit neschopnost dítěte projevit emoce a vyrovnávat se s nimi. Později se to může projevit ve zkratkovitém a nepředvídatelném chování při zvládnutí emočních zátěží. Mnohdy jsou děti odloženy k videohram, počítačům či televizi, aby jejich rodiče mohli pracovat nebo se věnovat jiným věcem.

1.3 Druhy prevence

Podle Ciklové (2016, s. 7) chápeme prevenci jako soubor aktivit či soustavu opatření, které předcházejí různým negativním jevům a podporují pozitivní chování. Machová (2009, s. 14) dále dodává, že ve své podstatě je prevence zaměřena proti nemocem a na jejich předcházení. Provádí se buď u jednotlivce, nebo na úrovni celé společnosti.

Rozlišení prevence:

- *Primární prevence*
- *Sekundární prevence*
- *Terciární prevence*

Podle Machové (2009, s. 15) je cílem *primární prevence* zabránit vzniku nemoci v období, kdy nemoc ještě nastala. Uplatňují se zde aktivity k posilování zdraví či odstranění rizikového chování, jako je například nadměrné pití alkoholu. Pokorný (et al., 2003, s. 7) definuje *primární prevenci* v současné době jako komplexní, flexibilní a otevřený systém opatření, která jsou plánována předem, vedena a vyhodnocována specialisty a podílí se na ní všichni členové a subsystémy společnosti. U *primární prevence* rizikového chování se jedná o soubor specificky prováděných aktivit, které jsou nedílnou součástí společnosti. Snaží se předcházet vzniku a rozvoji jevů poškozujících nejen její členy, ale i společnost jako celek.

Primární prevenci můžeme dále rozdělit na specifickou a nespecifickou. Nespecifická podporuje žádoucí formy chování obecně a specifická se snaží zamezit konkrétnímu riziku. Může to být předcházení prvnímu kontaktu jedince s drogou nebo preventivní programy na školách pomocí besed, plakátů, příruček a jiných (Pokorný et al., 2003, s. 173). Ciklová (2016, s. 7) dodává, že nespecifická prevence je zaměřena na volnočasové aktivity a specifická je již zaměřena na cílovou skupinu.

„*Sekundární prevence* se provádí až po vzniku nemoci, ale ještě předtím, než nemoc způsobila poškození“ (Nešpor, 2011, s. 156). Podle Machové (2009, s. 15) je jádrem *sekundární prevence* včasná diagnostika nemoci a její účinné léčby. Jedná se o snahu předcházet nepříznivému vývoji nemoci a možným komplikacím. Do *sekundární prevence* se řadí i preventivní prohlídky, které dokáží odhalit rané stádium nemoci.

Podle Machové (2009, s. 15) u *terciární prevence* mluvíme o prevenci následků nemocí, handicapů, dysfunkcí a vad, které by mohly vést k invaliditě či imobilitě pacienta.

Cílem je co nejdéle udržet život kvalitní. Nešpor (2011, s. 156) dodává, že se *terciární prevence* snaží předejít dalším škodám.

1.4 Role školy v oblasti preventivního působení

Školy mají povinnost provádět preventivní činnost a opatření, mít svůj vlastní preventivní program vytvářený metodikem prevence, který je součástí školského poradenského pracoviště. Podle Ciklové (2016, s. 7) základním principem prevence na školách a školských zařízeních není jen předcházení rizikovému chování, ale také výchova ke zdravému životnímu stylu, rozvoji sociálních kompetencí a dovedností a budování zdravého sebevědomí.

„Působení na mladou generaci musí mít charakter výchovně-vzdělávací.“ Škola a školské zařízení mají povinnost poskytovat soubor činností a podmínek vedoucí k získání důležitých sociálních dovedností. Někdy přebírá i roli výchovnou, jelikož rodina v dnešní době plní jen část ze svých dřívějších základních funkcí. (Tyšer, 2006, s. 14)

Miovský (2010, s. 24) považuje za prevenci rizikového chování „jakékoli typy výchovných, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky.“

V zařízeních výchovně-vzdělávacích děti tráví stále více času. Instrukce následně přebírají více aktivit za rodinu a rozšiřuje se jejich sociální kontrola. V souvislosti s tím sílí i vliv médií, který vyplňuje dětem a mladistvým jejich neorganizovaný čas. Jedná se především o televizi, která se ve větší míře orientuje na dětskou klientelu pomocí vytvořených představ a komerce skrze reklamy na ně orientované. (Vykopalová, 2001, s. 124)

Ciklová (2016, s. 7-8) rozlišuje čtyři typy prevence z pohledu školství. Každá má svůj jasný cíl. Na všechny žáky školských zařízení je zaměřená *všeobecná specifická primární prevence*. Jsou to aktivity s cílem minimalizovat nebo předcházet výskytu určitých rizikových projevů chování. „Specifická primární prevence je zaměřena na všechny žáky bez znalosti možných projevů rizikového chování.“ *Selektivní prevence* je zaměřena na užší skupinu dětí a mladistvých, u kterých je předpokládán výskyt rizikového chování, nebo již jsou přítomny rizikové faktory. Na jednotlivce nebo menší skupinu dětí a mladistvých je zaměřena *indikovaná prevence*. U těchto dětí je již rizikové chování indikováno. *Nespecifická primární prevence* je charakteristická aktivitami, které podporují zdravý životní styl a osvojování si pozitivního sociálního chování skrze smysluplně využitý

organizovaný volný čas. Mohou to být sportovní, zájmové, volnočasové i jiné aktivity, programy vedoucí k zdravému rozvoji osobnosti, k odpovědnosti a dodržování společenských pravidel. Tento typ prevence se využívá k aplikaci různých vyhodnotitelných a efektivních specifických programů.

Prevence rizikového chování v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy je zaměřena na oblasti prevence, jako jsou alkoholismus a kouření, drogové závislosti, kriminalita a delikvence, patologické hráčství, záškoláctví, závislosti na počítačích, televizi a mobilních zařízeních, šikana, vandalismus a jiné formy násilí, rasismus a xenofobie, antisemitismus a intolerance. (Tyšer, 2006, s. 51)

1.5 Činitelé v primární prevenci

Mezi kompetentní osoby v oblasti prevence na školách řadíme školního metodika prevence, výchovného poradce, školního psychologa nebo školního speciálního psychologa. Na ty dohlíží ředitel školy. Dále může na škole působit konzultační tým složený z pedagogů školy, jehož součástí jsou i třídní učitelé. Podle Ciklové (2016, s. 34) je základním předpokladem pro poskytování poradenství ve školách jasné vymezení kompetencí a rolí, především vnitřní systém komunikace ve školském poradenském týmu. „Školní poradenské pracoviště spadá do oblasti poradenských služeb ve škole, které jsou jasně uvedeny ve vyhlášce 75/2005 Sb.“ Cílem je poradenská podpora žáků a jejich rodičů, zákonných zástupců a pedagogů. Výhodou je, že pomoc je poskytována okamžitě a přímo na místě. Knotková (et al., 2014, s. 15-16) uvádí, že služby školního poradenského pracoviště jsou poskytovány bezplatně. Zaměřují se na primární prevenci rizikového chování a prevenci školní neúspěšnosti. Dále poskytují poradenskou a informační pomoc jak při výběru budoucího vzdělávání, tak i profesního uplatnění, podporují žáky při integraci a inkluzi, pečují o nadané a o „metodickou činnost směřovanou k pedagogům škol“.

Školní metodik prevence

Práce *školního metodika prevence* je zaměřena na primární prevenci rizikového chování ve školním prostředí u dětí a mladistvých. Může jím být jmenován kterýkoli učitel školy s pedagogickou praxí minimálně 2 roky. Podle Knotkové (et al., 2014, s. 53-54) je „hlavním úkolem *školního metodika prevence* tvorba minimálního preventivního programu školy a koordinace jeho plnění“. Preventivní program je vytvářen vždy na jeden rok, vychází z preventivní strategie školy a z aktuálních potřeb a priorit v oblasti prevence. O své činnosti vede metodik prevence dokumentaci. Tyšer (2006, s. 11) dodává, že *školní*

metodik prevence by měl mít přirozenou autoritu kolegů a důvěru dětí, být ochotný na sobě pracovat, dále se vzdělávat a věnovat funkci dostatek času.

Výchovný poradce

Podle Ciklové (2016, s. 37) se *výchovný poradce* převážně věnuje procesu integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami včetně integrace nadaných dětí a problematice kariérového poradenství. Knotková (et al. 2014, s. 29, 50) podotýká, že výchovný poradce musí mít autoritu nejen u žáků, ale i u svých kolegů a rodičů dětí. Může jím být jmenován kterýkoli učitel ve škole. Pro výkon činnosti je nutné absolvovat studium podle vyhlášky č. 317/2005 Sb., která pojednává o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, jejich kariérním systému a akreditační komisi. Výchovný poradce by měl především umět efektivně pracovat s třídním kolektivem.

Třídní učitel

Podle Ciklové (2016, s. 40) by se měl každý *třídní učitel* snažit, aby v jeho třídě bylo vytvořeno pozitivní klima a následně panovala i pohoda pro školní práci a fungování skupiny. S dětmi je v nejužším kontaktu a tudíž by měl vnímat jakékoli změny klimatu ve třídě a adekvátně s nimi pracovat. „Školní třída je nejen místem pro vzdělávání, je i důležitá pro psychosociální rozměr, který významně působí na osobnost dítěte.“ V současné době je na *třídního učitele* kladena spousta požadavků, především na jeho dovednosti a schopnosti.

Školní psychologové a školní speciální pedagogové

Školy nad 500 žáků mohou využít služeb školních psychologů nebo školních speciálních pedagogů. Ti se následně stávají součástí pedagogického sboru a spolupodílejí se na realizaci školního pedagogicko-psychologického poradenství. Přinášejí do škol jistá specifika poradenské práce. Jedná se o včasnou identifikaci žáků s výukovými obtížemi, kteří mohou vykazovat prvky rizikového chování. Činnost školních psychologů či školních speciálních pedagogů spočívá nejen v intenzivní práci s jednotlivci či třídami, ale jde i o metodickou podporu učitelů, kteří pracují s problémovou mládeží. „Školní psychologové zajišťují také intervence v krizových situacích.“ Jedná se například o úmrtí v rodině. (Zapletalová in Miovský, 2010, s. 79)

Ředitel školy

Ve škole vytváří *ředitel* vhodné podmínky pro realizaci prevence v oblasti rizikového chování, rozhoduje o tom, kdo zastane funkci školního metodika prevence. Dále zodpovídá za nepřetržité vzdělávání pověřených pracovníků v oblasti preventivního působení, spolupracuje s rodiči či zákonnými zástupci dětí. Ředitel by měl mít přehled o efektivitě preventivních aktivit. Dbá na to, aby preventivní opatření byla vymezena v řádu školy. Při výskytu rizikového chování provede příslušná opatření. (Tyšer, 2006, s. 20)

2 DOBROVOLNICTVÍ

Jak vyplývá ze samé podstaty dobrovolnictví, je to činnost, kterou lidé vykonávají ze své vlastní vůle a bez nároku na odměnu. Poskytují nejen své znalosti a dovednosti, ale především darují svůj čas. Tento druh práce je velmi potřebný a smysluplný. Vyznačuje se nejen péčí o seniory, ale i prací s dětmi a mládeží, pomocí obětem přírodních katastrof, ochranou přírody či obnovou historických památek. Často přehlédnutelným může být dobrovolnictví vyskytující se na mnoha místech. Ať už jde o sousedskou výpomoc, úklid před společným domem nebo pomoc neznámému člověku přejít silnici.

Pod pojmem dobrovolnictví si každý představí něco jiného. Dobrovolnictví provází člověka od nepaměti a každý z nás je v životě někdy dobrovolníkem. Málokdy rozeznáme hranici mezi pomocí příbuzným, kolemjdoucím, sousedům a dobrovolnou pomocí škole. Forma takové pomoci je často brána za samozřejmost, bez následného vděku či odměny. Častou motivací je předpoklad: „Dnes já vám, zítra vy mně“. Mnoho lidí si to nepřipouští a nechtějí být za dobrovolníka označováni. (Tošner a Sozanská, 2006, s. 35)

„Dobrovolnictví je vědomá, svobodně zvolená činnost ve prospěch druhých, kterou poskytují občané bezplatně. Dobrovolník dává vědomě část svého času, energie a schopnosti ve prospěch činnosti, která je časově i obsahově vymezena.“ Dobrovolnictví je vhodným nástrojem pro začleňování sociálně vyloučených osob, seniorů, zdravotně postižených, matek na rodičovské dovolené a nezaměstnaných. (Müllerová, 2011, s. 10, 14)

Jak uvádí Tošner (in Matoušek, 2013, s. 59), dobrovolnictví má nejen náznaky občanské výpomoci a zájmové činnosti, ale vyznačuje se i svou spontánností a neočekáváním odměny.

Podle Dekkera a Halmana (2003, s. 1) nacházíme v různých definicích o dobrovolnictví minimálně tři společné prvky: dobrovolnictví není povinné, je to činnost vykonávaná bez nároku na odměnu a ve prospěch jiných.

Frič a Pospíšilová (2010, s. 7) dodávají, že dobrovolnictví provází lidskou společnost tisíce let. V současné době jeho význam znovu nabývá na síle a zaznamenáváme již delší dobu různé inovační trendy a změny v dobrovolnictví.

Matulayová (2016, s. 5) uvádí, že dobrovolnictví je jako komplexní fenomén předmětem výzkumu humanitních a společenských věd převážně od 70. let 20. století. Podle zdroje www.unv.org/volunteerism-and-global-goals (©2020) dobrovolnictví poskytuje sociální začlenění, prohlubuje solidaritu a posiluje občanskou angažovanost.

2.1 Formy dobrovolnictví

Dobrovolnictví dělíme do dvou forem, na *dobrovolnictví veřejně prospěšné* a *vzájemně prospěšné*. Jedno vychází z vlastní potřeby a ochoty dobrovolně se angažovat ať už pro druhé, či v rámci společnosti, příkladem mohou být dárci krve. Zatímco u *dobrovolnictví vzájemně prospěšného* jde o činnosti, které vykonávají členové spolku, sdružení či kluby pro dosažení svých cílů. Mohou to být např. dobrovolní hasiči či účastníci tělovýchovné jednoty starající se o úpravu okolí. Matoušek (2016, s. 49) dále upřesňuje, že u *dobrovolnictví vzájemně prospěšného* jde o zájmové skupiny, které sdílejí osobní zájmy. Ve druhém případě jde o poskytování času a dovedností pro činnost veřejně prospěšnou. Klienty mohou být jak hendikepovaní lidé, tak i příroda. Dobrovolná činnost by měla být přínosem nejen pro klienta, ale i pro dobrovolníka.

Podle Müllerové (2011, s. 11) vzniká po roce 1989 nový prvek a to *dobrovolnictví veřejně prospěšné*. Toto dobrovolnictví vychází z vlastní vůle občanů angažovat se svobodně a dle svého přesvědčení pro jiné či v rámci změn společnosti. Na prvním místě je potřeba být užitečný svému okolí a komunitě. Příkladem pro tento typ organizace mohou být nestátní neziskové organizace, které získávají pro svou činnost dobrovolníky z řad veřejnosti. Tošner a Sozanská (2006, s. 36) dále doplňují, že *veřejně prospěšné dobrovolnictví*, na němž neziskové organizace staví, organizují také dobrovolnická centra. Role dobrovolníka je chápána tak, aby se na ni mohl příjemce dobrovolné činnosti spolehnout. Proto partnerem dobrovolníka je většinou organizace, která mu poskytne příležitost k dobrovolné činnosti. Jedná se jak o jednorázové akce, tak o dlouhodobou spolupráci.

Druhým prvkem je *dobrovolnictví vzájemně prospěšné*. Po roce 1989 vznikala spousta organizací, která stavěla svou činnost na dobrovolné práci a nadšení. Mohou to být kulturní, sportovní, mládežnické či dětské organizace (Müllerová, 2011, s. 11). Jak uvádí Tošner a Sozanská (2006, s. 36) *dobrovolnictví vzájemně prospěšné* se velmi neliší od sousedské výpomoci. Spojuje je spontánnost s neočekáváním finanční odměny. Tento typ pomoci se rozvíjel přirozeně, ale i z nouze, v uplynulém období totalitní společnosti. V důsledku špatně fungujícího trhu zboží a služeb byl nastolen systém vzájemných protislužeb.

Vlivem doby se formy dobrovolnictví postupně transformují v tržní vztahy, ale doposud jsou běžné v rámci vztahů v rodině, sousedských vztahů a podobně. Dobrovolnictví *vzájemně prospěšné* probíhá většinou v rámci komunity v obci, sportovního klubu, fary a podobně.

Podle Dlouhé (2001, s. 4) jsou aktivity většiny nevládních organizací založeny na dobrovolné činnosti jejich členů. Jestliže je činnost dobrovolníků soustředěná v rámci jedné komunity, hovoříme o *činnosti vzájemně prospěšné*. Avšak řada lidí se angažuje ve prospěch jiných nebo prosazuje určité změny ve společnosti. Pokud dobrovolná práce má tento charakter, jde o *činnost veřejně prospěšnou*.

Rozlišení těchto typů dobrovolnictví je velmi podstatné z hlediska terminologie, avšak v praxi se všechny uvedené druhy pomoci mohou mísit. U charitativních či církevních organizací není podstatné, zda příjemce pomoci je jejich členem či nikoli. (Tošner a Sozanská, 2006, s. 36)

2.2 Počátky dobročinnosti

V této podkapitole uvedeme, kdy se mezi lidmi začala objevovat dobročinnost. Její počátky v českých zemích sahají až do středověku. K významnému rozvoji dobrovolnictví však v České republice došlo až po roce 1989. Na toto období se zaměřuje následná část práce.

V dějinách má dobrovolnictví tak dlouhou tradici jako lidstvo samo. Zmínky o dobrovolném dárcovství nacházíme již u antických autorů. Dobrovolná činnost ve prospěch druhých, kteří jsou odkázáni na pomoc, je zachycena v literárních pramenech dalekého východu. Již Buddha a Konfucius o ní hlásali. Své uplatnění našla u starozákonných židů a později i Arabů. (Radková in Levická, 2004, s. 25)

Etnika či počátky dějin českého státu, z nichž se novodobá česká národní společnost vyvíjela, sahají až do raného středověku. Etapa zahrnuje formování českého státu v 9. a 10. století nejdříve na Moravě a později v Čechách. Základními rysy této rané epochy byla společnost organizovaná na stavovském principu jasně se řídící křesťanským světovým názorem. (Tůma in Frič, 2001b, s. 33)

To potvrzuje i Hejduková (2015, s. 212 – 213), kdy ve středověku a raném novověku bylo na našem území možné vypočítat počátky formování neziskového sektoru. V té době

měl neziskový sektor podobu dobročinnosti a rozvoje společnosti. Byla zde patrná jak humanitární, tak i duchovní pomoc.

Počátky těchto humanitárních aktivit a dobročinnosti sahají k počátkům českých dějin a jsou především propleteny s vlivem křesťanské filozofie. Z křesťanského milosrdenství a učení o lásce k bližnímu svému vycházela charitativní činnost. Jednalo se především o dohled nad zdravotně postiženými, péči o chudé, nemocné, sirotky a staré lidi. Nadace na podporu církví a duchovního vzdělávání vznikaly již od 13. století (Frič a Goulli, 2001b, s. 17). Tůma (in Frič, 2001b, s. 33 – 34) dodává, že se jednalo především o instituce, u kterých bylo podstatnou součástí jejich smyslu a existence konání dobra v nejširším smyslu slova. Ač měla církev původně dbát o záležitosti především duchovní, nikoli světské, postupem času se stala významným mocenským činitelem a získala nemalý majetek, se kterým efektivně hospodařila. Podle Hejdukové (2015, s. 213) lze vypočítat i vznik spolků, korporací na úrovni obcí, mnišských řádů a bratrstev. Rozvíjely se i profesní spolky neboli tovaryšstva, především po husitských válkách. Až rok 1811 se stal důležitým milníkem pro neziskové organizace. V té době byl přijat obecní zákoník rakouský, který umožňoval založení právnické neziskové osoby. Organizacím, které narušovaly etiku nebo bezpečnost, nebyl vznik povolen. Rozvíjely se především spolky a po rozpadu bachovského absolutismu vznikají například Hlahol či Sokol Pražský. K formování moderní občanské společnosti dochází na přelomu padesátých a šedesátých let 19. století, kdy se neziskový sektor bouřlivě rozvíjel a vzkvětal. Podporovanými odvětvími byly zejména kultura, věda a vzdělání.

Spolková činnost a s ní související dobročinnost se v českých zemích rozvinula zejména v 19. století. V té době vznikla spousta vlasteneckých spolků na podporu umění, vědy, kultury a vzdělávání. Některé tyto spolky přetrvaly v určité podobě dodnes, například Hlávková nadace, Sokol nebo spolek Mánes. V Českém království současně vznikaly obdobné organizace židovské, německé a další, které také stavěly na dobrovolné spolupráci a pomoci. (Tošner a Sozanská, 2006, s. 29)

V roce 1918, kdy došlo k založení Československé republiky, byl zaznamenán vysoký nárůst nadační a spolkové činnosti podle národnostního principu. Řada neziskových organizací měla svůj vzor v zahraničí, především v USA. Bylo by možné říci, že neziskový sektor během období první Československé republiky zažíval svůj „zlatý věk“. (Frič a Goulli, 2001b, s. 18).

Po vzniku samostatného Československa se dobročinnost dále rozvíjela. „Dobrovolné organizace zahrnovaly škálu organizačních forem: soukromé, obecní, náboženské, národnostní až po tzv. spolky s charakterem polooficiálním, které byly pověřeny poměrně širokými kompetencemi (např. zemské a okresní péče o mládež, Československý červený kříž, Masarykova liga proti TBC).“ Organizace byly hojně strukturovány a obsahovaly sítě menších institucí a poboček až po okresní, zemská či národní ústředí. (Tošner a Sozanská, 2006, s. 29-30)

Německá okupace v roce 1939 narušila rozvoj neziskového sektoru a neziskových organizací. I přesto, že více než 10 000 spolků bylo obnoveno, v roce 1948 se i tyto neziskové organizace dostaly pod silný vliv totalitního politického systému a byly podřazeny komunistickým ideologiím. Sdružování občanů bylo státem omezeno na centrálně řízené masové organizace (Hejduková, 2018, s. 24-25). Podle Friče a Goulliho (2001b, s. 19 – 20) byl paralyzován i spolkový život kvůli vytvoření akčních výborů. Ty nahradily volené orgány neziskových organizací pod záminkou očištění veřejného života. Zabaven byl i majetek církevních organizací a spolků a současně byly jednotlivé organizace sjednoceny do dílčích „dobrovolných organizací“ Národní fronty. Stát nahradil služby poskytované neziskovými organizacemi v oblastech, jako je sociální péče či školství a založil tzv. státní neziskový sektor složený z rozpočtových a příspěvkových organizací. Tošner a Sozanská (2006, s. 30) dodávají, že některé organizace z té doby zůstaly nezávislé, avšak byly státem pronásledovány a likvidovány. Majetky nadací a spolků byly zabaveny, a řada demokraticky smýšlejících lidí pronásledována a vězněna. Od roku 1951 byly v rámci tažení proti církvím systematicky rušeny veškeré charitativní a sociální organizace. Určité „nadechnutí“ znamenal rok 1968, avšak k aktivizaci a obnově občanských iniciativ došlo až v osmdesátých letech 20. století, zejména pak po listopadu 1989.

2.3 Vývoj dobrovolnictví po roce 1989

V této podkapitole navazujeme na předchozí kapitolu, kde jsme popsali počátky dobročinnosti v českých zemích. Podle Mlčáka a Záškové (2013, s. 35) má na území České republiky dobrovolnictví poměrně dlouholetou tradici, jež byla po dlouhá léta silně formována politickými a historickými událostmi.

Frič (2001a, s. 26) upřesňuje, že teprve po roce 1989 nastala obnova organizované dobročinnosti na původním demokratickém základu. Přijat byl i zákon o sdružování občanů a následně i další právní normy, které upravovaly činnosti a fungování jednotlivých druhů

neziskových organizací, ať už se jednalo o nadace, obecně prospěšné společnosti, církevní zařízení či nadační fondy. Soukromě organizovaná dobročinnost postupně získává svou ztracenou legitimitu, stává se společensky respektovanou aktivitou, která přináší důvěryhodnost a řád.

Podle Tošnera a Sozanské (2006, s. 30) česká společnost prošla po roce 1989 hledáním vlastní identity. Myšlenka občanské společnosti založená na kooperaci a solidaritě, kterou propagoval Václav Havel, se stala základním tématem plnoprávných a svobodných občanů. Hejduková (2015, s. 213) dodává, že s sebou tento rok přinesl i zásadní změny v oblasti neziskového sektoru, mezi které patřila i změna politického režimu, která umožnila vznik tisícům neziskových organizací. Ne všechny organizace dodnes vydržely, avšak své opodstatnění mají neziskové organizace jak na straně veřejného, tak i soukromého sektoru. Tošner a Sozanská (2006, s. 30) zdůrazňují obnovení spolků a sdružení po roce 1989. Mnoho z nich v rámci restitucí získalo zpátky majetek a pokračovaly tak ve své činnosti. Mezi tyto instituce patřil třeba Skaut-Junák, YMCA, Sokol. V krátké době se jim povedlo obnovit celostátní síť organizací, které již neměly šanci získat svůj majetek, avšak svou činnost postavily na nadšení a pomoci dobrovolníků. Jednalo se o kulturní, sportovní, dětské, ale i mládežnické organizace, ve kterých skupiny občanů dobrovolně realizují řadu aktivit nejen pro své přátele. V neposlední řadě to jsou organizace orientované charitativně, sociálně a zdravotně. Jsou zaměřeny na pomoc znevýhodněným, handicapovaným, ale i seniorům a menšinám. Dále Frič a Vávra (2012, s. 9) uvádějí, že v té době vznikl i nový typ manažersky řízeného dobrovolnictví, které se rozvíjí původní dobrovolnické aktivity na profesionálním základě. Stát i dnes z větší části poskytuje sociální, zdravotní a vzdělávací služby, avšak počty občanských organizací či dobrovolníků stále narůstají a sektor dobrovolnictví se svou vnitřní strukturou přibližuje západním vzorům.

Jak uvádějí Tošner a Sozanská (2006, s. 30-31) od roku 1990 se začíná psát nová kapitola občanských aktivit v našich zemích. V té době přijalo tehdejší Federální shromáždění zákon o sdružování občanů č. 83/1990 Sb. Navazovaly další zákony, jako zákon č. 308/1991 Sb., v celkovém znění, zákon o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, zákon č. 248/1995 Sb., který pojednává o obecně prospěšných společnostech a zákon č. 227/97 Sb., o nadačních fondech a nadacích, v neposlední řadě novela občanského zákoníku, kde se hovoří o zájmových sdruženích. Postupem času se začal projevovat zájem občanů o rozvoj tradičních humanistických hodnot a jiný životní styl. Znovuobjevena byla přirozená lidská potřeba pomáhat druhým, především slabším

a těm, kteří se nacházejí v obtížných situacích a bez pomoci jiných si neumějí poradit. Jak dále Tošner a Sozanská (tamtéž) podotýkají, velmi důležitou je i publicita dobrovolné činnosti. Desetitisíce hodin jsou ročně odpracovány dobrovolně ve sdruženích a spolcích, ke zvýšení kvality života přispívají i sbírkami, ať věcnými či finančními. Avšak neziskový sektor a s ním i dobrovolnictví stále zůstávají na okraji zájmu veřejnosti. „Úspěšná činnost neziskové nevládní organizace je založena na entuziasmu profesionálů a profesionalitě práce s dobrovolníky. Dobře organizované veřejně prospěšné dobrovolnictví se může stát nedílnou součástí organizace, kdy profesionálové i dobrovolníci tvoří jeden sehraný tým.“

S prudkým rozmachem elektronických komunikačních technologií se v současné době formuje nová tvář dobrovolnictví. Jedná se o tzv. virtuální dobrovolnictví, které se rozvíjí v rámci virtuálních komunit vytvořených na internetu a mnohdy dosahujících celonárodních i globálních rozměrů. Její popularita stoupá každým dnem především u mladých lidí, které spojuje nejen poskytování služeb, ale i zábava a občanská aktivita zacílená na aktuální společenské dění. Současnou podobu českého dobrovolnictví formuje nejen virtuální dobrovolnictví, ale i profesionalizace v oblasti sociální a zdravotní péče, zájmové organizace či sousedská výpomoc. (Frič a Vávra, 2012, s. 9)

Podle Krechtové (2018, s. 38) spočívá dobrovolnictví v „darování“ času veřejně prospěšným a komunitním účelům. Za zmínku stojí návštěva nemocných, pomoc potřebným, rozdělování a distribuce potravin, nebo udržování a úklid veřejného prostranství.

Motivy lidí chovat se přátelsky k sobě navzájem a pomáhat si, nebo si naopak škodit či si ubližovat, tvoří lidské dějiny. Již třetí tisíciletí se filozofové přou, zda jsou lidé ve své podstatě dobří, či nikoliv. Jak na pozitivním, tak i na negativním náhledu na podstatu lidského chování jsou postaveny ideologie, jež hýbou světem. (Tošner a Sozanská, 2006, s. 45)

2.4 Dobrovolnictví v české legislativě

Nedílnou součástí dobrovolnictví je jeho legislativní ukotvení a právní úprava. Mnohdy se člověk dostane bez vlastního přičinění do situace, kdy potřebuje pomoc jiných, jež na to mají prostředky a jsou ochotni tuto nezištnou pomoc nabídnout. V české legislativě nebyla oblast dobrovolnictví ukotvena do roku 2002. Nejen, že chyběla definice dobrovolníka, ale také chyběly i právní vztahy mezi dobrovolníkem a organizací, které by vymezovaly, za jakých podmínek může dobrovolník v organizaci působit a jaké činnosti vykonávat.

Důležitou oblastí je právní odpovědnost dobrovolníků, jejich pojištění a odpovědnost organizace za ně. V roce 2003 nabyl platnost zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě.

Tošner (in Matoušek, 2013, s. 61) dodává, že díky tomuto zákonu se dobrovolnická služba stala během dalších let známou a uznávanou. Zákon vymezuje pojmy jako je vysílající a přijímající organizace, sleduje a kontroluje dobrovolnické aktivity v procesu akreditace, dále se zabývá výběráním a přípravou dobrovolníků a pojištěním dobrovolníků proti případným rizikům. Má na starost také vedení koordinátorů, kdy kontroluje jejich činnost včetně supervize a dalších aktivit. S platnou akreditací lze požádat o dotaci především na vybavení a činnosti spojené s prací dobrovolníků. Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě je prvním právním předpisem, který upravuje statut dobrovolníka.

V příručce pro dobrovolníky (2005, s. 32) je zdůrazněno, že podmínky stanovené zákonem pro dobrovolnické programy jsou nastaveny dobře. Jedná se například o akce dobrovolné pomoci při mimořádných událostech, které mohou být náročné na řízení a přípravu bezpečných podmínek činnosti dobrovolníků.

2.4.1 Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě

Dne 24. dubna 2002 byl vytvořen zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě, jež je prvním právním předpisem v České republice upravujícím statut dobrovolníka. Zákon byl přijat v dubnu roku 2002 a nabyl účinnosti 1. ledna 2003. Za vznik zákona vděčíme Organizaci spojených národů, která u příležitosti Mezinárodního roku dobrovolníků iniciovala v roce 2001 jeho vznik. Zákon obsahuje 7 částí, z nichž dvě části byly zrušeny.

§ 1 zákona č. 198/2002 Sb., v platném znění, stanovuje předmět úpravy, kde je vymezeno, za jakých podmínek stát podporuje dobrovolnickou službu, která je podle tohoto zákona uskutečňována a vykonávána dobrovolníky bez nároku na odměnu.

Dle §2 se za **dobrovolnickou službu** považuje činnost, při které dobrovolník zajišťuje:

- a) sociálně slabým osobám, nezaměstnaným, osobám zdravotně postiženým, seniorům, imigrantům, příslušníkům národnostních menšin, drogově závislým, osobám trpícím domácím násilím, pomoc rodinám nejen při péči o děti a mládež v jejich volném čase;
- b) pomoc při ekologických, humanitárních i přírodních katastrofách, při zlepšování a ochraně životního prostředí, při zachovávání kulturního dědictví, dále při pořádání charitativních, kulturních či sbírkových akcí a v neposlední řadě:
- c) podporu a pomoc při

realizaci nejen rozvojových programů mezinárodním, ale i nevládním mezinárodním organizacím. Dobrovolná služba se podle své povahy dělí na krátkodobou a dlouhodobou. Pokud je vykonávána déle než 3 měsíce, hovoříme o dlouhodobé dobrovolnické službě.

§ 3 uvádí, že **dobrovolníkem** se může stát fyzická osoba starší 15 let, pokud je výkon činnosti na území České republiky nebo osoba starší 18 let, pokud jde o dobrovolnou činnost v zahraničí. Podmínkou je, že k výkonu dobrovolné služby se svobodně rozhodne na základě svých znalostí, vlastností a dovedností. Služba je prováděna na základě smlouvy uzavřené s vysílající organizací a je uzavřena písemně.

Podle § 4 je **vysílající organizací** veřejně prospěšná právnická osoba sídlící v České republice, která má na starost výběr a evidenci dobrovolníků, jejich přípravu k výkonu dobrovolnické služby a uzavírání smluv s nimi. Podmínkou je, že musí mít udělenou akreditaci. Dále je uvedena **přijímající organizace**, kterou může být fyzická či veřejně prospěšná právnická osoba, pro kterou je vykonávána dobrovolnická služba za podmínek, že je způsobilá uzavřít smlouvu a dostát tak závazkům vyplývajícím z ní. Tuto část zákona kritizovaly neziskové organizace (Nadace Neziskovky, ©2005), které systém považují za zbytečně složitý, neshodující se s realitou a nevyužitelný. Dále by uvítaly větší prostor přijímající organizace při výběru a přípravě dobrovolníků, která by si mohla žádat o část dotace vyhrazené na tuto činnost. V neposlední řadě by se některé organizace obešly zcela bez vysílající organizace.

V § 5 zákona č. 198/2002 Sb. je upraveno uzavírání smluv mezi dobrovolníkem a vysílající organizací. V odst. 1 jsou vymezeny krátkodobé dobrovolnické služby, ve kterých musí být sjednán alespoň předmět, místo a doba výkonu dobrovolnické služby. Podle povahy dobrovolnické služby smlouva dále zahrnuje poskytování pracovních i ochranných prostředků dobrovolníkovi, předložení výpisu z evidence Rejstříku trestů a potvrzení o zdravotním stavu dobrovolníka. Náležitosti smlouvy mezi dobrovolníkem a vysílající organizací jsou vymezeny v odst. 2. Podle odst. 3 může být ve smlouvě rovněž uvedeno, že před odjezdem dobrovolník podá přihlášku k účasti na důchodovém pojištění, za předpokladu, že splňuje podmínky dle zvláštního předpisu a zároveň vzniká vysílající organizaci závazek platit toto důchodové pojištění za uvedených podmínek. Dle odst. 4 dobrovolníkovi nenáleží za výkon dobrovolnické služby odměna. Pátý odstavce udává povinnost vysílající organizaci vydat dobrovolníkovi na jeho žádost osvědčení o výkonu dlouhodobé

dobrovolnické služby, jehož vzor je přílohou zákona č. 198/2002 Sb. A v posledním šestém odstavci je kladen důraz na používání přiměřených pracovněprávních předpisů.

§ 6 je věnován problematice vysílajících organizací. Odst. 1 uvádí, že vysílající organizaci uděluje akreditaci Ministerstvo vnitra na návrh akreditační komise, která je poradním orgánem Ministerstva vnitra. Druhý odstavec stanovuje, za jakých podmínek a na jak dlouho je akreditace udělena. Odst. 3 stanovuje, že vysílající organizace nesmí být pravomocně odsouzena za úmyslný trestný čin. Dále podle odst. 4 vede ministerstvo seznam vysílajících organizací, které mají akreditaci. Jedná se o veřejný a elektronicky přístupný seznam. Odst. 5 stanovuje, že pokud dojde ke změně skutečnosti rozhodné pro udělení akreditace, ke které došlo v průběhu její platnosti, vysílající organizace je povinna o změně informovat ministerstvo, a to do měsíce ode dne zjištění těchto skutečností. K této části zákona se vyjádřily také neziskové organizace (Nadace Neziskovky, ©2005), kterým se nelíbí, že nemůžou akreditovat dobrovolníky, jež jsou již členy organizace. Dále kritizují narůstající administrativu, která přinejmenším odradí příchozí dobrovolníky, kladeny jsou i velké nároky na práci koordinátora a další.

V § 7 je dle odst. 1 vysílající organizace povinna před vysláním dobrovolníka k výkonu dobrovolnické služby uzavřít pojistnou smlouvu, která kryje dobrovolníka při způsobení škody na majetku či na jeho zdraví, ať vlastním či cizím zaviněním. „Dobrovolník odpovídá pouze za škodu způsobenou úmyslně.“ Odstavec 2 stanovuje, že vysílající organizace musí dobrovolníkovi zajistit před cestou do zahraničí pojištění v příslušném státě. V odst. 3 je uvedeno, že vysílající organizace je povinna zajistit dobrovolníkovi ubytování ve zdravotně nezávadném prostředí, pokud dobrovolnickou činnost vykonává mimo obec jeho trvalého pobytu. Vysílající organizaci musí zajistit, aby podmínky dobrovolné služby neohrozily dobrovolníka na životě či jeho zdraví. Podmínky uzavírání smluv s dobrovolníky jsou zmíněny v odst. 4. Podle § 5 smí vysílající organizace uzavřít smlouvu s dobrovolníkem mladším 18 let jen za podmínek, kdy má úředně ověřený souhlas zákonného zástupce, nebo je souhlas zákonného zástupce zapsán v protokolu. Jinak je smlouva mezi vysílající organizací a dobrovolníkem neplatná. Dále je v odst. 5 zdůrazněno, za jakých podmínek nesmí být s dobrovolníkem mladším 18 let sjednán výkon dobrovolnické služby. Pokud by výkon nebyl přiměřen jeho anatomickým, fyziologickým a psychologickým zvláštnostem jeho věku nebo pokud by byl vystaven nebezpečí úrazu či poškození zdraví, nesmí s ním být sjednán výkon k dobrovolné službě. Dobrovolník mladší 18 let nesmí být vyslán k výkonu dobrovolnické služby do zahraničí. Odst. 6 uděluje vysílající

organizaci povinnost uplatňovat rovnocenné zacházení při výběru dobrovolníků a při sjednávání podmínek k výkonu dobrovolnické služby, vyjma situace, kdy to není možné.

V § 8 nalezneme podmínky pro vysílající organizaci. Dle odst. 1 by vysílající organizace měla mít před příjezdem dobrovolníka uzavřenou písemnou smlouvu s přijímající organizací, jsou zde stanoveny především podmínky pro výkon dobrovolnické služby. Dále ve smlouvě musí být sjednán předmět a doba výkonu dobrovolnické činnosti, způsob stravování a ubytování. Dobrovolníci musejí být vybaveni nejen pracovními prostředky, ale i prostředky osobní ochrany. Součástí smlouvy musí rovněž být i povinnost přijímající organizace informovat o případných rizicích, které mohou nastat a ohrozit tak zdraví či život dobrovolníka a přijmout opatření k vyloučení či omezení těchto rizik. Vysílající organizace také ověřuje průběh dobrovolnické služby, kontroluje a hodnotí práci dobrovolníků. Odst. 2 vymezuje podmínky, za jakých vysílající organizace nesmí uzavřít smlouvu s přijímající organizací. Jedná se o takové činnosti, které by dobrovolník prováděl v rámci podnikání přijímající organizace nebo by nahrazoval činnosti určené jiným. Jde například o osoby, které jsou v pracovně právním vztahu či služebním a členském poměru s přijímající organizací. Odst. 3 stanovuje povinnost vysílající organizaci zveřejnit roční výroční zprávu o průběhu své činnosti, a to nejpozději do 30. června následujícího kalendářního roku.

Dle § 9 odst. 1 pokud ministerstvo shledá u vysílající organizace, že i přesto, že má udělenou akreditaci, nesplňuje podmínky uvedené tímto zákonem pro její udělení, nebo si nadále neplní stanovené povinnosti i přes upozornění ministerstva, komise po projednání zruší akreditaci této organizaci. Tímto zrušením však nesmí být dotčena povinnost splnění závazků vyplývajících z uzavřených smluv. Podle odst. 2 má-li dobrovolník uzavřenou smlouvu s vysílající organizací, které zanikla, práva a povinnosti přecházejí na jejího právního zástupce. Pokud nikoho takového nemá, jsou tato práva a povinnosti smluvně převedeny ministerstvem bez zbytečného odkladu na jinou vhodnou vysílající organizaci. Odst. 3 opravňuje ministerstvo ke kontrole plnění podmínek vysílající organizace stanovené zákonem, jak z vlastního, tak jiného podnětu.

§ 10 upravuje podmínky využívání dobrovolnické služby státem a územními samosprávnými celky. „Státní orgány, organizační složky státu, orgány a organizační složky územních samosprávných celků, státní příspěvkové organizace, příspěvkové organizace územních samosprávných celků a školské právnické osoby mohou využívat dobrovolnic-

kou službu k účelům a za podmínek stanovených v § 2; v tomto případě mají postavení přijímající organizace podle tohoto zákona. Mohou rovněž, zejména při organizování dobrovolnické služby do zahraničí, bezúplatně zprostředkovat uzavření smlouvy mezi vysílající organizací se sídlem v České republice a přijímající organizací.“

§ 11 stanovuje podmínky pro poskytování dotací. Odst. 1 udává, za jakých situací může ministerstvo poskytnout vysílající organizaci dotaci. Dotace může být čerpána k platbě pojistného na základě pojistné smlouvy uzavřené vysílající organizací, dále na přípravu a zajištění výkonu dobrovolnické služby, na úhradu části nákladů spojených s evidencí dobrovolníků. Dobrovolníkovi se kryje i pojistné na důchodové pojištění ve výši pojistného určeného z minimálního vyměřovacího základu za předpokladu, že dlouhodobá dobrovolnická služba překračuje alespoň 20 hodin v kalendářním týdnu. Dotace je podle dalšího odstavce poskytována vysílajícím organizacím zálohově. Na začátku následujícího kalendářního roku se provede zúčtování dle skutečně vynaložených výdajů, skutečného počtu dobrovolníků vyslaných k výkonu dobrovolnické služby a skutečně zaplaceného pojistného důchodového pojištění. Na základě výzvy sdělí vysílající organizace ministerstvu všechny potřebné údaje pro výpočet dotace a zálohy na ni. Podle odst. 3 se dotace za příslušný kalendářní rok neposkytne té vysílající organizaci, která sjednala či obdržela úplatu či jinak penězi ocenitelnou výhodu od přijímající organizace.

§ 12 pojednává o změně zákona o veřejném zdravotním pojištění, která se týká dobrovolníků, kteří vykonávají dlouhodobou dobrovolnickou službu podloženou smlouvou s akreditovanou vysílající organizací, trvajícím v průměru alespoň 20 hodin kalendářního týdne za předpokladu, že dobrovolník není plátcem pojistného či za něj stát toto pojištění neplatí.

Změna zákona o důchodovém pojištění se týká i **§ 13**. Pojištění se vztahuje i na dobrovolníky během výkonu dlouhodobé dobrovolné služby. „Pojištění jsou účastny též ostatní osoby starší 18 let, jestliže podaly přihlášku k účasti na pojištění a účast na pojištění se týká doby jejich výkonu dlouhodobé dobrovolnické služby na základě smlouvy uzavřené vysílající organizací podle zvláštního právního předpisu.“

V **§ 15** zákona č. 198/2002 Sb. jsou uvedeny změny zákona o dani z příjmu v souvislosti s výkonem dobrovolnické služby.

2.4.2 Novela zákona o dobrovolnické službě

Zákon č. 86/2014 Sb. nabývá účinnost dne 5. června 2014 a mění se jím zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů, ve znění zákona pozdějších předpisů. Novela zákona o dobrovolnické službě reaguje především na požadavky plynoucí ze zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích. Dále z rezoluce vlády č. 611/2007 ke Koncepci státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007 – 2013 a usnesení vlády č. 108/2013 o Národním akčním plánu podporujícím pozitivní stárnutí na období 2013 - 2017.

Po novele zákona **č. 86/2014 Sb.** se dobrovolníkem může stát i člen vysílající organizace, za podmínky, že tuto dobrovolnickou službu vykonává mimo své povinnosti plynoucí z členského poměru k vysílající organizaci a pokud k ní nemá právní vztah. Avšak pro potřeby družstva nesmí člen takového sociálního družstva dobrovolnickou službu vykonávat. Dalším bodem jsou vysílající organizace, které musejí být veřejně prospěšné dle § 146 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Při žádosti o akreditaci doloží tuto skutečnost písemným prohlášením. Novela určuje, kdo se může stát vysílající organizací. Jsou to nadace, nadační fondy, ústavy, sociální družstva, spolky, obecně prospěšné společnosti, dále to mohou být církve či náboženské společnosti a jejich právnické osoby. Přílohou novelizovaného zákona o dobrovolnické službě je i vzor osvědčení o vykonané dlouhodobé dobrovolnické službě, který je vysílající organizace povinna vydat dobrovolníkovi na jeho žádost. Ministerstvo vnitra musí být vysílající organizací neodkladně informováno o změně skutečností, které by pro udělení akreditace mohly být rozhodné. Stejně jako vysílající organizace musejí být veřejně prospěšné i přijímající organizace. Požadavek veřejné prospěšnosti se nevztahuje na přijímající organizace, které jsou fyzickou osobou. Přijímajícími organizacemi mohou být státní orgány, orgány a organizační složky územních samosprávných celků, organizační složky státu, příspěvkové organizace územních samosprávných celků, státní příspěvkové organizace a školské právnické osoby. Podnikání může být již předmětem činnosti přijímající organizace, která může mít právní formu např. a.s., s.r.o., avšak musí být veřejně prospěšná. Dobrovolník v ní nesmí vykonávat činnosti, které by prováděl v rámci podnikání takové organizace. Nově je doba akreditace stanovena na 4 roky.

2.5 Motivace dobrovolníků

O pojmu motivace by se dalo hovořit velmi dlouho a ze široka. Pokusíme se vystihnout jeho podstatu, naznačit motivaci dobrovolníků, přičemž každého motivuje něco jiného.

Podle Matulayové (2016, s. 9-10) je motivace komplexní fenomén, a proto ji není tak jednoduché zkoumat. S jistou nadsázkou lze říci, že motivů k dobrovolné činnosti může být tolik, kolik je ve skutečnosti dobrovolníků. Avšak nevíme, zda tito lidé skutečně znají svou motivaci k dobrovolnictví. Lidské chování je vždy motivováno souborem potřeb. Dále jsou pro motivaci důležité hodnoty. Úzce může motivace souviset i s celou osobností, ať se jedná o duchovní dimenze osobnosti, poznávací procesy, volní rozhodování apod.

„Jestliže chceme porozumět jednání lidí, pochopit je a předvídat do budoucnosti, jak budou za různých okolností jednat, pak se přirozeně ptáme, co chtějí, oč jim jde, co je baví, zajímá a těší, nebo čeho se bojí, v co doufají, o čem sní. Ptáme se, jaké síly jimi hýbou, odborně řečeno: Jak silně a k čemu jsou motivováni.“ (Říčan, 2010, s. 95)

Naši existenci pohánějí dva mocné motory, kterými jsou „touha po sebenaplnění a pud sebezáchovy.“ Neustále hledáme smysl života, kdy se jako jednotlivci i jako rod snažíme přežít. O tom, co nás motivuje, nerozhodují pouze *vnitřní faktory*, ale i ty *vnější*. Mezi *vnější faktory* řadíme vlivy působící dlouhodobě. Jedná se o charakter prostředí, ve kterém žijeme a míru uspokojení našich individuálních potřeb. Dále to mohou být vlivy krátkodobé, kterými je kupříkladu naše aktuální situace (Plamínek, 2015, s. 85). Dlouhá (2001, s. 4) definuje dvě skupiny důvodů, které dobrovolníky mohou motivovat k jejich činnosti. Jedním je *motiv vnitřní*, u kterého se jedná o získání nových zkušeností, dovedností, sebeuplatnění, navázání nových přátelství nebo podílení se na smysluplné práci. Druhým motivem je *motiv vnější*, u kterého jde o morální normy okolí a neformální pravidla chování přisuzované určité společnosti nebo ovlivnění přáteli či příbuznými.

Podle Müllerové (2011, s. 24) je nutné dobrovolníky adaptovat na nové situace a stále je motivovat k další činnosti. Jejich vlastní motivací může být nejen získávání zkušeností či praxe. Dobrovolníky se stávají lidé, kteří mají chuť dělat něco zajímavého a objevovat nové. Každý občas potřebuje slyšet uznání, ocenění a vhodná je i zpětná vazba.

Matulayová (2016, s. 14) konstatuje, že v zásadě jsou lidé k dobrovolnictví motivováni především hodnotami jako je pomoc lidem, solidarita a chuť zlepšovat věci. Významná je

i potřeba sociálního kontaktu, dále motivace souvisí i s osobnostním rozvojem a potřebou trávit čas smysluplně a aktivně.

Abraham Maslow definoval pět základních lidských potřeb, které umístil do pomyslné pyramidy. Jedná se o základní fyziologickou potřebu, potřebu bezpečí, sociální potřeby, dále kladné mínění sám o sobě a následnou seberealizaci. Byl přesvědčen, že uspokojení potřeb nižších je předpoklad pro nástup potřeb na vyšší úrovni. Kupříkladu „úspěšná seberealizace závisí na uspokojení potřeb fyziologických, potřeby pocitu bezpečí a jistoty, sociálních potřeb a kladného mínění sám o sobě. Dobrovolnictví uspokojuje přirozenou potřebu člověka být ve skupině lidí, s jejichž hodnotami a cíli se ztotožňuje.“ (Ochman a Jordan, 1997, s. 9)

Dobrovolník by měl znát své možnosti a vědět kolik času může dobrovolné činnosti věnovat. Motivaci dobrovolníků odhalíme tím, že se jich na začátku zeptáme, co od své činnosti v organizaci očekávají. (Dobrovolníci v neziskových organizacích, 2001, s. 5, 13)

3 PROGRAM PĚT P

Důležitou částí této práce je i volnočasový program Pět P, do kterého se zapojují děti z různého prostředí. Ve svém názvu skrývá: **přátelství, podporu, péči, prevenci a pomoc**, což se program snaží dodržovat. Podle Břízové (2018) jde o sociálně preventivní program, založený na dobrovolnické laické pomoci. Tato pomoc je postavena na kamarádkém vztahu dospělého dobrovolníka s dítětem. Dvojice se scházejí jedenkrát týdně na 2-3 hodiny po dobu minimálně jednoho roku. Program nenahrazuje rodičovskou péči, ani se neskládá z doučování dítěte. Cílem programu je kamarádství dítěte s dospělým dobrovolníkem a vše, co k tomu patří. Tošner a Sozanská (2006, s. 121) potvrzují, že program Pět P jako preventivní volnočasový program je určen dětem v rozmezí od šesti do patnácti let. Do programu jsou zapojovány děti pocházející z problematického rodinného prostředí. Jedná se o děti s nejen výchovnými problémy, ale i děti velmi nadané, které se v kolektivu ostatních dětí mohou cítit osamělé. „Kontakt s dobrovolníkem je pro ně často jediným přátelským a partnersky rovnocenným vztahem.“ Dlouhá (2001, s. 38) zdůrazňuje, že celostátní program Pět P cílí především na děti, u kterých může být ohrožen jejich zdravý vývoj. Jedná se například o krátkodobé či dlouhodobé nevyhovující sociální podmínky v rodině, nepřijetí do kolektivu či hendikep dítěte. Zapojením dítěte do programu je mu dána šance na získání potřebného sebevědomí. Vztah, kdy dítě získává dospělého kamaráda, na základě zprostředkování a oboustranného výběru, tak pomáhá v zapojení dítěte do běžného života. Nejen, že se dobrovolník s dítětem pravidelně setkává, ale společně se účastní i akcí programu. V tomto případě dobrovolník nezastupuje roli rodiče ani učitele. Jeho cílem je spíše dítěti poskytnout pocit bezpečí, zázemí, radu, přátelství a podporu. Dle Friče (2006, s. 121) je program Pět P jedním z nejúspěšnějších programů, který nejenže pomáhá potřebným dětem, ale zároveň také slouží jako přirozený propagátor dobrovolnictví v tom nejlepší slova smyslu. Šimková (2011, s. 53) dodává, že program řeší komunikační a sociálních obtíže u dětí, přičemž služba je poskytována zdarma. Odborně sestavená dvojice se věnuje předem domluveným volnočasovým aktivitám. Dobrovolník zaujímá k dítěti roli kamaráda či průvodce a neměl by mu být autoritou. Tento dlouhodobý vztah mezi dobrovolníkem a dítětem by měl napomoci k růstu sociálních dovedností a posílit sebevědomí dítěte k přirozenému navazování vrstevnických vztahů.

Program Pět P v zahraničí známý též jako Big Brothers, Big Sisters pochází z USA, kde funguje již více než 100 let. V roce 1996 se program dostal do České republiky

prostřednictvím občanského sdružení HESTIA. Zaujal své místo ve více než dvaceti městech po celé České republice. (Šimková, 2011, s. 53)

Jak probíhá schůzka dítěte s dobrovolníkem? Zdánlivě nejde o nic velkolepého. Jdou společně do kina, do bazénu nebo se jen tak procházejí po městě. Podstatou je, že dítě pocházející z neúplné rodiny, z málo podnětného prostředí či to, které bylo v dětství často nemocné a těžce si hledá kamarády, najednou má „svého“ dospělého kamaráda, který mu věnuje svůj čas, pozornost a třeba si s ním jen povídá. Dítě tak nabývá zdravé sebejistoty a osvojuje si prosociální vzorce chování a prožívání. (Tošner, Sozanská, 2006, s. 122)

Dobrovolník se svým svěřencem provádí během schůzky různorodé volnočasové aktivity. Většinou se domlouvají předem, v kolik a kde se potkají a co společně podniknou. Nikdo jim neurčuje, co mají dělat a záleží jen na nich, jaká společná aktivita je bude bavit.

3.1 Mentoring a mentorský vztah

Ve společnosti existuje princip *mentorského vztahu* odpradáвна. Každý z nás se jednou se někdy s nějakým mentorem setkal. Jsou to významní lidé, jež nás provázeli dětstvím a dospělostí, s nimiž jsme trávili volný čas a ovlivnili náš svět, aniž bychom si toho povšimli.

Označení i zpracování tématu *mentoringu* je pro české prostředí nové, avšak v oblasti českého dobrovolnictví není tak úplně neznámé. Slovo mentor je původem z řečtiny. Objevilo se poprvé v řeckém eposu *Odyssea*. V češtině nemají výrazy jako mentor a mentorovat pozitivní konotace. (Brumovská a Málková, 2010, s. 7)

Mentoring je formou individuálního dobrovolnictví, je to blízký vztah mezi dítětem a pečujícím dospělým. Vzniká buď přirozeně, nebo je zprostředkován mentoringovým programem. (Manuál dobrovolníka Pět P, s. 6)

Dále, jak uvádí Brumovská a Málková (2010, s. 8) v postmoderní společnosti mizí přirozené *mentorské vztahy*. Oslabeny jsou mezigenerační vztahy, mladí lidé nemají mnoho pevných vazeb ke starším dospělým, jak jsme znali z minulosti. Proto je nezbytné mentorské vztahy formálně vytvářet pomocí mentoringových programů. „Princip *mentoringu* lze využít v mnoha oblastech, zejména v práci s dětmi a mládeží. Hlavním úkolem každého mentoringového programu je zprostředkovávat vztahy tak, aby naplňovaly kvalitativní kritéria principu přirozeného mentoringu, a tím obohacovaly zúčastněné.“ Tyto mentoringové programy mohou mít různé podoby. Nejčastějším způsobem je dobrovolnický program,

kde profesionálové vedou a zprostředkovávají blízké vztahy mezi mentory a jejich svěřenci neboli klienty programu.

V dětství jsme se mohli setkat s mentory, kteří nám pomáhali orientovat se ve světě dospělých. V jisté míře ovlivnili náš přechod z dětství do dospělosti. Mohou to být vzdálení příbuzní, kamarádi rodičů, naši sousedé, učitelé, vedoucí letních táborů nebo kroužků. Ale také lidé, kteří nám pomáhají během přípravy na budoucí zaměstnání. (Freedman, 1993, in Brumovská a Málková, 2010, s. 8)

Manuál programu Pět P (2013, s. 4 – 5) definuje *mentorský vztah* „jako individuální blízký vztah mezi dítětem nebo mladým dospívajícím člověkem a pečujícím dospělým, který dospívajícímu asistuje při dosahování sociálních, profesních či osobních cílů“. Takový vztah může být vytvořen i přirozeně, v tomto případě řízeně pomocí třetí strany neboli mentorin-gového programu. „Přirozené mentorské vztahy mají prokazatelný pozitivní vliv na dospívání dětí při jejich přechodu do dospělosti.“ Výsledek *mentoringu* ovlivní zejména typ *mentorského vztahu*. Zde uvádíme tři typy *mentorských vztahů*. V prvním případě jde o rovnocenně-přátelský vztah; dále to může být vztah zaměřený na dítě a v posledním případě jde o autoritativně-intencionální vztah. Nejeфекtivnějším vztahem je na základě zkušeností hodnocen rovnocenný *mentorský vztah* založený na vzájemné důvěře, empatii, a především přátelství a spolupráci.

Podle Brumovské a Málkové (2010, s. 8) je mentor dobrovolníkem, který je veden a podporován profesionály mentoringu tak, aby vztah mezi ním a klientem programu byl přínosným a dosahoval požadovaných cílů.

Pro děti a mládež je *mentoring* využíván v prevenci rizikového chování, v rozvíjení školních dovedností, nabídkou pomoci mladým rodičům s jejich dětmi, dále je využíván při hledání uplatnění absolventů, v práci s mladými delikventy apod. Aby *mentorský vztah* byl efektivní, je důležitá stabilita mentora, vytrvalost a stálost vztahu. Dítě by mělo být mento- rovi rovnocenným partnerem, mentor by měl umět naslouchat, respektovat názor dítěte a přikládat mu význam. Využívání prvků zábavy je zárukou úspěchu k budování kvality vztahu mentorem. Úspěšný mentor by měl být dítěti nejen kamarádem, ale měl by mít i reálné cíle a očekávání, umět udržovat zábavu, dávat dítěti možnost volby při vybírání aktivit, být pozitivním člověkem, který nechává dítěti možnost kontroly nad tím, o čem si společně povídají, naslouchá dítěti a respektuje vybudovanou důvěru, bere na dítě ohledy a je zodpovědný za budování vztahu. (Koubová, in Manuál dobrovolníka Pět P, s. 6)

3.2 Big Brothers Big Sisters

Big Brothers Big Sisters (BBBS) je mentoringovým programem, který napomáhá všem dětem v jejich rozvoji díky profesionálně řízenému přátelskému vztahu mezi jedním dobrovolníkem a jedním klientem. Dětský svět je velmi jednoduše zranitelný a mít mentora je pro dětskou duši vítězstvím. Mentor je člověk mimo rodinu, který dítěti nabízí výlučné přátelství. Sdílí společně mnoho rozličných aktivit, avšak zásadním smyslem je společné bytí. Takové přátelství dokáže u dítěte podpořit jeho rozhodování, vynalézavost a houževnatost. Dítě je motivováno a vedeno k lepší budoucnosti. (Břízová, 2018)

Jak uvádí Brumovská a Málková (2010, s. 34), hnutí Big Brothers Big Sisters (BBBS) v současné době představuje nejrozlehlejší a nejvýznamnější mentoringový program. Díky dlouhodobé tradici, osvědčeným praktikám a výsledkům se hnutí stalo jak symbolem mentoringu, tak vzorem pro mentoringové programy. Podle Břízové (2018) je tento mentoringový program řízen profesionálně podle mezinárodních standardů a postupů. Hlavním aspektem modelu je profesionální „case management přístup“. Na dobrovolníky a chod dvojic dohlíží proškolený a trénovaný personál, který dále poskytuje podporu nejen dobrovolníkům, ale i dětem a jejich rodinám od počátku fungování dvojice. Vizí programu BBBS je, aby si děti po celém světě byly vědomy svých možností, tvořily lepší budoucnost nejen pro sebe, ale i svou rodnou zemi a svět. „Cílem hnutí je pomáhat dětem po celém světě dosáhnout svého potenciálu prostřednictvím profesionálně podporovaných individuálních mentoringových vztahů s měřitelným dopadem.“

Nejen zahraniční, ale i české výsledky potvrzují, že děti, jež jsou zařazeny do programů na podobném principu jeden na jednoho, se méně dostávají do kontaktu s drogami, konfliktů s vrstevníky, učiteli a rodiči a méně chodí za školu. (Tošner a Sozanská, 2006, s. 122)

Podle Matouška (2007, s. 87) jsou do mentoringového programu vybráni dobrovolníci, kteří jsou průběžně supervidováni a trénováni k účinné pomoci dětem a mládeži pocházející z rizikového prostředí. V českém prostředí jde kupříkladu o program Pět P.

V následující podkapitole nastíníme historii hnutí Big Brothers Big Sisters jehož efektivní a úspěšné praktiky si podle Brumovské a Málkové (2010, s. 31) získaly obdivovatele ve spoustě zemí světa. Tento program je realizován od poloviny 20. století i v České republice.

3.3 Historie hnutí Big Brothers Big Sisters

Prvopočátek hnutí Big Brothers Big Sisters datujeme začátkem 20. století a je spojen s institucí soudu pro mladistvé. Nejdříve hnutí BBBS vznikala odděleně, jako Big Sisters a Big Brothers, které se později spojily v jeden program. Společné jim bylo poslání a blízkost cílů. Hnutí se lišila jak způsobem organizace, tak přístupy k práci a původem finančních zdrojů. Záměr však byl totožný – vytvořením neformálního individuálního vztahu s dospělým mentorem pomáhat mladistvým ze sociálně znevýhodněného a rizikového prostředí, u kterých by mohl být ohrožen jejich morální, fyzický, nebo i duševní vývoj. (Brumovská, Málková, 2010, s. 34-35)

Podle Tošnera a Sozanské (2006, s. 121) kolem roku 1902 skupina žen z New York City začala pomáhat dívkám, které stanuly před soudem pro nezletilé. Později byl program rozšířen na další děti obou pohlaví a byl realizován řadou církevních i necírkevních organizací.

Jak uvádí Brumovská a Málková (2010, s. 35) národní krize zasáhla BBBS ve třicátých letech 20. století. V roce 1937 ukončila BBBS svou činnost. V její činnosti pokračovaly místní organizace. Nová federace agentury Big Brothers vznikla během druhé světové války. Pobočky Big Sisters v roce 1970 založily agenturu Big Sisters National s myšlenkou, že se ženy chtějí aktivně zapojit a pomoci dívkám naplňovat jejich potřeby. Big Brothers of America a Big Sisters National se v roce 1977 spojily a vytvořily společně sdružení Big Brothers Big Sisters of America (BBBSA). Standardy, které byly přijaty v roce 1986, se staly zárukou efektivity činnosti BBBSA.

Břízová (2018) podotýká, že celosvětová asociace organizací Big Brother Big Sister International byla založena v roce 1998 a aktuálně je jejím členem 15 zemí.

V devadesátých letech 20. století se díky dobrým výsledkům program rozšířil nejen po USA, kde má přes 500 poboček, ale také po Evropě. V Praze byl program představen prezidentkou Dagmar E. McGillovou v roce 1996. U nás jde o největší oficiální mentorin-gový program pro děti a mladistvé, známý jako program Pět P. (Brumovská a Málková, 2010, s. 35-36)

3.4 Vznik programu Pět P

Jak již bylo výše zmíněno, program Pět P přišel do České republiky z USA, jedná se o ekvivalent amerického programu Big Brothers Big Sisters. I zde má program dlouholetou tradici. V České republice program funguje již více než dvacet let.

V roce 1996 se program dostal do České republiky prostřednictvím občanského sdružení HESTIA. Zaujal své místo ve více než dvaceti městech po celé České republice (Šimková, 2011, s. 53). Frič (2010, s. 248) zdůrazňuje, že první specializované pracoviště v oblasti dobrovolnictví – Hestia vzniklo jako jedno z národních dobrovolnických center ve čtrnácti zemích bývalého komunistického bloku v rámci Programu rozvoje dobrovolnictví. Pracoviště vzniklo z iniciativy a finanční podpory Open Society Institutu, který sídlí v New Yorku. Tošner a Sozanská dodávají (2006, s. 121 – 122), že Národní dobrovolnické centrum HESTIA převzalo garanci nad implementací programu pro celou republiku a vytváří metodiku Programu Pět P ve spolupráci s mezinárodními i národními partnery. Dále národní dobrovolnické centrum koordinuje činnost jednotlivých regionálních center programu. Podle Müllerové (2011, s. 13) občanské sdružení HESTIA také od roku 2001 pravidelně připravuje kurzy pro koordinátory dobrovolníků a zájemcům nabízí konzultace a supervize.

Asociace Programu Pět P byla založena v roce 2001 v České republice. Zastřešuje regionální centra programu, metodicky je podporuje a umožňuje být partnerem domácím i zahraničním organizacím (Tošner, Sozanská, 2006, s. 123). Dále podle Šimkové (2011, s. 53) byla asociace Programu Pět P založena jako dohled nad jednotlivými centry. Břízová (2018) udává, že Asociace Pět P v ČR se v roce 2015 v souvislosti s novou legislativou přeměnila v Asociaci dobrovolnických mentoringových programů, z.s., která nejen podporuje, ale i metodicky řídí všechna střediska programu Pět P v České republice.

3.5 Cíle a zásady programu Pět P

Mezi hlavní *obecné cíle programu* patří prevence rizikového chování, jako je alkohol, drogy, záškoláctví, krádeže, lhaní a další. Dále obohacení sociálního zázemí dítěte nebo zvýšení kvality života pomocí vhodné aktivity. Mezi *díleč cíle* patří navázání přátelského vztahu mezi dítětem a dobrovolníkem, možnost zažít ve vztahu pocit důvěry a přijetí, který vede ke zvyšování sebedůvěry a sebevědomí dítěte. V prostředí bezpečného vztahu se dítě učí praktickým dovednostem, které mu následně mohou pomoci rozvíjet přirozené vztahy jak v rodině, tak ve vrstevnické skupině. Program ukazuje jiné formy trávení volného času,

než které dítě doposud znalo. Díky programu získá možnost smysluplného trávení volného času a získání nových zážitků. (Břízová, 2018)

V Manuálu programu Pět P (2013, s. 4-5) je dále uveden *základní a konkrétní cíl programu*, který zní: „pomoc při začlenění dítěte (klienta) do skupiny vrstevníků.“ Program především řeší sociální a komunikační problémy u dětí. Dlouhodobý vztah mezi dobrovolníkem a dítětem v jeho přirozeném prostředí, je založený na společném trávení volného času. „Má vytvořit prostor pro růst sociálních dovedností, posilovat sebevědomí dítěte a rozšířit jeho motivaci k navazování přirozených vrstevnických vztahů.“ Dítě získává blízkého člověka, který je mu jakýmsi průvodcem či společníkem, má na něj čas, hraje si s ním, povídají si, dítě se mu může svěřit a získat nebo rozvíjet své dovednosti. Klient programu postupně nabývá zdravé sebejistoty, osvojuje si vzorce prosociálního chování a prožívání. Takový vztah je pro dítě mnohdy první příležitostí poznat opravdové přátelství, osvojit si nové hodnoty, něco zažít a cítit se být pro někoho důležitým. „Program Pět P je zaměřen především na konkrétní pomoc dětem. Uživateli služby jsou však celé rodiny s dětmi, zákonným zástupcům program poskytuje základní sociální poradenství, zájemcům nabízí psychosociální poradenství vedené psychologem - garantem programu. Program Pět P rovněž usiluje o podporu a šíření dobrovolnictví jako kvalitní formy mezilidské pomoci v České republice.“ Program Pět P splňuje veškeré zásady sociální služby uvedené v § 2 zákona 108/2006 Sb. „Program je přímo postaven na principu dobrovolné účasti, na individuální práci s klienty a rovném přístupu k jeho uživatelům.“ Program Pět P nejen dbá o dodržování lidských práv a základních osobních svobod, zachování lidské důstojnosti klientů a jejich rodin a probíhá v jejich přirozeném sociálním prostředí, ale i podporuje klienta ve změně jeho sociální situace či chování v tom směru, aby ve svém přirozeném prostředí mohl pokud možno zůstat i nadále. Podpora vlastní aktivity dítěte a samostatnosti v rozhodování, které by nevedly k setrvávání nebo prohlubování jeho nepříznivé sociální situace a umožňování sociálního začleňování, jsou nejen *základními zásadami programu*, ale i takovými základními prostředky, kterými lze dosáhnout stanovených *cílů programu*.

3.6 Aktéři programu Pět P

Pro správné fungování programu je zapotřebí, aby program vedli proškolení lidé. Ať už se jedná o koordinátora programu, supervizora či psychologa. Dalšími účastníky programu jsou děti neboli „lůtlíci“, kteří do programu přicházejí z různého prostředí. Podmínkou je, aby se vstupem do programu souhlasili nejen jejich zákonní zástupci, ale i oni sami. O děti se starají dobrovolníci, kteří jsou vybíráni koordinátorem programu a při vstupu do

programu procházejí testy a výcvikem. Účastní se pravidelných supervizí, společných setkávání dětí s dobrovolníky a posílají zápisky ze schůzek. Základní podmínkou účasti dobrovolníků je dosažení plnoletosti a kladný vztah k dětem. Dobrovolníci se hlásí do programu z různých důvodů, ať už je to potřeba praxe či touha pomoci jiným. Jsou to většinou mladí lidé, kteří chtějí smysluplně trávit volný čas a zároveň pomoci dětem v období dospívání.

Podle Tošnera a Sozanské (2006, s. 122) je „výběr dobrovolníků i dětí v ČR pečlivý a zodpovědný. Aby byla snížena možnost případné účasti dobrovolníků s určitými patologickými rysy osobnosti, jsou vybráni na základě výcviku, jehož součástí je i osobnostní test a diagnostický rozhovor s psychologem. Kromě výcviku se pod vedením zkušených psychologů pořádají pravidelné supervizní schůzky, kde si dobrovolníci předávají zkušenosti a svěřují se s problémy.“

Břízová (2018) zdůrazňuje neopomíjet fakt, že s dětmi zapojenými do programu nepracuje odborník, nýbrž dobrovolník jako laik. Do programu nemůže být tudíž zapojeno dítě, které by mohlo mít závažné problémy i přesto, že je dobrovolník dostatečně poučen a proškolen. Týká se to i dětí, které mají natolik závažné problémy, že jim brání ve vytvoření plnohodnotného kamarádského vztahu. Jedná se o těžkou psychiatrickou poruchu, drogovou či jinou závislost, těžkou formu autismu a jiné. Koordinátor rozhoduje o vhodnosti zapojení dítěte do programu. O diskutabilních případech rozhoduje společně se supervizorem.

„Z teoretických východisek mentoringu se v anglicky mluvících zemích používá pro dobrovolníka pojem mentor a pro dítě pojem mentee. V České republice je ovšem ustálen výraz dobrovolník a dítě, popřípadě dětem zařazeným do programu Pět P se někdy říká litlíci (na základě původního programu Big Brothers Big Sisters, kdy zapojené děti jsou Little Brothers Little Sisters).“ (Břízová, 2018)

V následujících podkapitolách charakterizujeme dítě a jeho zákonného zástupce, uvedeme koordinátora a supervizora a v neposlední řadě i dobrovolníka. Vymezíme postavení a úlohu těchto zainteresovaných osob v programu Pět P. Pro účely diplomové práce je v některých pasážích praktické části používán pojem litlík namísto dítěte či klienta programu Pět P.

3.6.1 Dítě a jeho zákonný zástupce

Břízová (2018) upozorňuje, že podmínkou zařazení *dítěte* do programu je, aby *dítě* do programu vstupovalo dobrovolně a bylo obeznámeno s veškerými pravidly programu.

Ačkoliv je program Pět P zaměřený na preventivní pomoc, nejsou do něj přijímány *děti* s většími patologickými projevy, jež by měly být svěřeny do péče specialistů. Účast těchto *dětí* by mohla ohrozit nejen je samé, ale i dobrovolníky a narušit tak chod celého programu. (Tošner, Sozanská, 2006, s. 122)

Jak dále uvádí Břízová (2018), program Pět P je ve svém základu určen především *dětem* vyrůstajícím v jejich přirozeném prostředí. Některá střediska programu spolupracují s ústavními i jinými pobytovými zařízeními. Tato spolupráce je ve své podstatě nadstandardní, jelikož je program určen především jako podpora rozvoje *dětí* v přirozeném prostředí.

Program Pět P se nesnaží *dítě* změnit, ale nabídnout pomocnou ruku ve chvílích, kdy to tento *dětský klient* nejvíce potřebuje. Pomocí dobrovolníka se dítě učí smysluplně trávit volný čas, je vedeno k samostatnosti a odpovědnosti, už jen tím, že musí přijít na schůzku včas. Dobrovolník může být *dítěti* i pozitivním vzorem, kdy zážitky ze společně strávených chvil mohou znamenat pro *dítě* zásadní poznání. (Švestková et al., 2004, s. 77)

Děti a mladiství, pro které je tento program určen, mohou mít například výchovné nebo prospěchové problémy, jejich rodina je často neúplná, či pocházejí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Mohou to být i děti úzkostné, apatické, hyperaktivní, nebo děti, které potřebují kamaráda, který by jim porozuměl. Také se do programu hlásí jak klienti pocházející z pěstounské rodiny, tak i dalších druhů náhradní péče. Při vstupu do programu je především důležitá dobrovolnost všech zúčastněných stran. (Šimková, 2011, s. 53)

Podle Břízové (2018) je *zákonným zástupcem* dítěte osoba, která je ze zákona oprávněná za dítě právně jednat. Toto zákonné zastoupení upravuje v současné době především zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, v platném znění. Jedná se zpravidla o rodiče, většinou matku a otce. Mnohdy se však můžeme setkat s neúplnou rodinou, kde se rodiče rozvedli, s partnery rodičů, pěstouny, prarodiči atd. V odůvodněných případech může dítě zastupovat i jiná osoba, jako je například sociální pracovník.

Nejprve je podle Břízové (2018) nutné zákonné zástupce seznámit s podmínkami programu Pět P, které se týkají následujících bodů:

- Dítě se s dobrovolníkem setkává jednou týdně na 2 – 3 hodiny po dobu minimálně 12 měsíců. Nejedná se o hlídání ani pouze o doučování.
- Role dobrovolníka je podpůrná, dobrovolník není zodpovědný za výchovu dítěte, ani za něj nepřebírá rodičovskou zodpovědnost. Povinnost dobrovolníka je účastnit se supervizí, dělat zápisky ze schůzek a spolupracovat s koordinátorem programu.
- Dítě je povinno scházet se s dobrovolníkem pravidelně a kamarádit se s ním.
- Rodiče spolupracují s koordinátorem a dobrovolníkem na organizačních věcech, pokud to není nutné tak nezasahují do fungující dvojice.

3.6.2 Dobrovolník

Podle Dlouhé (2001, s. 4) je *dobrovolníkem* člověk, který na základě vlastního svobodného a dobrovolného rozhodnutí věnuje svůj čas, energii a své schopnosti ve prospěch druhým bez nároků na finanční nebo jinou odměnu.

Dobrovolník by měl být nejen zralým, ale i zodpovědným člověkem. Svůj čas by měl věnovat cílevědomě a měl by mít potřebné znalosti a dovednosti pro práci s dětmi. Důležitá je i dobrá nálada, včasné příchody a ochota pracovat. (Dobrovolníci v neziskových organizacích, 2001, s. 3-4)

Müllerová (2011, s. 14, 21) podotýká, že *dobrovolníci* zvyšují hodnotu organizace, ačkoliv do ní nepřinášejí peníze. Aby se *dobrovolníci* stali nedílnou součástí organizace a jejím skutečným zdrojem, musí se jim dostávat stejná péče jako profesionálům.

Dále jak uvádí Matoušek (2016, s. 48), činnost *dobrovolníků* v České republice upravuje zákon č. 198/2002 Sb. Podstatnou část dobrovolníků v České republice tvoří studenti a i přesto, že nezískávají od organizace finanční odměnu, měli by být zbavováni zátěže a stresu, jež pochází z dobrovolné činnosti. Organizace by je tudíž měla odměňovat jinak než finančně. „Jednou z nejlepších forem odměny je projev uznání člověkem, který má v očích dobrovolníka vysokou prestiž.“

Dobrovolníci se poprvé objevili po boku profesionálních pracovníků v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ze dne 14. března 2006. Jde o novelu tohoto zákona uvedeného

16. října 2007. Zástupci dobrovolnických center, kterým se podařilo prosadit dvě formy zapojení dobrovolníků do sociálních služeb, jednali se zástupci Ministerstva práce a sociálních věcí, kteří především sledují odbornost a další vzdělávání u pracovníků v sociálních službách. (Tošner in Matoušek, 2013, s. 62)

Dlouhodobě se angažovat zejména v dobrovolnických činnostech předpokládá nejen úsilí na straně *dobrovolníka*, ale i jeho volný čas, někdy i finanční náklady. Jedná se především o sociální vztahy a angažovanost, proto se klade nárok na emocionální angažovanost, což nemusí být pro dobrovolníka vždy jednoduché. (Matulayová, 2016, s. 6)

Podle Friče (2001a, s. 105) mezi *dobrovolníky* převažují studenti středních a vysokých škol. Druhou nejpočetnější skupinou jsou ženy v rozmezí od 50 – 60 let, které jsou aktivnější především při práci s duševně nemocnými či uprchlíky. Jak věřící, tak i nevěřící *dobrovolníci* se vyskytují v církevních organizacích. Pro organizaci je důležitější sdílení společenských hodnot a motivace pomáhat, neboli lidské charakteristiky, než vyznání či příslušnost. Organizace jsou otevřeny všem, kteří s nimi chtějí spolupracovat. Dobrovolnická činnost je obvykle pestrá. Proto není zvláštností, že tito lidé pocházejí z celého sociálního spektra.

Práci *dobrovolníků* bychom měli pravidelně hodnotit. Nejen organizace, ale i dobrovolník potřebuje zpětnou vazbu na svou práci. Průběžné hodnocení může přinést jak zkvalitňování odvedené práce, tak prohlubování vztahů. (Dobrovolníci v neziskových organizacích, 2001, s. 25)

Dobrovolnictví přináší *dobrovolníkům* i řadu benefitů, jedním z nich mohou být nové interpersonální kontakty, životní zkušenosti, pozitivní emoce z osobního rozvoje, snadnější orientace či pracovní uplatnění na trhu práce. Existuje i předpoklad, že se zlepší i jejich fyzické zdraví. (Mlčák a Zášková, 2013, s. 25)

Dobrovolník se s dítětem dostává do běžných životních situací. Snaží se dítěti ukázat správný směr, učí jej základním hygienickým návykům, etickému chování, ať už se jedná o prosté poděkování či pozdrav. Dítě má možnost „pochytit“ od dobrovolníka určité základy, jako je třeba rozhlížení se přes cestu. Nejen, že je dobrovolník dítěti pomocníkem a rádcem, ale především přítelem, kterému se dítě může svěřit, spolehnout se na něj a v případě potřeby se o něj opřít. Mnohdy dobrovolník dítěti kompenzuje to, čeho se mu v běžném životě nedostává.

3.6.3 Koordinátor a supervizor programu

Práce *koordinátora* je velmi důležitou a často nedoceněnou činností. Pro organizaci, která pracuje s dobrovolníky, je velmi důležité mít někoho na této pozici. Koordinátor by měl být člověk, který rád pracuje s lidmi, rád je koordinuje, řídí, a především má dostatečné množství času pro tuto funkci. (Ochman a Jordan, 1997, s. 12)

Müllerová (2011, s. 22-23) podotýká, že *koordinátor dobrovolníků* je klíčovou postavou dobrovolnického programu. Má na starost výběr dobrovolníků spojený s propagací činnosti, trénink dobrovolníků, zpracování metodiky a zařazování dobrovolníků do chodu organizace. Další činností *koordinátora* je vést dobrovolníky, oceňovat je a hodnotit, případně řešit nedorozumění a problémy. *Koordinátor* vede potřebnou administrativu, udržuje kontakty a styk mezi dobrovolníky, dalšími zaměstnanci, médii a jinými organizacemi. *Koordinátora* dobrovolníků můžeme vnímat jako „vizitku“ organizace. Je to někdo, kdo svou roli vykonává na základě upřímných a otevřených vztahů s dobrovolníky, kteří dostávají jistotu, že to, čemu se věnují, slouží dobré věci.

Pokud plánujeme s dobrovolníky pracovat dlouhodobě a systematicky, měli bychom vybrat jednoho *koordinátora* dobrovolníků, který by měl znát dobře projekt, je v dané oblasti odborníkem, dokáže poradit, má organizační schopnosti, je otevřený a umí navodit přátelskou atmosféru. Především by to měl být důsledný a spravedlivý člověk. (Dobrovolníci v neziskových organizacích, 2001, s. 21)

Dále podle zdroje www.prospects.ac.uk/job-profiles/volunteer-coordinator (©2019) by koordinátor dobrovolníků měl být empatickým člověkem, který chápe potřeby dobrovolníků a rozumí jim, má dobré organizační schopnosti, dokáže nakládat s informacemi důvěrně a citlivě a umí jednat s různým spektrem klientů.

Také *supervizor* zaujímá v programu nezastupitelné místo. Podílí se nejen na výběru dobrovolníků, ale i na jejich výcviku a supervizi. Díky těmto faktorům může být program Pět P úspěšný – „a to jak vzhledem k charakteru programu, tak zejména k náročnosti vztahu mezi dobrovolníkem a jeho svěřencem.“ (Švestková et al., 2004, s. 80)

3.7 Supervize

Principem supervize je možnost dobrovolníků se bez obav svěřit se svými obavami a případnými omyly beze strachu z nepochopení či následných výčitek. Nejen, že je supervize vhodná pro vyslechnutí dobrovolníka, ale je i příležitostí pro jeho ocenění a projev vděku

za odvedenou práci. Tošner a Sozanská (2006, s. 81, 83) popisují supervizi jako komunikaci skupiny dobrovolníků se supervizorem v neohrožujícím prostředí, kde je umožněno konzultovat jejich pocity a postoje vycházející z jejich činnosti. Supervize může v jisté míře připomínat i klubové setkání, je místem, kde se dobrovolníci sejdou a je jim dobře. Na takových místech se především setkávají lidé s podobnými zájmy a hodnotami.

Je důležité, aby byli dobrovolníci předem dostatečně informováni o významu supervize. Říci dobrovolníkům o tom, čím sami mohou přispět na supervizi, aby to pro ně bylo užitečné a přínosné. Dobrovolníci mohou na supervizi nejen podpořit ostatní, ale i sami být podpořeni. Mohou se s ostatními podělit o své zkušenosti a vyslechnout si zpětnou vazbu. Koordinátor se supervizorem by měli zajistit přínosnost a zajímavost supervize pro všechny zúčastněné. (Břízová, 2018)

Podle (Švestkové et al., 2004, s 81) je pro dobrovolníky účast na supervizi povinná. Setkávají se zpravidla jedenkrát do měsíce za přítomnosti supervizora, či psychologa. Dobrovolníci získávají prostor ke sdělení svých prožitků. Výhodami setkání je práce se skupinovou dynamikou. Opakovaná neúčast dobrovolníků na těchto setkáváních bývá důvodem pro vyřazení dobrovolníka z programu a ukončení kontraktu s ním.

Podle Svobodové (2015, s. 116) slovo supervize pochází z latinského *super*, což znamená výše nebo také přes a ze slova *visio*, což znamená pohled. O supervizi je známo, že její obsah je zatím neupřesněný. Zahrnuje škálu prvků jako je výuka, vedení, řízení a poradenství. Pokud by se supervize přiblížila více k nějakému z těchto prvků, ztratila by tím svůj význam. Je určena těm, kteří kompetentně pracují s klienty v profesním poradenství.

V čem je supervize důležitá? V průběhu vztahu dvojice dobrovolníka a dítěte mohou nastat okamžiky, kdy se dobrovolníkovi zdá, že mu to za to nestojí. Důvodem může být nejen vyčerpání dobrovolníka, ale i pocit, že už nemá z čeho dávat, způsobený málo projevenou vděčností, radostí a zájmem klienta. Za takových situací může být supervize velmi důležitou. Dává dobrovolníkovi příležitost dívat se na věci s odstupem, nacházet nová řešení a tak i odhalit obtížnou situaci a získat podporu. (Břízová, 2018)

Podle Matouška (2013, s. 358) supervize poskytuje sociálnímu pracovníkovi či studentu sociální práce možnost zastavit se a reflektovat, co prožívá. Z tohoto odstupu supervize dobrovolníka vede k ohlédnutí se na proběhlé události, následnému kognitivnímu

a emočnímu zpracování a případnému sdílení své vnitřní zkušenosti ve skupině se supervizorem. Tímto získává možnost se ve své situaci lépe orientovat. Díky podpoře a zpětné vazbě si ujasní své možnosti a priority a vzájemně je sladí s hodnotami organizace. Respektive vezme v úvahu kompromisy, které by mohly co neméně škodit a naopak co nejvíce prospět klientům.

Matoušek (2016, s. 218) uvádí, že podle většiny teoretiků má supervize tři hlavní funkce: řídicí, podpůrnou a vzdělávací. Někde je uváděna i funkce čtvrtá: zprostředkování při řešení konfliktů. Podle Břízové (2018) hrozí u dobrovolníků ztráta motivace především tam, kde je na ně kladeno velké množství povinností nebo je špatná komunikace s koordinátorem či jinými zaměstnanci. Supervize v tomto případě může být prevencí před odchodem dobrovolníka z programu. V tomto případě hovoříme o *podpůrné supervizi*. Dále supervize může plnit i *funkci vzdělávací*. Umožňuje dobrovolníkovi v rozvoji sebe sama a zůstat otevřeným všemu novému. Je součástí vývoje, sebeuvědomění a odhodlání se dále rozvíjet. Supervize je i nepostradatelným pomocníkem koordinátora, hraje základní roli ve zpětné vazbě a komunikaci mezi dobrovolníky, dalšími pracovníky a klienty, hovoříme o *řídicí funkci supervize*. Cennými mohou být i rady dobrovolníků, co změnit, jak zefektivnit činnost. Díky jejich vlastní zkušenosti s programem, mohou tyto rady přispět nejen ke zvyšování kvality programu, ale i ke zlepšení vztahů uvnitř organizace.

Člověk, který přichází zvenčí, nám dokáže poskytnout cennou možnost reflexe naší práce. Jeho pohled může být velkým přínosem pro organizaci. Osvědčila se pravidelná setkávání dobrovolníků s vedením organizace. (Dobrovolníci v neziskových organizacích, 2001, s. 22)

Právem dobrovolníka je kdykoliv požádat koordinátora o schůzku. Využije tak možnost vyřešit jak organizační, tak i jiné problémy. Setkání je možné realizovat i skupinově, pokud je takových dobrovolníků více. Důležitou formou podpory dobrovolníků je právě supervize. Další aktivitou v rámci programu Pět P by mělo být i společné setkávání dětí a dobrovolníků, které je organizováno několikrát do roka. Výhodou těchto společných akcí možnost pro koordinátora je vidět dítě jak ve skupině, tak i ve dvojici společně s dobrovolníkem a případné pomoci ve vývoji jejich vztahu. Jedním z nejčastějších problémů je zapojení dětí do skupiny vrstevníků. (Břízová, 2018)

Důležitá je i otevřená komunikace v organizaci, aby bylo možné diskutovat i o složitějších situacích, které mohou nastat a probrat vhodné kroky a přístupy. (Dobrovolníci v neziskových organizacích, 2001, s. 21)

V programu Pět P dobrovolníci tráví čas s dětmi, které mají jak zdravotní, tak sociální, výchovné i jiné problémy. Vztah mezi dobrovolníkem a dítětem by měl být postaven na podpoře, přátelství a pocitu bezpečí. Nejen, že dobrovolník dítěti naslouchá, ale je mu i rovnocenným partnerem. Supervize je důležitá v případech, kdy se dobrovolník dostává do krize, neví si rady a ztrácí motivaci pro práci s klientem tohoto programu. V této chvíli je nutná nejen zpětná vazba supervizora, ale i pochopení potřeb jak dobrovolníka, tak dítěte.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODIKA VÝZKUMU

Diplomová práce se skládá ze dvou částí. V předchozí teoretické části jsme uvedli rizikové chování, faktory podílející se na genezi rizikového chování, druhy prevence, roli školy v oblasti preventivního působení a činitele v primární prevenci. Následně jsme vysvětlili pojem dobrovolnictví, jeho formy, historii, popsali jsme legislativu dobrovolnictví v České republice a motivaci dobrovolníků. Upřesnili jsme program Pět P, mentoring a mentorin-gový vztah, hnutí Big Brothers Big Sisters a jeho historii. Dále jsme nastínili vznik programu Pět P, jeho cíle, zásady, aktéry programu Pět P a supervizi. Následně se snažíme propojit uvedené poznatky z teoretické části s částí praktickou.

V této části uvedeme výzkumný cíl a na něj navazující výzkumné otázky. Poté objasníme výzkumný problém, strategii výzkumu, metodu sběru dat, výzkumný soubor a v neposlední řadě realizaci výzkumu.

4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Hlavním cílem výzkumu je popsat činnost dobrovolníka v programu Pět P.

Na základě výzkumného cíle jsme zvolili výzkumné otázky. Podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 69) jsou výzkumné otázky základem pro každý výzkumný projekt. Jejich funkcí je pomoci objasnit výzkum a jeho výsledky v souladu se stanovenými výzkumnými cíli a udávat směr výzkumu.

Výzkumné otázky:

- Jaký je obsah práce dobrovolníka v programu Pět P?
- Jaký vztah si dobrovolníci vytvářejí s klienty programu Pět P?
- Co dobrovolníkům pomáhá při práci s mládeží?
- Jaké jsou motivační faktory dobrovolníků působících v programu Pět P?
- Jaká doporučení vyplývají ze zkušeností dobrovolníků?

4.2 Výzkumný problém

Výzkumným problémem je něco, čemu plně nerozumíme a neumíme s tím zacházet, proto se snažíme o daném jevu získat více informací. Jednou z hlavních jednotek kvalitativního výzkumu je možnost získat nové a neočekávané informace. (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 64)

Ze zpravodaje č. 1, který vydala Národní asociace dobrovolnictví, z.s. v sekci dobrovolnických mentoringových programů, vyplývá: Dospívající, kteří navštěvují program Pět P, méně často experimentují s návykovými látkami, zlepšilo se jejich chování ve škole, včetně studijních výsledků a lépe komunikují se svými rodiči a vrstevníky. Rodiče si u nich rychleji budují důvěru, omezilo se i lhaní u dětí a ty následně cítí více podpory od rodičů a pochopení od svých vrstevníků.

Co se u mladistvých změnilo?

- Nižší šance o 46%, že budou chtít vyzkoušet nelegální látky
- Nižší šance o 27%, že začnou holdovat alkoholu
- Nižší šance o 52%, že se z nich stanou záškoláci
- Nižší šance o 37%, že nedorazí do školního vyučování

Z celorepublikového výzkumu 2016 – 2018 vychází, že nejčastějšími klienty jsou děti ve věku 10 let. Mají problém s rozhodováním, nedokáží vyjadřovat své pocity, jsou nesoustředěné, nevěří si a mají málo kamarádů. Odborně sestavená dvojice dítěte a dobrovolníka mladšího 30 let, se setkává průměrně rok a půl. Výsledky ukazují, že po této době se dítě naučí lépe vyjadřovat, mluvit o svých pocitech a snáze vycházet s rodinou či vrstevníky. Má větší sebedůvěru, je aktivní a samostatné. Lépe se soustředí a nevyskytuje se u něj agresivní chování ve velké míře. Věkový průměr dobrovolníků, kteří vstupují do programu, je 25 let. Dobrovolník se s dítětem setkává v průměru 18 měsíců. Je prokázáno, že více než třetina dětí má problém s agresivním chováním. Další 75 % dětí přicházejících do programu má obtíže se soustředěním, 67% má nízkou sebedůvěru, 61% s obtížemi vyjadřuje své pocity a emoce, má nesnáze v rozhodování, 61% prožívá ve svém životě úzkost, 60% dětí špatně navazuje vztahy s vrstevníky a polovina dětí má problém se začleněním se do školního kolektivu.

Jaké jsou výsledky programu Pět P v České republice?

- u 70 % dětí se snížil výskyt záškoláctví, toulek a zapojení se do negativních skupin
- u 67 % se zlepšily vztahy s vrstevníky
- u 64 % narostla sebedůvěra, zlepšila se schopnost vyjadřovat své pocity, rozhodovat se samostatně
- u 65 % se snížila agresivita
- u 61 % se snížila nesoustředěnost
- u 53 % se zlepšily vztahy s dospělými
- u 52 % se docílilo snížení úzkosti
- u 50 % dětí se snížila šikana od vrstevníků
- u 40 % se zlepšily školní výsledky a přístup ke škole

Mezi nejznámější autory věnující se problematice rizikového chování dětí a mladistvých řadíme: K. Nešpora, M. Miovského, L. Csémyho, V. Pokorného, M. Vágnerovou. Důležitým činitelem v rámci prevence je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Naše práce je zaměřena na motivační faktory dobrovolníků. Podle výzkumu z dubna roku 2000 agenturou STEM patří mezi nejčastější motivaci k dobrovolnictví důvěryhodnost organizace, kterou uvádí 93% dotazovaných. Dalších 91% se domnívá, že dobrovolnou prací mohou napomoci šíření dobré myšlenky o dobrovolnictví. Možnost navázání kontaktů se zajímavými lidmi a uplatnění svých schopností uvádí 76%. Pocit, že dobrovolná práce patří k jejich způsobu života má 75% dotazovaných. Získat nové dovednosti a zkušenosti chce 74%. Stejně procento dotazovaných má pocit, že jejich pomoc je potřebná. 74% pro organizaci již někdy pracovalo. Osobní kontakt organizace s potencionálními dobrovolníky pomáhá v impulsu k dobrovolné činnosti. Pouze 30% označilo za podstatné pro motivaci k dobrovolnictví své náboženské přesvědčení. Zkušenost s obtížnou rodinnou situací mělo 36% dotazovaných a 38% se inspirovalo příkladem příbuzných a známých. (Frič, 2001, s. 66 – 67)

Motivací k dobrovolnictví se zabývá například Matulayová T., Dlouhá R., Müllerová M., Frič P., Vitoušová P.

4.3 Strategie výzkumu

Cílem je zjistit a následně popsat, jakým způsobem probíhá činnost dobrovolníka v programu Pět P. Výzkum je tedy zaměřen na aktéry samotného programu a především na jejich motivaci, obsah práce, na vztah, který si vytvářejí s klientem programu, a co jim

při tom pomáhá. Potřebné informace jsme se rozhodli získat pomocí kvalitativního výzkumu, který nám umožní blíže se zaměřit na dobrovolníky programu a získat tak detailní popis jejich motivace, obsahu práce a vztahu s klientem programu.

Tento kvalitativně orientovaný výzkum nám nabízí zkoumání jevu z širší perspektivy a tím mu více porozumět. Výzkum je prováděn v přímém kontaktu s dobrovolníky. Metoda je časově náročná z důvodu potřeby zjištění osobních názorů a postojů. Poté je provedena transkripce rozhovorů a následná analýza získaných dat. Věříme, že kvalitativní výzkum bude v této problematice přínosem a umožní nám zjistit motivační faktory, které vedou dobrovolníky k působení v programu Pět P a blíže nahlédnout do fungování tohoto programu.

4.4 Metoda sběru dat

Jako metodu sběru dat jsme zvolili **polostrukurované rozhovory**. Podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 160) se jedná o hloubkový rozhovor, který se vyznačuje předpřípraveným seznamem otázek a témat. Proces získávání dat pomocí této metody se skládá z chystání rozhovoru, jeho nahrávání na mobilní zařízení v průběhu dotazování, následného přepisu rozhovoru, reflexe a v neposlední řadě z analýzy dat, jejího zápisu a následné prezentace výsledků.

Hlavní otázky v rozhovoru jsou orientovány na zjištění motivace dobrovolníků pro působení v programu Pět P a obsahu činnosti dobrovolníka:

- Jak jste se o programu Pět P dozvěděl/a?
- Co vás motivuje pro práci s mládeží?
- Co vás vedlo k dobrovolné práci v programu Pět P?
- Co obnáší vaše činnost v dobrovolnickém programu Pět P?
- Co vám práce dobrovolníka přináší? A další.

Součástí rozhovoru byly navazující otázky:

- Čím musí každý dobrovolník projít při nástupu do programu Pět P?
- Jak byste charakterizoval/a vztah s vaším litlíkem?
- Do jaké míry splnil program Pět P vaše předchozí očekávání?
- Jaké pozitivní či negativní zkušenosti jste při práci dobrovolníka zaznamenal/a?
- Kde byste případně hledal/a oporu?
- V jaké míře jste zaznamenal/a posun v chování litlíka (k lepšímu či horšímu) za dobu působení v programu?

- Jaké zdroje využíváte při práci s mládeží? Odkud čerpáte informace?
- Co byste vzkázal/a či poradil/a příchozím dobrovolníkům?
- Co navrhujete programu Pět P ke zlepšení?

4.5 Výzkumný soubor

Výzkumným souborem praktické části jsou dobrovolníci programu Pět P. V rámci zachování anonymity nebudou zveřejňována jména dotazovaných. Participanti byli vybráni záměrně z programu Pět P ve Zlíně. Po domluvě s koordinátorkou zlínského programu Pět P byli participanti kontaktováni telefonicky. Výzkumu se zúčastnilo 9 dotazovaných, z nichž bylo osm žen a jeden muž. Polovina dotazovaných již pracuje a polovina studuje. Méně než polovina absolvovala sociální obory. Jejich průměrný věk je 24,5 roku.

Tabulka 1: Základní údaje o výzkumném souboru

Participant	Pohlaví	Délka působení v programu	Účast na supervizích/ výcviku	Odpracovaných hodin měsíčně	Délka vztahu dobrovolníka s dítětem
D1	Muž	4 roky	Ano, ano	6 hodin	4 roky
D2	Žena	3 roky	Ano, ano	10-15 hodin	1 rok
D3	Žena	3 – 4 roky	Ano, ano	16 hodin	2 roky
D4	Žena	5 let	Ano, ano	8-10 hodin	3,5 roku
D5	Žena	1 rok	Ano, ano	8 hodin	1 rok
D6	Žena	8 let	Ano, ano	20 hodin	3,5 roku
D7	Žena	3 roky	Ne, ano	3 hodiny	3 roky
D8	Žena	7 let	Ano, ano	10 hodin	3 roky
D9	Žena	2 roky	Ne, ano	4 hodiny	2 roky

4.6 Realizace výzkumu

Výzkum byl proveden s dobrovolníky programu Pět P ve Zlíně. Respondenti byli kontaktováni telefonicky, kdy byli seznámeni s účelem výzkumu a s tématem diplomové práce. Dobrovolníci si sami zvolili místo setkání, aby se cítili co nejvíce příjemně a pohodlně. S většinou respondentů jsme se setkali na Univerzitě, dále v kavárně či domácím prostředí. Ohled byl brán na jejich časové možnosti, tudíž jsme se jim snažili co nejvíce přizpůsobit. Realizace výzkumu probíhala od ledna do března roku 2020. Během setkání jsme dobrovolníky seznámili s průběhem rozhovoru, získali jsme souhlas se zvukovým záznamem a následným použitím výsledků do výzkumu.

Jako metodu sběru dat jsme využili hloubkový polostrukturovaný rozhovor a postupovali podle předpřipravených otázek. Otázky jsme případně doplnili o otázky dílčí. Dobrovolníci byli velmi ochotní a při poskytování rozhovoru uvolnění. Odpovědi byly srozumitelné a rozmanité. Rozhovor trval v průměru 45 minut. Ve výjimečných případech bylo potřeba přeformulovat otázku či se doptat více do hloubky, pro získání potřebné odpovědi. Zřetel byl brán na aktuální životní situaci a rozpoložení participantů.

Samotná transkripce rozhovorů byla důležitou fází. Opakující se slova byla vypuštěna, někdy bylo nutné upravení slovosledu, ale význam odpovědí jsme zachovali v původním tvaru.

5 ANALÝZA ZÍSKANÝCH ÚDAJŮ

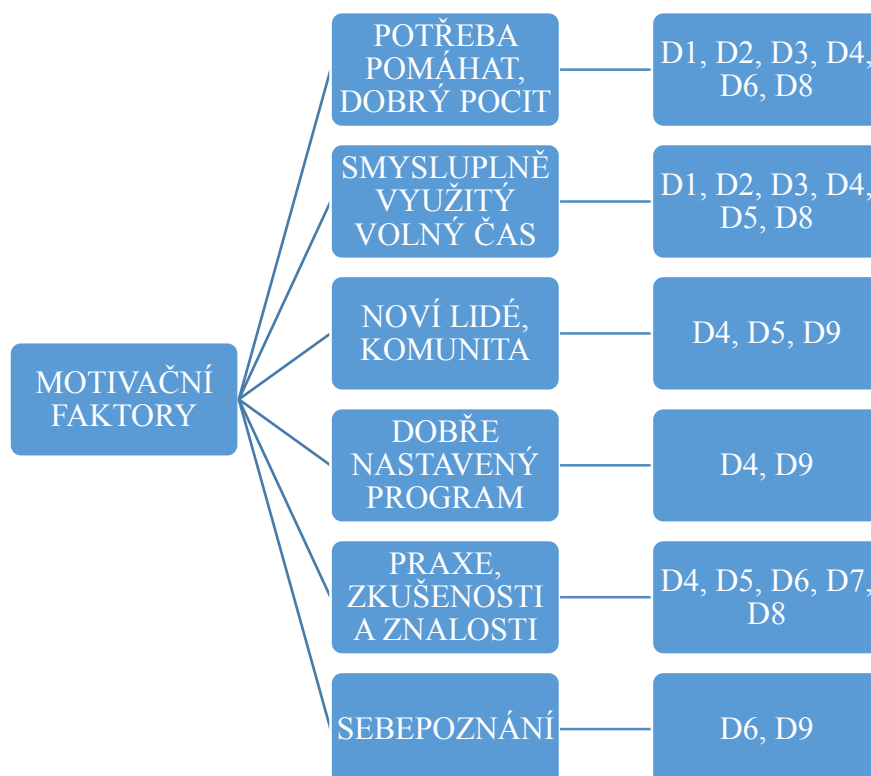
V následující kapitole se věnujeme analýze údajů získaných pomocí polostrukturovaných rozhovorů s devíti dobrovolníky programu Pět P. Získaná data analyzujeme pomocí **metody vytváření trsů** podle knihy Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu od Michala Miovského. Tato metoda slouží převážně k tomu, abychom jednotlivé výroky roztřídili do skupin podle jevů, případů, místa apod. Skupiny trsů vznikají na základě podobnosti mezi určenými jednotkami. Daným procesem následně vznikají obecnější spojovací kategorie, které jsou seskupovány podle jejich opakujících se znaků, příznačným uspořádáním atd. „Společným znakem takového trsu může být například tematický překryv, tzv. když vyhledáváme ve výrociích osob všechny takové pasáže, které se týkají úzce ohraničeného tématu.“ (Miovský, 2006, s. 221)

5.1 Vyhodnocení rozhovorů

K vyhodnocení rozhovorů nám pomohla metoda vytváření trsů. Zvolili jsme 10 kategorií. Každá jednotlivá kategorie je vyobrazena pomocí vlastně vytvořených obrázků. Následující podkapitoly nesou názvy kategorií, které jsou následně i vyhodnoceny a vysvětleny.

5.1.1 Kategorie č. 1: „Motivační faktory“

Obrázek 1: Motivační faktory

První kategorie poukazuje na to, co motivuje dobrovolníky v programu Pět P. Podle Nakonečného (2014, s. 16) motivací rozumíme proces nebo probíhající děj v určitém čase. Jde o „síly“, které zapříčiňují pohyb jedince, jeho rozhodování a jednání směřující k pro něj smysluplným aktivitám. Avšak nemusí se vždy jednat o pohyb.

Jak je patrné ze schématu, nejčastější motivací vedoucí k činnosti dobrovolníků v programu Pět P je **potřeba pomáhat a dobrý pocit z pomoci**. Zmínilo se o tom šest z devíti participantů. Konkrétně se o tom zmínil participant **D1, D2, D3, D4, D6, D8**. Z rozhovoru s **D1** vyplynulo, že by rád své možnosti využil k tomu, aby pomohl někomu, kdo to nemá v životě jednoduché a dodává: *„Být někomu oporou nebo kamarádem, protože jsem sám z minulosti věděl jaké to je. Tak jsem to chtěl v podstatě nějak vrátit, sám jsem si v minulosti něčím prošel a bylo mi pomůženo... Přináší mi to asi pocit, řekl bych prostě... dobrý pocit z toho, že dělám něco pro ostatní.“* Dobrovolná práce přináší **D2** radost, upřesňuje to následovně: *„...přináší mi to radost, že můžu něco dělat, že vidím někoho, že je se mnou šťastný a mě to s ním baví, mám ze sebe dobrý pocit... Když vím, že jsem někomu udělala hezčí den, tak je to takové zadostiučnění.“* Participantka **D3** nabývá vnitřní spokojenosti, když vidí, že je jejímu litlíkovi dobře. Udává příklady činností, které jsou náplní jejich setkávání a jaký v tom vidí přínos: *„...ten den, jsem byla tak spokojená, nabitá, že jsem prostě mohla fungovat, i když jsem měla nějaké bolesti. Prostě mě to nabilo, proto to má smysl dělat, tady ty radosti, co oni z toho mají.“* Dále ji motivuje, když jí například její litlík nakreslí obrázek. Popisuje: *„Byl to prostě úžasný pocit, že to vytvořil jen pro mě.“* I po emoční stránce ji uspokojuje, že se pro někoho může rozdávat. Upřesňuje: *„Má smysl, když někomu pomůžete, nebo darujete něco, klidně i váš čas.“* O potřebě pomáhat v programu Pět P se zmiňuje i **D4**. Spouštěčem pro ni byla složitější životní situace, kdy měla obrovskou touhu někomu pomoci. Dodává: *„...tohle je přesně to, co ve výsledku pomůže i mně, pokud takovou dobrovolnickou činnost vyzkouším.“* **D6** uvádí, že ji k dobrovolné práci vedlo to, že někomu chtěla udělat radostnější život, vysvětluje to následovně: *„Chtěla jsem někomu zlepšit jeho svět, jeho pohled na svět, aby mohl zažívat věci, které normálně zažívat nemůže vzhledem k tomu, v jakých se nachází sociálních podmínkách.“* Dále upřesňuje svou motivaci: *„Tak určitě je to ocenění v podobě toho, že vidím, že je holčička šťastná. Protože ty její rozzářené oči, i to jak je nadšená, když jdeme třeba do cukrárny na dortík, to je k nezaplacení... Rozhodně mi vztah s ní obohacuje život, dělá mě šťastnější a naplněnější, což je doufám vzájemné.“* Další kdo se o této motivaci zmínil, byla **D8**. K dobrovolné činnosti ji vedla touha pomáhat. Motivaci k činnosti

v programu popisuje následovně: „*Tak motivuje mě, když vidím, jak je to dítě šťastné, když vlastně pozoruju to, že je se mnou v pohodě, v klidu, nemusí se stresovat, užívá si tu chvíli semnou. A to samé když si i já užívám strávené chvíle s ním... Přináší mi to pocit štěstí.*“

Dalším nejčastějším důvodem, který dobrovolníky motivuje k působení v programu Pět P je **smysluplné trávení volného času** a uvedlo jej šest z devíti dotazovaných (**D1, D2, D3, D4, D5, D8**). Zmiňuje se o tom **D1**: „... *v podstatě jsem chtěl tak nějak lépe zužitkovat svůj volný čas a někomu pomoci nebo nějak prostě dobrovolničit.*“ Odpověď **D2** zněla podobně: „*Já jsem chtěla něco dělat ve svém volném čase a chtěla jsem pomáhat, jen jsem nevěděla jak... Takže Pět P byla taková zajímavá možnost jak trávit ten volný čas a být s nějakým dítětem a pomoci mu.*“ To samé uvádí i **D3**: „*Je to pro mě lepší trávení volného času... Třeba já chodím do práce, u které si myslím, že nemá smysl, kdežto tohle smysl má, je to člověk, je to živá bytost.*“ Rovněž odpovídá i **D4**: „*Přijde mi, že je to smysluplně využitý čas a že to přidává životu takový nový rozměr.*“ **D5** uvedla, že konečně dělá něco smysluplného, popisuje to následovně: „*Mě motivuje především můj litlík, který je úžasný. Na něm nejvíce poznám, že dělám něco co má smysl.*“ Hodně času měla **D8** a chtěla jej smysluplně využít.

Touha po **praxi, zkušenostech a znalostech** vedla do programu Pět P pět z devíti respondentů (**D4, D5, D6, D7, D8**). Nové zkušenosti z programu využije **D4** a dodává: „*Dá se na tom vyzkoušet práce s dítětem, což se mi v budoucnu může i hodit, až budu mít svoje vlastní děti.*“ Podobně o získaných zkušenostech hovoří i **D6**: „*rozhodně tím sbíráte důležité zkušenosti, do kterých se dostanete postupem času třeba s vlastními dětmi, až je budete mít, nebo třeba i se sourozenci.*“ Dále program Pět P přináší nové zkušenosti a znalosti participantce **D8**, která konstatuje: „*Taky vlastně nové zkušenosti, nové znalosti, ohledně toho, jak se to dítě může chovat, co si může prožívat, že je to něco co my nezažíváme běžně, ale to dítě v tom třeba žije. Je to pro mě mnohdy těžké si to vůbec představit.*“ O praxi hovoří **D5**, která potřebovala praxi v dobrovolnictví pro přijetí na vysokou školu. Avšak vysvětluje: „*Od té doby co v Pět P působím, jsem získala mnoho zkušeností, které v mém věku má málokdo. Díky tomu jsem si zkusila i větší míru odpovědnosti.*“ Dobrovolnickou praxi pro přijetí na vysokou školu potřebovala i **D7**, kterou nakonec neuplatnila, ale v programu Pět P setrvala i nadále. Upřesňuje to: „*Zůstala jsem u toho, i když jsem to nepotřebovala. Protože když už jsem udělala ten výcvik, tak už se mi zas nechtělo to ukončit úplně bez toho, aniž bych to zkusila.*“ Následně mluví o věkovém rozdílu mezi ní a jejím litlíkem: „*Je hrozně super, když máme nějaký ten věkový rozdíl. Dívá se na ty věci jinak, fascinuje ji*

něco, co já beru jako běžné a je mi to absolutně jedno... Připadá mi, že má hodně jiné dětství než jsem měla já.“

Další motivací pro dobrovolnickou činnost v programu Pět P bylo **poznání nových lidí a komunita dobrovolníků**. Zmiňují se o tom tři participanti. **D4** se vyjadřuje následovně: *„...i ta komunita těch dobrovolníků mi přijde docela fajn tím, že se pravidelně schází.“* **D5** to vysvětluje následovně: *„obecně mě baví práce s lidmi, kteří v Pět P jsou, protože jsou milí a vstřícní.“* Participantka **D9** uvádí, že díky programu poznala lidi mimo svou sociální bublinu.

Dva z devíti participantů zmiňují **program Pět P jako dobře nastavený**. Popis programu Pět P participantkou **D4**: *„má to dobrou koordinaci a organizaci ze strany těch, kteří to mají na starosti. A tak to všechno dohromady je pro mne natolik motivační, že to chci dělat, dokud to půjde.“* **D9** zmiňuje: *„Zaujalo mě to, a tak nějak instinktivně jsem si říkala, že by mě to mohlo obohatit.“*

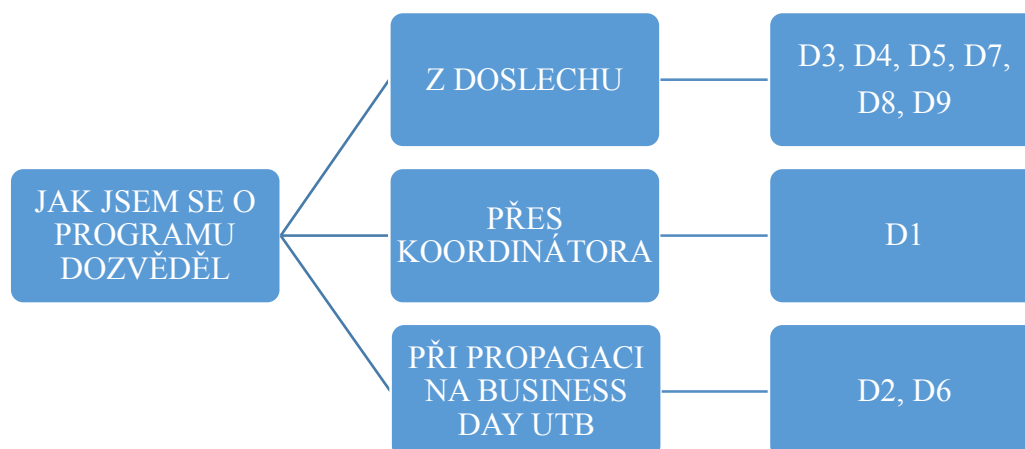
Jedním z motivačních faktorů bylo i **sebepoznání**, které uvedly dvě participantky. **D6** to vysvětluje následovně: *„Tak je to velké sebepoznání, není to jen o tom, že člověka naplňuje samotný pocit, že někomu pomáhá, ale zároveň tím může poznat sám sebe. Můj úžasný litlík mě naučil víc žít v prosté přítomnosti. Ted' a tady.“* **D9** hovoří následovně: *„Dopředu jsem si to tak nepředstavovala, ale čím déle v programu jsem, tím víc vidím, že mi to hodně přináší v rámci sebepoznání... a taky učení se respektovat druhého člověka včetně toho odkud vzešel a co si tím pádem sebou nese.“*

V této části dobrovolníci nejčastěji zmiňovali jako motivaci pro působení v programu Pět P potřebu pomáhat, dobrý pocit z pomoci a smysluplně využitý volný čas. Některé motivuje získání praxe, zkušeností a znalostí nebo noví lidé a komunita dobrovolníků. Dalším motivačním faktorem je sebepoznání a dobře nastavený program Pět P.

Ve většině motivačních faktorů se dobrovolníci shodovali. Zároveň se podle uvedených odpovědí zdá, že se původní motivace naplnila a opravdu dobrovolnická práce přináší dobrý pocit a zkušenosti, které dobrovolníci na začátku očekávali. Mnohým dobrovolnictví nastavilo dráhu pro sebepoznání a do jisté míry jim i změnilo pohled na život.

5.1.2 Kategorie č. 2: „Jak jsem se o programu dozvěděl“

Obrázek 2: Jak jsem se o programu dozvěděl

Následná kategorie pojednává o informačních zdrojích. Cílem bylo zjistit, odkud se naši participanti dozvěděli o dobrovolnictví v programu Pět P. Zajímalo nás tedy, jakým způsobem se program Pět P dostává do podvědomí potencionálních dobrovolníků, z jakého zdroje tato informace pochází a zda to nějak souvisí s propagací programu. Podle Hartla a Hartlové (2015, s. 458) propagací chápeme cílené předávání informace takovým způsobem, aby byla co nejlépe chápána jejím příjemcem. Přenos probíhá různými způsoby.

Podle schématu se naši participanti nejčastěji dozvěděli o programu Pět P **z doslechu**, někde se o tom „mluvilo.“ Konkrétně se jedná o šest dobrovolníků z devíti (**D3, D4, D5, D7, D8, D9**). Participantka **D3** uvedla, že se o tom dozvěděla od své kamarádky, která v programu působí již delší dobu a dále v rozhovoru popisuje: „...hrozně mě to zajímalo, pomáhat dětem, jak ona o tom pěkně vyprávěla, jak jsou ty děti za to rády a vděčné“. Dalším participantem byla **D4**, která se o Pět P dozvěděla následovně: „Pokud si správně pamatuju, tak to byla moje sestra, která donesla letáček ze školy, protože studovala sociální pedagogiku a dala to u nás doma na ledničku s tím, že mi o tom něco málo řekla a já jsem potom kolem toho chodila delší dobu, až jsem se po několika měsících rozhodla, že si ten letáček teda vezmu a přihlásím se do toho programu jako dobrovolník.“ Na otázku, jak se o programu Pět P dozvěděla, **D5** odpověděla: „Přes známou mojí mamky, která tam působila několik let.“ Podobně na tom byla i **D7**: „od mamky, ona je sociální pracovnice a její kolegyně byla myslím v tom programu, když ještě studovala.“ **D8** se o Pět P dozvěděla od známé, konkrétně: „...od jedné slečny, která dělá v sociálních pracích a právě ona mi řekla, že tohle je dobrá věc, že kdybych chtěla být dobrovolníkem, tak by mi to

doporučovala“. **D9** popisuje, jak šla s kamarádkou mezi skupinu kamarádů a tam se o tom mluvilo a dodává: „*Jedna její kamarádka dělala tou dobou dobrovolnici už delší dobu.*“

Dvě naše participantky **D2** a **D6** se o programu Pět P dozvěděly na **Business Day při jeho propagaci**. **D2**: „*Já jsem se dozvěděla o programu Pět P na Business Day, který se konal ve škole a kde vlastně koordinátorka programu měla prezentaci o Pět P a mě to zaujalo. Rozdala nám letáčky, řekla nám všechno, jak funguje. No a vlastně až po roce jsem se rozhodla, že se do toho programu zapojím, protože jsem byla tehdy v prvním ročníku a nevěděla jsem co a jak, ale zaujalo mě to. Takže to byl můj první kontakt s Pět P.*“ O podobné zkušenosti se zmiňuje i **D6**: „*Když jsem poprvé navštívila Business Day na UTB, tak tam mělo Pět P svůj stánek, na který jsem se šla podívat a tak mně to přimělo k tomu, zkusit tuto dobrovolnickou činnost.*“

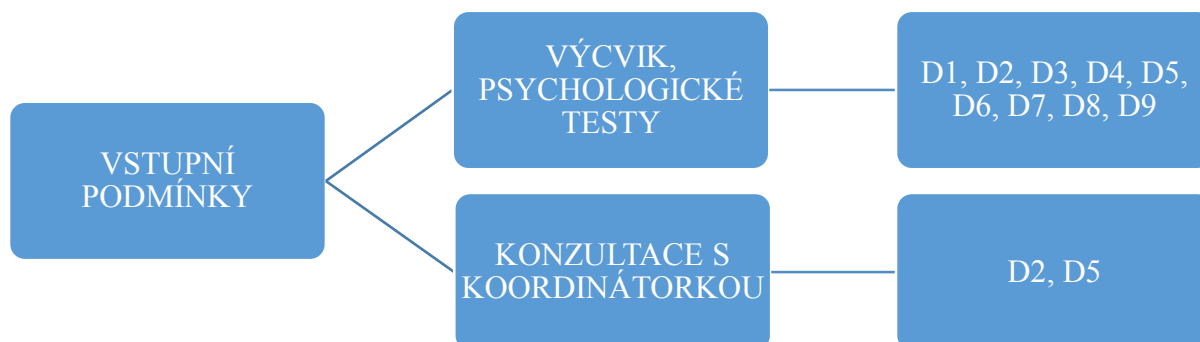
D1 se o působení v programu dozvěděl přímo **od koordinátorky** programu a odpovídá následovně: „*Tak bylo to před několika lety, kdy jsem v podstatě znal vedoucí programu skrz Středisko výchovné péče, kam jsem původně chtěl docházet, ale poté co jsem prošel výcvikem, mi byl přidělený litlík a pak už to šlo tak nějak jako samo.*“

Naši participanté se o dobrovolnictví v programu Pět P dozvěděli z různých zdrojů. Nejčastěji uvedli, že se o tom někde mluvilo a zaujalo je to. Dále při propagaci programu na Business Day UTB a jeden participant se o tom dozvěděl přímo od koordinátorky programu.

Propagace je velmi důležitá, mnoho potenciálních dobrovolníků si ani neuvědomuje, že taková možnost dobrovolnictví existuje. Jak vyplývá z polostrukturovaných rozhovorů obrovský vliv má přímá zkušenost někoho známého nebo dobře vedená přednáška či kvalitně zpracovaný letáček.

5.1.3 Kategorie č. 3: „Vstupní podmínky“

Obrázek 3: Vstupní podmínky

Kategorie zahrnuje úkony, které dobrovolníci musí splnit pro přijetí do programu Pět P. Všichni naši participanti (**D1 – D9**) uvedli, že museli absolvovat **výcvik, psychologické testy a jejich rozbor**. Výcvikem rozumíme plánované a systematické výukové aktivity, které podporují vzdělání (Amstrong a Taylor, 2015, s. 363). Pomocí psychodiagnostiky zjišťujeme vlastnosti, aktuální stav a možnosti dalšího rozvoje člověka (Hartl a Hartlová, 2015, s. 471). Podle Tošnera a Sozanské (2006, s. 122) je výběr dobrovolníků důkladný a zodpovědný. Výcvik je důležitý z důvodu, aby bylo možné předejít případné účasti dobrovolníků, kteří by mohli mít patologické rysy osobnosti. Dále je nutné absolvovat osobnostní test a diagnostický rozhovor s psychologem.

Participant **D1** odpovídá následovně: „*Tak v podstatě na úplném začátku musí dobrovolník projít výcvikem a psychologickými testy, které musí splnit, aby prokázal, že je schopný nějak v tom programu fungovat. Výcvik samotný trvá většinou na dva dny. Tam prochází nějakými cvičeními a v podstatě nějak si tam zažívá situace, které může potom prožívat s těmi dětmi nebo jako případně, které jako zažívají ty samotné děti. Aby se do toho dostal a byl nějak schopný přiměřené reakce, například aby měl nějakou přibližnou zkušenost... poté co jsem prošel výcvikem, mi byl přidělený ten litlík a pak už to šlo nějak samo“.* **D2** zmiňuje: „*...tak jsou to psychotesty, které nejsou vůbec těžké, potom může jít na konzultaci s psychologičkou ohledně výsledků testů a na závěr je ještě takové dvoudenní školení dobrovolníků, které je hravé a neformální. Tam se dozvídají hodně věcí. A potom už jsou ve dvojici s dítětem a už se reálně něco děje.“* **D3** vzpomíná: „*Tenkrát jsme měli to školení dvoudenní... prošli jsme určitě nějakými základy, jak se k těm dětem chovat, co je vhodné, co není vhodné, abychom jim víc neublížili, jak pomohli... Výcvik vedla paní psychologička.“* Obdobné informace o výcviku sděluje i participantka **D4** a dále navazuje: „*potom napsat*

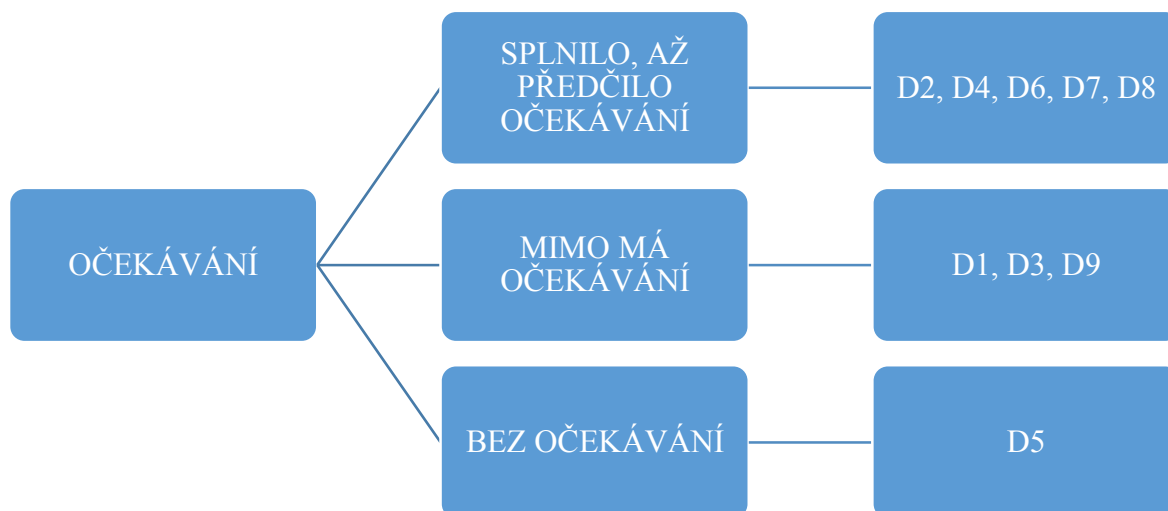
psychologické testy a projít jimi. Tuším, že já jsem po těch psychologických testech seděla s psycholožkou a bavily jsme se, nevím, jestli přímo o těch testech, protože v tu chvíli výsledky ještě neměla. Ale tak nějak jsme se chvíli bavily právě o tom, čeho se bojím nebo jakou mám motivaci, proč to chci dělat, jestli s tím mám nějakou předchozí zkušenost a to by mělo být všechno.“ **D5** uvádí: „...dělala jsem několik psychologických testů, asi 4, které mi vyhodnocovala paní psycholožka, u které jsem vzápětí byla na konzultacích. A jako poslední jsem absolvovala psychosociální výcvik dobrovolníků.“ Na otázku, jak probíhal výcvik dobrovolníků, který před časem absolvovala, odpovídá následovně: „Překvapil mě vůbec průběh výcviku, jaké jsme tam dělali aktivity. Dělali jsme vlastně aktivity na poznání sami sebe a zjistila jsem, jak hrozně moc toho o sobě ještě nevím a vlastně bych chtěla vědět. Takže to bylo super.“ Dobrovolnou práci a splnění povinností vnímá následovně: „Pro mě byl úspěch už jen to, že jsem se do Pět P dostala a zvládla předchozí povinnosti. To jsem poprvé cítila, že jsem v životě něco dokázala a že dělám konečně něco smysluplného. A to mě naplňuje doted.“ **D6** se o stejné zkušenosti vyjadřuje následovně: „Nástupní požadavky jsou docela náročné, protože dobrovolník musí projít speciálním výcvikem. Ještě před tímto výcvikem zpracovává psychotesty, které trvají asi 4 hodiny. Následně dojde k jejich vyhodnocení.“ **D7** také zmiňuje psychotesty a následný pohovor s paní psycholožkou. Vzpomíná: „Potom je tam ten výcvik, to je myslím nějak dva-tři dny, prostě nějakou dobu, kdy se to tam nacvičuje... a když tím jako vším tak nějak projde, tak pak vlastně na základě těch testů, se třeba pro něj najde vhodné dítě a pak se nějak seznamují a tak“. **D8** potvrzuje, že při nástupu musí každý splnit psychotesty a výcvik. **D9** to popisuje následovně: „Já jsem před dvěma lety psala psychotesty, absolvovala jsem pohovor s psycholožkou a také jsem se zúčastnila výcviku pro dobrovolníky.“

Dalším bodem, kterým by měl každý dobrovolník při vstupu do programu projít je **konzultace s koordinátorkou programu**. Zmiňuje se o tom **D2**: „Každý dobrovolník nejdříve musí jít, nebo teda nemusí, ale je fajn, když se potká s koordinátorkou programu a ta mu vysvětlí, co to obnáší. Aby si to dobrovolník nechal projít hlavou, aby za něj nebyly zbytečně zaplacené psychotesty a on se na to celé pak vykašlal.“ Konzultace s koordinátorkou programu se zúčastnila i **D5** a dodává: „Já jsem jako první byla na konzultaci s koordinátorkou Pět P, která mě seznámila s tím, co obnáší dobrovolnická činnost.“

V této části jsme se dozvěděli, jak probíhá první setkání s programem, co to obnáší a bylo zajímavé vidět, jak každý jednotlivý dobrovolník vnímá jinak psychologické testy, absolvování konzultace s paní psycholožkou a následný výcvik dobrovolníků.

5.1.4 Kategorie č. 4: „Očekávání“

Obrázek 4: Očekávání

V této kategorii nás zajímalo, co si dobrovolníci pod dobrovolnictvím v programu Pět P představovali a zda se naplnila jejich **očekávání**. Odpovědi byly různé, avšak pět z devíti participantů uvedlo, že program **splnil i předčil** jejich očekávání. Konkrétně takto odpověděli **D2, D4, D6, D7, D8**. Participantka **D2** uvedla: „*Já si myslím, že dokonce překonal mé očekávání, protože jsou pro mne asi takové nejzajímavější ty supervize, kde se všichni potkáme a teda neposlouchám jen o tom svém litlíkovi a o tom, co se mně děje, ale poslouchám ty příběhy jiných lidí, které jsou častokrát zajímavé. Opravdu vidím na těch lidech, že dokáží těm dětem pomoci a že se to mění všechno.*“ **D4** na otázku odpovídá následovně: „*Myslím si, že úplně. Já jsem nevěděla samozřejmě, jak to bude probíhat, ale postupem času, jak jsem do toho začala pronikat, mi přišlo, že to všechno dává smysl, že to je dobře nastavené. Já jsem prostě potřebovala tehdy někomu pomoci a to se mi teda splnilo, takže ano, v tomhle ta očekávání byla splněna ve všech ohledech.*“ Dalším participantem, u kterého byla naplněna jeho očekávání, byla **D6** a dodává: „*Pět P moje očekávání naprosto předčil. Když jsem do toho programu šla, tak jsem si říkala, že je to jenom nějaká zkušenost, nějaká výzva a že uvidím, co mi to dá. Nějaké zvláštní očekávání jsem od toho neměla.*“ Participantka **D7** hovoří o svém vztahu s litlíkem a o očekáváních následovně: „*No splnilo to asi v tom, že to nebylo takové, že bych se do toho musela nutit a byla to povinnost, ale že mě to fakt začalo bavit a dost rychle jsem si s ní vytvořila ten vztah.*“ **D8**: „*Asi to, co jsem jakoby očekávala od začátku, se i splnilo.*“

Tři naši participanté uvedli, že se jejich očekávání **zcela nenaplnilo nebo očekávali něco jiného**. Byli to **D1, D3, D9**. Konkrétně **D1** vzpomíná: „*Přemýšlím, jaké jsem měl očekává-*

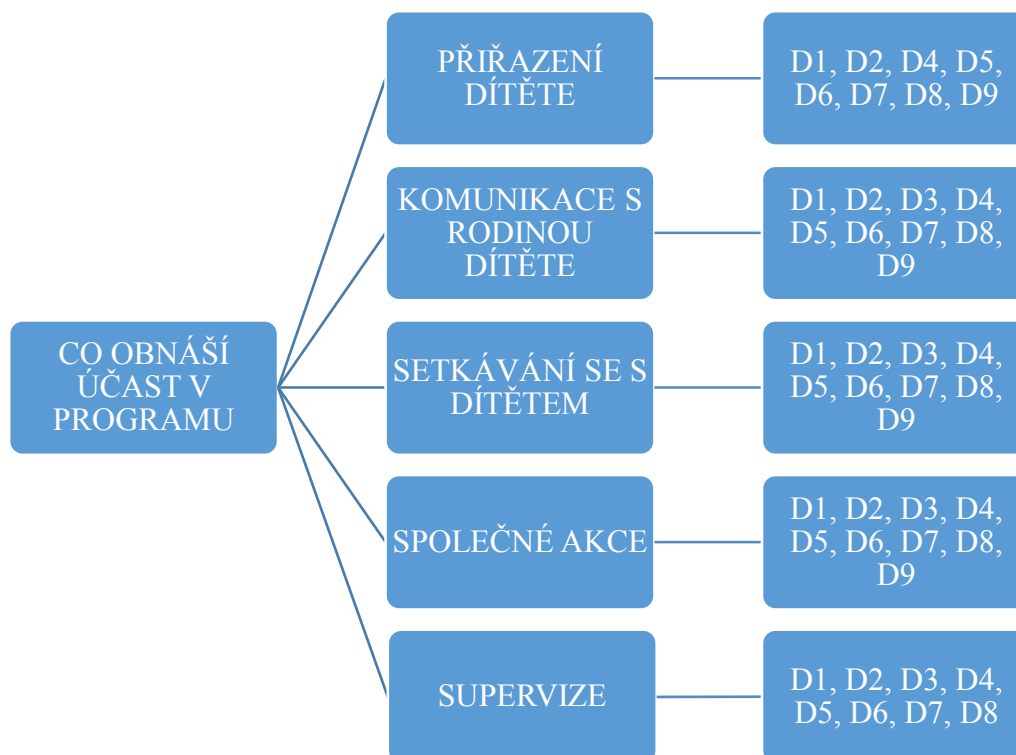
ni... Asi v podstatě jsem očekávání měl takové, abych možná mohl mít nějaký pozitivní vliv, něco malinko změnit, ovlivnit, přinést něco pozitivního do života dítěte. Což, když se podívám zpětně, tak to možná bylo příliš nad očekávání. A protože potom člověk časem zjistí, že ne všechno vždycky funguje tak, jak předpokládal a tak jak si myslel, že to bude. I když je to tak v podstatě se vším a ve všem... Když bych to jako vzal, co mi to dalo a co mi to vzalo, tak si myslím, že je to nesrovnatelné a neměnil bych to. I přesto, že jsem do toho programu vstupoval s malinko jinou představou a úplně jsem možná dokonce ani neměl představu toho, že budu mít svého litlíka, a možná jsem ani dokonce nechtěl, tak všechno se to seběhlo samo a neměnil bych.“ **D3** popisuje svou první zkušenost v programu: „*Já, když jsem tam nastupovala, tak jsem zažila negativní zkušenost s mým prvním litlíkem. Nedovedla jsme si představit, že by někdo nebyl vděčný za to, že s ním trávíš svůj čas, že mu něco dáváš a tak. A mně to částečně otevřelo oči, že ne každá pomoc je oceněná, ale na tu pomoc jsem nezanevřela.“* Participantka **D9** hovoří o předchozím očekávání následovně: „*Asi ve výsledku šel spíše mimo má očekávání, ale ne ve špatném slova smyslu. Když jsem šla do této nové zkušenosti, neuměla jsem si představit její realitu. Mé představy byly velmi povrchní, že se prostě s litlíkem nějak zabavíme. Takže mimo má očekávání byly ve výsledku i obyčejné věci... Těžko se specifikují, protože jich je celá škála a taky protože dnes už je třeba považují za banální, ale předtím pro mě byly nové.“*

Zcela **bez očekávání** byla participantka **D5** a svou zkušenost popisuje následovně: „*Já jsem vlastně ze začátku žádná očekávání neměla. Rozhodla jsem se ze dne na den, takže jsem o tom neměla ani čas přemýšlet. Samozřejmě, že tam nějaké obavy z počátku byly, ale to možná jen díky mé introvertní povaze, ale byly jen minimální. Spíše jsem začínala být čím dál víc zvědavá, jak to všechno bude probíhat, jaký ten litlík bude. A musím říct, že mě vždy vše příjemně překvapilo.“*

Z kategorie očekávání plynou zjištění, že program Pět P splnil, až předčil očekávání pěti z devíti participantů. Tři uvedli, že se jejich očekávání neshodovala s následnou realitou a jeden očekávání neměl, avšak byl zvědavý a následně příjemně překvapený. Na splněná očekávání mají nepochybně vliv zejména vytvořené vztahy s litlíky. Někdy se stane, že dítě o schůzky ztratí zájem (například vlivem puberty). S rodinou se přestěhuje nebo nastane mnoho nejrůznějších variant, proč vztah nefunguje a není vhodné v něm dál pokračovat. Což u dobrovolníků přirozeně ovlivní pohled na to, zda jsou jejich očekávání splněna. Ale nemusí se jednat o konečný názor, protože pokud v programu setrvají, tak jim bude přidělen nový litlík a jejich očekávání může naplnit.

5.1.5 Kategorie č. 5: „Co obnáší účast v programu“

Obrázek 5: Co obnáší účast v programu

Kategorie zahrnuje **povinnosti a činnosti dobrovolníka** v programu Pět P. V první fázi je dobrovolníkovi přiděleno dítě neboli litlík. Dvojice je odborně sestavena koordinátorkou programu. Podle Břízové (2018) bychom neměli opomíjet fakt, že se zařazenými dětmi v programu nepracuje specialista, nýbrž dobrovolník jakožto laik. I přesto, že je řádně poučen a proškolen, tak do programu Pět P nemohou vstupovat děti se závažnými problémy, jež by mohly bránit v navázání a budování plnohodnotného kamarádského vztahu. „Jedná se o těžkou psychiatrickou poruchu, drogovou či jinou závislost, těžkou formu autismu a jiné.“ O zařazení dítěte rozhoduje koordinátor programu případně se supervizorem.

Naši participanti se zmiňovali o tom, jakým způsobem jsou k sobě **děti a dobrovolníci přiřazeni**. Většina participantů se přiklání k názoru, že tuto volbu mohou ovlivnit, že to záleží vždy na domluvně s koordinátorkou programu. Uvedeme výpovědi participantů, které se víceméně shodují. **D1:** „*Já si myslím, že to vybírá vždy naše vedoucí programu podle toho, jak už zná ty dobrovolníky. Pokud je to nový dobrovolník, tak to možná není až tak snadné, protože s ním nemá až tolik zkušeností, i když se znají z výcviku a třeba už i nějakých supervizí. Takže na základě toho se dá už něco usoudit. A o tom dítěti má také nějaké minimální informace a v podstatě podle toho se to snaží dát do kupy, jak by si mohli*

zhruba rozumět... Pak se ptá dobrovolníka, jestli s tím souhlasí. Myslím si, že to není tak, že by to hned určila napevno. Spíš ji to napadne a ještě to pak konzultuje s tím dobrovolníkem a případně i s dalšími, kteří jsou v tom znalí a znají tu specifickou situaci.“ Participantka **D2** se také přiklání k názoru, že rozřazování dětí spočívá na koordinátorce programu, která se může radit i s psychologkou. Dodává: *„Přihlíží se na to, o jaké dítě by měl ten dobrovolník zájem, že pokud je například dobrovolníkem muž, tak se mu dá třeba spíš kluk. Kdyby spolu chtěli hrát fotbal, než aby si spolu měli malovat nebo něco takového.“* **D4** zmiňuje: *„Z mojí zkušenosti je to tak, že jsem s koordinátorkou řešila, že bych chtěla mít spíše holku na starost, s klukem bych si asi nebyla úplně jistá... ale samozřejmě, že ta dvojice se skládá zrovna z těch, co jsou k dispozici... prostě ta koordinátorka musí psychologicky odhadnout, kdo se ke komu bude hodit. V mém případě respektovali to, že chci mít na starost holku.“* Participantka **D5** mluví o tom, že dobrovolník napíše své požadavky a koordinátorka podle nich následně vybere dítě, které těmto požadavkům odpovídá. Podle **D6** je proces přidělení dítěte dobrovolníkovi následovný: *„Každý může paní koordinátorce říct, že například preferuje chlapce nebo naopak holčičku, v takovém a v takovém věku. Ta komunikace ohledně výběru dítěte je velmi důležitá. Protože se může stát, že si některé ty dvojčky úplně nesesnou. Ale není problém s daným dítětem dobrovolnickou činnost ukončit a domluvit se, že by to s někým jiným mohlo fungovat lépe.“* **D7** přiřazování dítěte k dobrovolníkovi vidí podobně jako ostatní, udává, že je to na základě psychotestů a podle toho co dobrovolník vyplní ve vstupním dotazníku. Doplňuje: *„...není to úplně náhodné, prostě to probíhá na základě nějakého systému“.* **D8** odpovídá následovně: *„Je to na základě výběru koordinátorky Pět P a psychologky a potom nám řeknou, jak se to dítě chová, jaké má třeba potíže a jestli s tím souhlasíme a chceme do toho jít. Vlastně pokud my to odsouhlasíme, že bychom se s takovým dítětem chtěli potkávat a on s námi, tak pak jsme jakoby spolu dvojka.“* Stejný postup popsala i **D9** a dodala: *„Následně mi naše koordinátorka poslala mail s fotkou a informacemi o mém svěřenci, jestli stojím o to se s ním potkat. Měla jsem zájem, jak jsme se potkali v přítomnosti naší koordinátorky a řekli si, že to spolu zkusíme.“*

Setkávání dobrovolníka s dítětem obnáší i komunikaci s rodinou dítěte. **D1** to popisuje následovně: *„Schůzky s tím litlíkem jsou vlastně smluvené. My se momentálně domlouváme individuálně. Máme to podložené i nějakým souhlasem, písemnou dohodou, se kterou souhlasil i rodič... S tou rodinou bych řekl, že máme dobrý vztah.“* S rodiči se naopak na schůzkách domlouvá participantka **D2**, konkrétně s maminkou dítěte a doplňuje:

„*My máme dohodnuté, že se setkáváme vždy v pondělí, ale to neznamená, že se to někdy nemůže změnit. Takže my si vždycky většinou v pondělí napíšeme, jestli to platí, nebo ne.*“ Dále zmiňuje, že rodina dítěte respektuje její časové možnosti. Participantka **D3** uvádí, že schůzky s dítětem domlouvá přes maminku a dodává: „*Ta komunikace s rodinou je na vysoké úrovni.*“ Stejně pocity popisuje i **D4**: „*Za mě to probíhá úplně v pohodě. Kdykoliv napíšu, že ta schůzka proběhne, tak to tak je... a ta rodina si toho váží, je to vidět a vím, že to i několikrát napsaly koordinátorce do e-mailu.*“ **D5**: „*S litlíkem i s jeho rodiči mám velmi dobrý vztah a nikdy nedošlo k nějakým neshodám. Mezi námi dobře fungují kompromisy... Litlík je na setkání vždy připravený a schůzky domlouváme skrz maminku přes telefon.*“ Na rozdíl od ostatních participantka **D6** domlouvá schůzky s dítětem přes dětský domov. Svého litlíka má v hostitelské péči. Popisuje to následovně: „*Vždycky si s paní z dětského domova si napíšeme SMS. Iniciativa vychází z mé strany. Napíšu, kdy mám čas a ona mi buď odpoví, že holčička může, nebo ne, protože je třeba nemocná. V případě té hostitelské péče to musí jít přes schvalovací kolečko od paní ředitelky domova a potom i přes OSPOD, který to vrátí jako schválené. Takže tam je to kolečko potom delší, kdy sociální pracovnice přijde ke mně domů to zkontrolovat a potom si holčičku můžu vzít k sobě na víkend.*“ **D7**: „*No, protože jí je 15, tak já už tak poslední rok a půl, možná i dva roky, to domlouvám všechno přímo s ní, s rodiči jen výjimečně... jí to člověk musí den předem připomenout, že se máme na druhý den sejit, ale to hlavně ze začátku. Její mamka je na mě vždycky hodná a je za to asi ráda. Neměla jsem s ní nikdy žádný problém.*“ **D8**: „*Tak postupem času se nám to už sladilo a měly jsme přesně dané, že každou středu jsme se potkávaly. Pokud to nevyhovovalo jedné či druhé straně, tak jsme se mobilně spojily.*“ **D9**: „*Skrze rodinu ta spolupráce není bez zádrhelů, ale pouze ve formě například nereagování na zprávu a podobně. Ale celkově komunikaci hodnotím pozitivně.*“

Po dobu minimálně jednoho roku se dvojice schází obvykle jednou týdně na 2 – 3 hodiny. Společně se věnují volnočasovým aktivitám, kdy dobrovolník nenahrazuje rodičovskou péči, ale je dítěti oporou či průvodcem. Setkávání by se nemělo skládat pouze z doučování.

Společný čas dítěte s dobrovolníkem probíhá různě. U participanta **D1** to probíhá následovně: „*Skrz to, že jsem časově vytížený, se domlouvám přímo s litlíkem, jak a kdy se budeme potkávat, co budeme dělat. Ta činnost spočívá v tom, že se společně scházíme a děláme to, co chceme, co nám vyhovuje. Ať už děláme nějaký sport nebo jdeme na vycházku. Přes tu zimu je to malinko náročnější, ale navštěvujeme například lázně nebo jdeme do knihovny, vykládáme si... Hodně sedíme a sdílíme nějaké společné koníčky a zájmy.*“

Oba jsme sportovně založení, máme rádi filmy, seriály, super hrdiny, fantasy atd... Ze začátku jsem se hodně snažil, abychom měli konkrétní aktivity a po nějakém čase už to nebylo nutností a mohli jsme si dovolit nemít žádnou činnost a být jenom ty dvě hodky spolu a povídat si o tom, co nás baví nebo třeba tíží. “ **D2**: „A ta činnost obnáší to, že ho čekám na autobusové zastávce, jsme spolu hodinu a tři čtvrtě. Hrajeme různé hry, běháme po parku, něco tvoříme, vaříme spolu třeba palačinky. Potom se vrátíme na zastávku a on jede domů... Nejčastěji chodíme do toho parku, hrozně rád chodí na prolézačky a houpačky... je vidět, že takové možnosti u nich nemají, je mu to vzácné... všechno potřebuje vyzkoušet a chytit... také jsme spolu hráli společenské hry. “ Participantka **D3** popisuje obsah činnosti následovně: „Tak obnáší to alespoň jednou týdně se scházet s tím dítětem, aby mu to něco dalo... ty dvě tři hodiny, možná někdy i víc, prostě se s ním setkat a něco mu do toho života dát, nějakou podporu, rozvoj nebo základ... vždycky něco pečeme nebo vaříme. Největší radost měl, když si mohl sám udělat palačinky. Nejčastěji hrajeme hry, vaříme, chodíme na vycházky. “ Participantka **D4** uvádí, že se s dítětem schází o víkendů jednou za 14 dní. Jednou ze společných aktivit je plavání a dále konstatuje: „Ta holčička, kterou mám na starost, si ráda maluje, takže jsme se už někdy věnovaly i tomuhle. Navštívily jsme zoo, v kině jsme byly už několikrát a tak různě. “ **D5** setkávání popisuje následovně: „Tak já se s mým litlíkem setkávám v rámci mého volného času. Většinou je to 1 - 2x za týden na 2 hodiny. Setkání máme spojené s doučováním. Takže to probíhá vždy tak, že první hodinu spolu máme doučování, kdy děláme domácí úkoly a opakujeme učivo. Druhou hodinu máme čas jen pro nás. V létě jsme většinou někde venku na procházce, hrajeme hry, povídáme si nebo něco vyrábíme. Někdy jdeme výjimečně do kina. “ **D6** hovoří následovně: „Mou největší snahou je holčičku zařadit do běžného života. Na což vlastně v tom dětském domově nemá úplně tolik prostoru. Takže, když si ji vezmu k sobě, tak se snažím, abychom spolu i vařily, praly, věšely prádlo. Hrozně ráda poslouchá rádio a vždycky, když zahrají nějakou písničku, tak si jdeme zatancovat. Taky mám doma kourka, takže i v tomhle směru se ji snažím vést k tomu, že je normální se o to zvíře postarat. Jinak spolu chodíme do bazénu, sbírat kaštany, dokonce už spolu zvládneme i větší výlet vlakem. “ Participantka **D7** hovoří o náplni činnosti v programu Pět P: „No, obnáší to scházet se s těma dětma, trávit s nimi čas a potom nějak ty schůzky zapsat... Tím, že se vidáme málo, tak si hodně povídáme. Ona má hrozně ráda zvířata, tak jsme chodily venčit mého psa, to jsme byly tu hodinu každý týden v lese. Poslední rok se sejdeme a jdeme na zmrzlinu. Většinou nechávám mluvit spíš ji. “ **D8**: „Tak obnáší to, že jednou týdně bychom si měli vyčlenit čas na to dítě minimálně 2 hodiny a měly bychom s ním vymyslet

nějaký program... My chodíme na procházky, do knihovny, hrajeme hry, děláme si pikniky, chodíme na hřiště, nebo sportujeme.“ D9: „Dvakrát týdně se potkáme a vymyslíme spolu nějaký program. Chodíme na hřiště, plavat, hrát deskovky, do města a tak různě. Většinou se ptám na školu a nové zážitky, když moc nechce mluvit, tak sama řeknu, co se teď děje v mém životě a občas ho to inspiruje taky říct víc. Popřípadě prostě jen hrajeme slovní fotbal, nebo si taky oblíbil, když mu říkám příklady a on je počítá.“

Mezi další činnosti programu Pět P patří i **společné akce**, kterých by se měli účastnit dobrovolníci společně s jejich svěřenci. Někdy jsou zváni i zákonní zástupci dětí, aby měli možnost zapojit se do dění a vidět, jak jejich dítě pracuje v kolektivu dalších dětí. Podle Břízové (2018) by společné setkávání dětí s dobrovolníky měly probíhat několikrát do roka. Pro koordinátora je výhodou vidět dítě nejen ve skupině, ale i společně s dobrovolníkem. Tím má koordinátor možnost dvojíci pomoci v dalším vývoji jejich vztahu, často bývá i problém zapojit dítě do skupiny vrstevníků. **D1** to upřesňuje následovně: *„Ta činnost spočívá v tom, že se jako účastním stejně jak ostatní dobrovolníci nějakých společných akcí, které jsou například v zimě, nebo nějaký společný výlet.“ D2: „My chodíme na všechny akce, které jsou organizované Pět P, nebo zatím jsme na všech byly. Byla přednáška o indiánech, pouštět draky jsme byli.“ D3 vzpomíná: „Vždycky se akcí účastním spolu s litlíkem. Naposledy bylo vánoční tvoření. V létě jsme byli u koní, nevím co všechno ještě.“ D4: „...potom jsou to třeba právě společné akce, na kterých je vždycky snaha mít co nejvíce těch litlíků s těmi dobrovolníky, ty bývají jednou za čtvrt roku tuším.“ D5: „Akce pořádá především koordinátorka programu. Zúčastnili jsme se například vánočního tvoření, výletu do lesa spojeným s táborákem anebo pouštění draků.“ D6: „Máme i nějaké společné akce, které jsou přímo organizované programem Pět P, jako je různé opékání špekáčků, pouštění draků, velikonoční a vánoční tvoření.“ Participantka **D7** uvádí, že se společných akcí neúčastní z důvodu časové vytíženosti a studia VŠ v jiném městě. **D8** to popisuje následovně: *„Tak bývají například, když naše koordinátorka propaguje program Pět P, tak se tam sejdem někteří dobrovolníci. Nebo míváme tak 2x do roka akce s dětmi nebo i s rodiči, pokud se chtějí přidat.“ D9 se většiny společných akcí neúčastní. Vysvětluje to následovně: „V rámci dobrovolnictví se pořádají i společné akce, ale ty jsou obvykle během týdne a já studuji VŠ v jiném městě a do Zlína jezdím jen na víkendy.“**

Dobrovolníci mají povinnost pravidelně se **účastnit supervizí**, které jsou vedeny koordinátorem a supervizorem programu. Tošner a Sozanská (2006, s. 81, 83) popisují supervizi jako komunikaci skupiny dobrovolníků se supervizorem v neohrožujícím prostředí, kde

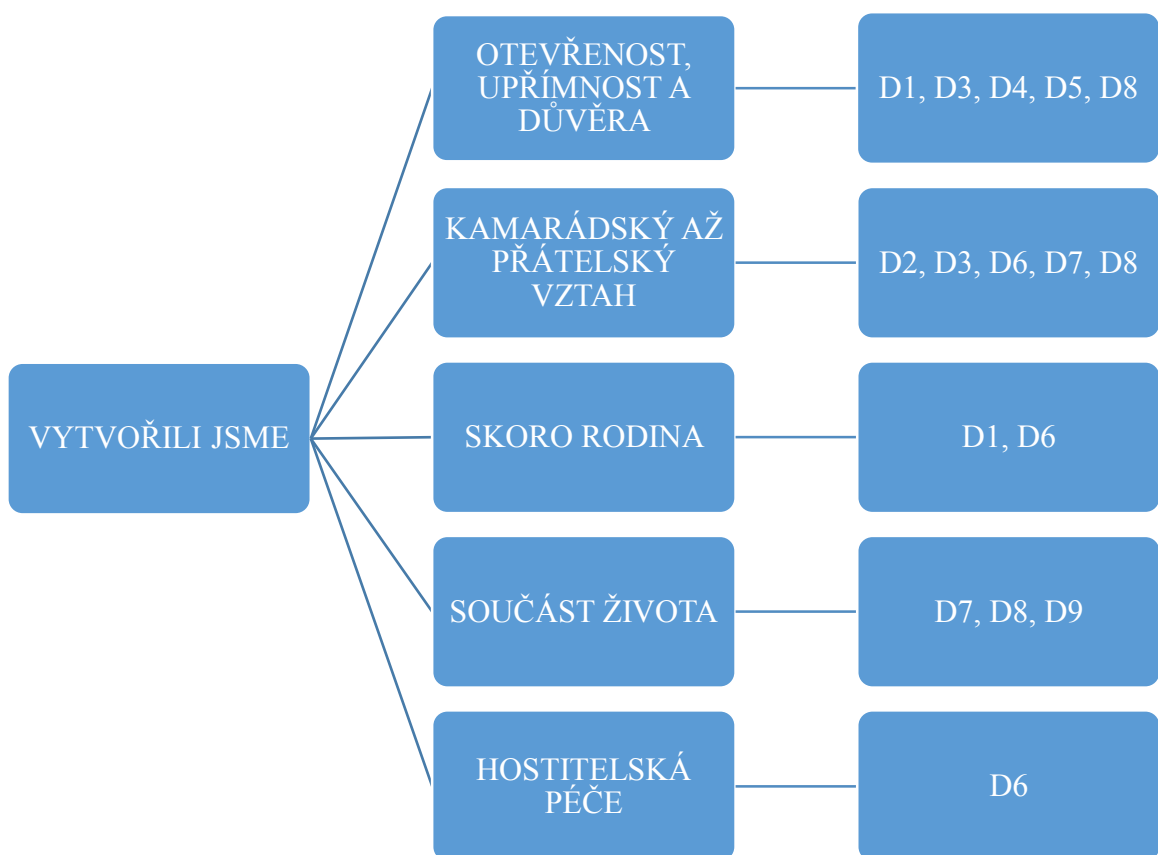
je umožněno konzultovat jejich pocity a postoje vycházející z jejich činnosti. Supervize může v jisté míře připomínat i klubové setkání, kde se dobrovolníci sejdou a je jim dobře. Na takových místech se především setkávají lidé s podobnými zájmy a hodnotami. O účasti na supervizi se zmiňuje **D1**. Stejně jako ostatní dobrovolníci se jich účastní a dodává: „*Supervize fungují výborným způsobem v různých podobách a vždycky to vnímám jako velký přínos a jsem tam moc rád.*“ **D2**: „*Asi takové nejzajímavější jsou pro mě ty supervize. Kde se všichni potkáme, a teda neposlouchám jen o tom svém litlíkovi a o tom, co se mně děje. Ale poslouchám ty příběhy jiných lidí, které jsou častokrát zajímavé, a opravdu vidím na těch lidech, že dokáží těm dětem pomoci a že se to mění všechno... je fajn, že každý se může vyjádřit, říct svůj názor, nebo že je jiné, když ten člověk vidí tu situaci jen svými očima a když se na tu situaci dívají i jiné lidé.*“ **D3** se také zmínila o společném setkávání dobrovolníků na supervizích: „*Na supervizích je právě fajn, že nikdo se žádnému názoru nevysmívá... Spaní psycholožkou může každý jednou za měsíc zkonzultovat, co potřebuje. Teď je to myslím už jednou za dva měsíce ta supervize, takže můžete zkonzultovat ty kroky, co děláte, jestli děláte dobře.*“ Dále podotýká, že dobrovolníci se mohou setkávat i na jiných místech: „*někdy i v hospodě.*“ Participantka **D4** to popisuje následovně: „*...potom jsou pravidelné supervize, což je setkávání dobrovolníků s koordinátorkou a supervizorkou a ty bývaly prozatím jednou měsíčně a momentálně to vypadá, že budou jednou za 6 týdnů.*“ I **D5** se pravidelně účastní supervizí a podotýká: „*Jako dobrovolníci pravidelně navštěvujeme supervize, kde se můžeme s čímkoli svěřit a vždy se nám dostane pomoci.*“ **D6** se zmiňuje, jak probíhají supervize: „*Scházíme se zhruba jednou za měsíc, děláme takové kolečko, ve kterém každý řekne, jaké problémy aktuálně řeší se svým litlíkem. V případě, že nejsou žádné problémy, tak alespoň popíše, co dělají, jak často se schází. Paní psycholožka nám k tomu řekne svůj pohled na věc, poradí nám nějaké řešení. V poslední době se rozmohlo, že na supervizích používáme i různé pomůcky, jako jsou hudební nástroje, různé míče, balónky a vlastně pomocí toho se snažíme pocitově vcítit do dítěte. Zažíváme nejrůznější situace, třeba se pomocí hudebních nástrojů snažíme sladit s celou skupinou. Když máme zavázané oči, tak se orientovat pomocí zvuků, aby nám to navodilo fáze budování vztahu s litlíkem. Co ten vztah obnáší a jak se litlík asi cítí... Následně si o těch věcech povídáme i se supervizorkou a koordinátorkou programu, které se nám snaží poradit, jak předcházet třeba různým problémům anebo jak řešit už nastalé situace.*“ **D7** chodila na supervize spíše jen ze začátku. **D8** vysvětluje: „*... jednou měsíčně jsou supervize, které bývají povinné, avšak dle domluvy lze udělat individuální supervizi.*“

D9 se o supervizích nezmínila, jelikož z důvodu studia v jiném městě se jich také neúčastní.

Podle zjištění se činnost dobrovolníka v programu Pět P skládá z přidělení dítěte, komunikace s rodinou dítěte, setkáváním se s dítětem, společné akce dobrovolníků a dětí a supervize.

5.1.6 Kategorie č. 6: „Vytvořili jsme“

Obrázek 6: Vytvořili jsme

Kategorie hovoří o tom, **jaký vztah dobrovolníci vytvořili se svým svěřencem**, neboli litlíkem. Častokrát to jsou hodiny strávené budováním důvěry, přátelství a přechází to někdy až do sesterského či bratrského vztahu. Šimková (2011, s. 53) uvádí, že děti vstupující do programu mohou mít výchovné i prospěchové problémy. Mohou být nejen úzkostné, apatické, ale i hyperaktivní. Potřebují někoho, kdo by jim porozuměl, byl jejich kamarádem a věnoval jim svůj volný čas. Často tyto děti pocházející z neúplných rodin, ze sociálně znevýhodněného prostředí, ale mohou to být i děti pocházející z dětských domovů.

Nejčastěji dobrovolníci popisují vztah s dítětem vybudovaný na „otevřenosti, upřímnosti a důvěře“ zmiňuje se o tom **D1, D3, D4, D5, D8**. **D1** budování vztahu popisuje následovně: *„Tak vztah s mým litlíkem se od začátku postupně různě vyvíjel. Našli jsme si k sobě cestu, po jednotlivých setkáních jsme k sobě mohli být více a více upřímní a otevření. Teď je náš vztah v podstatě bezprostřední, přirozený, řekl bych možná až přesahující samotný program... Vážím si jeho důvěry ke mně.“* Posun ve vztahu s litlíkem vidí i **D3** a doplňuje: *„V té důvěře se to posunulo hodně.“* Vztah popisuje jako založený na otevřenosti, přátelství a důvěře. **D4** to popisuje následovně: *„Vztah s litlíkem bych charakterizovala jako velmi otevřený. Schůzky otevírají obzory nejen jemu, ale i mně. Protože díky nim mimo jiné zjišťuju, jak žijí jiné rodiny, které jsou z určitého hlediska méně funkční, s čímž jsem dřív zkušenost neměla. Věřím, že se můj litlík něčemu novému snad naučil, i když se mi to těžko posuzuje. Může to být věkem a ne přímo vlivem našich schůzek. Nedokážu posoudit, jestli by stejné věci uměla, i kdybychom se nestýkala.“* **D5** to vidí následovně: *„Já si myslím, že teď už jsme dospěly k nějaké vzájemné důvěře. Ze začátku to bylo ještě takové, že nevěděla, kam až může zajít, to samé já. Takže už víme, že v podstatě si můžeme říci všechno. A nějaké neshody jsme mezi sebou zatím neměly, takže super.“* **D8** popisuje svůj vztah s litlíkem založený na důvěře.

Dalším nejčastěji zmiňovaným byl vztah postavený na „**kamarádství až přátelství**“, uvedli jej **D2, D3, D6, D7, D8**. **D2** uvádí, že se svým svěřencem je teprve rok, ale již vidí změnu. Vývoj popisuje následovně: *„... jednoduše, když se začnete s tím litlíkem potkávat prvně, tak je to takové ještě neohrabané. Nevíme, co se komu líbí, a tak. Ale teď bych řekla, že možná máme takový plnohodnotný vztah. Že prostě vím, co ho vůbec nezajímá a co ho naopak baví. Umíme si povídat, dokáže mi cokoli říct a možná ve mně vidí tu kámošku nebo oporu, komu může už říct víc.“* **D3** také popsala vztah založený na přátelství. **D6** vztah popisuje následovně: *„vztah byl na začátku opatrný, budoval se dlouhou dobu a díky programu Pět P přerostl ve velké přátelství. Troufám si tvrdit, že stojí na pevných základech, pocitu bezpečí a jistoty a stal se pevnou součástí mého života i života litlíka.“* **D7**: *„No řekla bych, že se ten vztah posunul v kamarádství.“* **D8** vidí ve vztahu s jejím litlíkem přátelství.

Tři naši participanti **berou svého litlíka jako svou součást**. **D7**: *„Už to není to setkávání z povinnosti, ale že by mi nedělalo problém potkávat se s ní i mimo ten program.“* **D8** to popisuje následovně: *„...litlík je nepostradatelnou součástí života.“* **D9**: *„Myslím, že jsme oba jedinci, co se neotvírají snadno a nepřilnou k někomu hned. Ale za ty dva roky mi*

opravdu můj litlík přilnul k srdci, jsem ráda, když ho vidím a mám i radost a dobrý pocit, když jsem mu schopná dát prostor být sám sebou.“

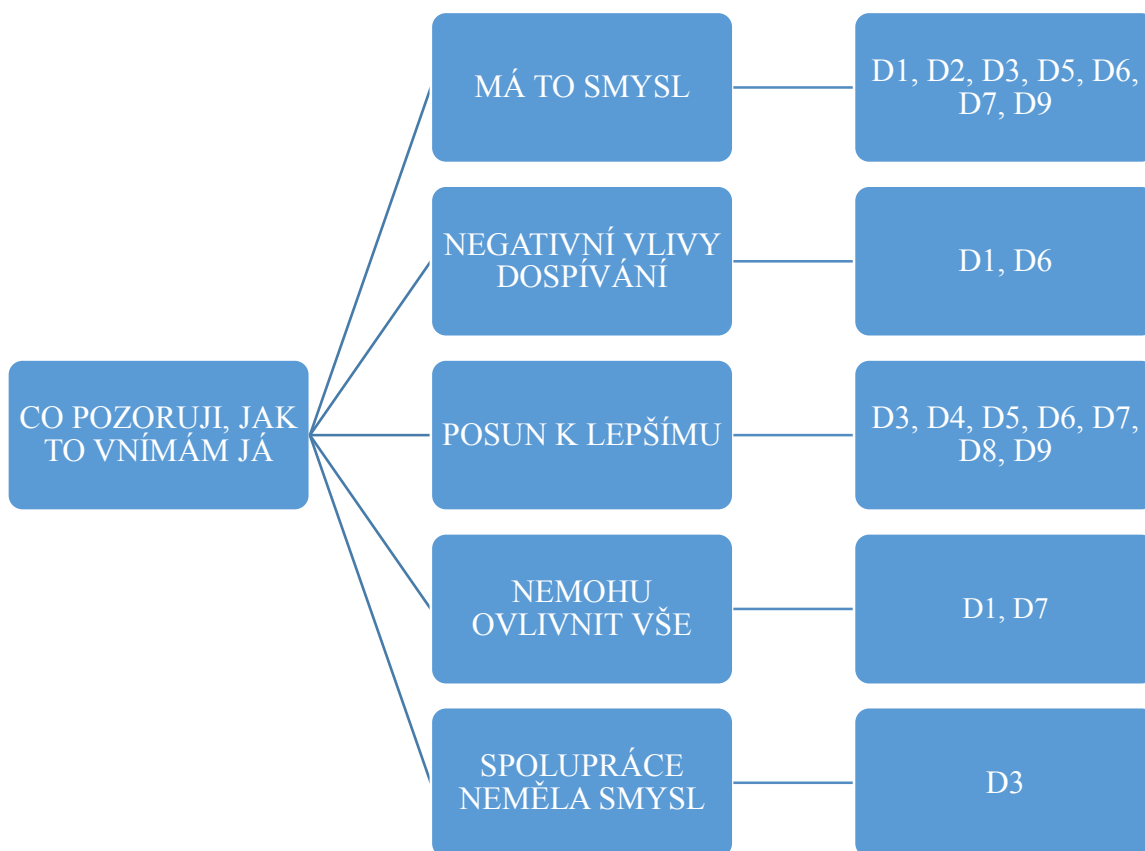
Dva participanté uvedli, že si ke svému litlíkovi vytvořili téměř **sourozenecký vztah**. Jak vypovídá z odpovědi participanta **D1**: *„Mám pocit, že i když v budoucnu naše setkávání skončí, stejně budeme v kontaktu. Je pro mě něco jako mladší brácha, záleží mi na něm. Jsem rád za to, že jsme se potkali, a že já tady můžu být pro něj, stejně jako on svým způsobem pro mě.“* **D6**: *„Jsme kamarádky, ale zároveň ji už беру jako člena rodiny, což souvisí s tou hostitelskou péčí.“*

Participantka **D6**, která má litlíka v **hostitelské péči**, ji objasňuje následovně: *„Hostitelskou péči jsem si vlastně zřídila po konzultaci s dětským domovem a bylo nutné navštívit OSPOD. Kdy nám přidělili sociální pracovníci a ta mě kontaktovala, chtěla doložit výpis z rejstříku trestů a nějaké další dokumenty. Potom mě doma několikrát navštívila, aby se podívala, jestli tam jsou vhodné podmínky, abych tam holčičku mohla mít. A pravidelně, před každou druhou návštěvou, kdy u mě holčička spinká nebo jsme spolu celý víkend, tak právě ta sociální pracovníce si přijde prohlédnout byt, jestli je všechno v pořádku.“*

Kdybychom shrnuli zjištění této kategorie, tak dobrovolníci si s dětmi budují vztah kamarádský až přátelský, založený na otevřenosti, upřímnosti a důvěře. Část dobrovolníků uvedla, že jejich svěřenec je součástí jejich života, někdy si vytvořili až rodinné pouto a jeden z nich se dohodl na hostitelské péči.

5.1.7 Kategorie č. 7: „Co pozoruji, jak to vnímám já“

Obrázek 7: Co pozoruji, jak to vnímám já

Kategorie pojednává o tom, jak dobrovolníci **vnímají vytvořený vztah s jejich litlíkem a jaké změny ve vývoji dítěte pozorují**. Nejvíce participantů, konkrétně **D1, D2, D3, D5, D6, D7, D9** spatřují ve vybudovaném vztahu s litlíkem **smysl**. **D1** se vyjadřuje následovně: „*Myslím si, že za ty roky, co spolupracuji s tím svým litlíkem, tak jako že to mělo smysl a nelituju toho a jako myslím si, že mu to přineslo, když už nic, tak minimálně nějaké docela fajn prožité chvíle. A myslím, že to není málo. Nemyslím si, že by se dítěti v programu nějak změnil život. Jako úplně, že by z něj byl svatoušek, ale to zároveň není ani cílem toho programu. Takže si myslím, že cílem programu a co zároveň mělo být i naším cílem, je být s těma dětma a nebýt nějaký vychovatel nebo někdo na způsob sociálního pracovníka, ale být prostě jako kamarád, se kterým mají na pohodu hodinku, dvě v tom týdnu. Tak to si myslím, že program přináší dobře a myslím si, že snad i já jsem to nějak splnil nebo plním. A zároveň to často přináší i něco navíc... prostě je to můj litlík a jsme spolu několik let, už je mezi námi nějaké pouto, nějaký vztah, což znamená, že jako se o něho zajímám úplně i mimo ty schůzky.*“ Dále se **D2** zmiňuje o pozitivních vztahu s litlíkem: „... když se setkáváte s někým, kdo se na vás těší, nebo že je fakt rád, že může

být s vámi, nebo máte nějaké společné věci, co spolu děláte, že vás oba dva ten program, co spolu děláte, baví, tak je to fajn.“ **D3** popisuje pozitivní zkušenost s litlíkem následovně: „...má radost z toho setkání, je slušně vychovaný, rozdává okolo sebe energii.“ Stejně to vnímá i **D5**: „Právě tady s tím litlíkem co mám, tak mám pouze pozitivní zkušenosti... Já si myslím, že teď už jsme dospěli k nějaké vzájemné důvěře. Ze začátku to bylo takové ještě, že nevěděla moc, kam může zajít, to samé já, takže už víme, že v podstatě si můžeme říci všechno. A nějaké neshody jsme mezi sebou zatím neměly, takže super... Tu dobu co my spolu trávíme, tak nás to obohacuje obě dvě o nějaké porozumění mezi lidmi, že se od sebe učíme navzájem, jak moc můžeme ty naše hranice posouvat a tak...“ **D6** popisuje chvíle bez litlíka: „V době, kdy ji nemůžu vidět je to hodně těžké, ale alespoň si voláme. Což oběma pomáhá. Důvěra přicházela postupně. Vždy jsem se snažila dodržet, co řeknu, aby se cítila v bezpečí a měla ve mně jistotu. Myslím, že teď už jsme tak napojené, že dokážeme beze slov poznat, že se něco děje...“ **D7**: „...fakt dost rychle jsem s ní vytvořila ten vztah... docela rychle se i otevřela, že začala mluvit... ona je taková, že si o všem povykládá se mnou, všechno mi řekne a poslouchá, co jí na to řeknu, jako myslím si, že kdyby měla nějaký vyloženě problém, že ho řekne, že z ní nemusím nic tahat. Prostě jsme si sedly.“ **D9**: „Teď už věřím něčemu, co jsem na začátku svého dobrovolnictví tolik nechápala a to, že vztah udělá v životě jakéhokoliv jedince hodně. Takže pokud zažije vyrovnanější formu vztahu s otevřenou komunikací, respektem a vymezováním si hranic, s možností bezpečného prostoru pro sdílení, kým jsem, tak ho to může v budoucím životě hodně inspirovat a směřovat a pomáhat mu si budovat i zdravější vztah sám k sobě...“

Stejný počet participantů (**D3, D4, D5, D6, D7, D8, D9**) popisuje **posun k lepšímu**. Vyjadřuje se i **D3**: „Měla jsem hroznou radost, když jsme jeli třeba v trolejbusu, já jsem seděla vedle dobrovolnice a on si musel sednout vedle jejího litlíka, ta holčička byla od něj o hodně mladší, o 6 – 7 let, je tam velký rozdíl, a ona byla zas taková, že pocházela ze sociálně slabé rodiny, ale byla chytrá, nabitá, a on si s ní začal vykládat, tak to pro mě byl zážitek, že se spolu začali bavit, to byl ten pozitivní vývoj co jsem viděla, pokrok proč to má smysl ho začleňovat. Nebo když si šel na vánočních trzích něco koupit, tak z toho jsem měla velkou radost, že si dokázal říct, co chce. Sice si nedokázal spočítat, jestli mu vrátili dobře, ale to už je zase druhá stránka.“ **D4**: „Mně přijde že to chování je docela stabilní, že se nějak dramaticky nemění, pokud ano, tak určitě k lepšímu, samozřejmě má taky svoje náladky, vyvíjí se a roste... ale řekla bych, že i ten litlík si to uvědomuje, že ten čas je věnovaný jemu a že si toho váží a že jsem ho snad něco naučila, jako co se týče chování, ale

samozřejmě že úplně to nechci nějak přeceňovat, protože pořád se mnou tráví minimum času, oproti tomu co tráví ve škole nebo v té rodině... ale snažím se s ní diskutovat například o utrácení peněz a vysvětlit jí, že když si s sebou vezme třeba stovku a koupí si jednu věc, tak už jí pak možná nezbude na něco jiného, co uvidí o kousek dál a bude to chtít ještě víc. Takže řekněme jistá finanční gramotnost v té nejjednodušší formě přiměřená jejímu věku.“ **D5:** „K lepšímu jsme se rozhodně posunuly u zapomínání, se kterým jsme na začátku hodně bojovaly. Například, když jsme jí řekla, ať si do příště donese hru, co bude chtít zahrát, nebo i třeba nějakou učebnici na to doučování, tak to třeba zapoměla a bylo to opakované. Takže s tím jsme bojovaly a myslím si, že se to zlepšilo, pracovaly jsme na tom. Já jsem to právě přestala říkat té mamince, ale říkala jsem to jen jí, ať si to pamatuje, ať si to teda donese.“ **D6:** „Holčička na začátku téměř nemluvila a teď už dokáže říkat věty. A taky je velký posun v důvěře, protože na začátku se opravdu bála téměř všeho. Může to souviset i s věkem, ale myslím si, že hlavní faktor je, že už si je jistá naším vztahem a tolik se nebojí. Takže nemá problém, když spolu jedeme na delší výlet. A dokonce někdy ode mě nechce odejít.“ **D7:** „ze začátku mi říkali, že mluví málo, a že neví, jestli se mnou vůbec bude mluvit, když se poprvé potkáme. A ona opravdu hned začala, jako musela jsem se jí ze začátku ptát, ale teď je schopná půl hodiny mluvit sama, tam stačí jenom, že ji poslouchám.“ **D8:** „Tak já jsem viděla, jak to byl takový vystresovaný uzlíček nervů ze začátku. Bála se jak mě, tak i jiných věcí a spolu jsme vlastně udělaly pokrok v tom, že měla víc odvahy. Byla ráda, že má nějakou kamarádku. Snažila jsem se o to, aby vnímala moje chování a něco si z něho vzala, tak si myslím, že i ve slušném chování se zlepšila. Dokázala mluvit o svých pocitech, o tom, co ji trápí. A vysvětlovala jsem jí školu, takže si myslím, že i ve vyučování se zlepšila. Myslím, že i rodina viděla ten posun, že byli velmi rádi, že je i veselá více než byla.“ **D9:** Ze začátku opravdu v podstatě vůbec nemluvil, takže když mi teď cokoliv vykládá, tak už to je vlastně fajn posun, že si na mě zvykl.“

Dva naši participanti uvedli **negativní vlivy dospívání**, konkrétně **D1** se k vývoji chování litlíka za dobu působení v programu vyjadřuje následovně: „No tak jako řekl bych, že chování se změnilo rapidně k horšímu, ale to je vlivem řekl bych dospívání, puberty, jeho prostředí, ve škole, kamarádů, party a tak no. Takže momentálně si prochází složitým obdobím, ale znám to z vlastní zkušenosti, jaký to je. Někdy prostě ten člověk v té duši si to potřebuje odžít. Takže už jsem to tak nějak přijal, protože to už trvá nějakou dobu a asi to ještě jako nějakou dobu trvat bude. V podstatě bych řekl, že ten program nebo já jako dobrovolník, se momentálně snažím, aby aspoň když jsme spolu, aby se nemusel nějak

přetvařovat, na nic si hrát, jak to možná je v partě. Aby se mnou prostě mohl být jako fakt aspoň v pohodě, vydechnout si a mít tam nějakou tu oporu, to bezpečí, ten klid a takhle.“

D6: *„Mezi relativně negativní zkušenosti řadím například pro mě osobně to, že holčička má mentální postižení a pomalinku jde do puberty, což se samozřejmě projevuje nejružnějšími způsoby. Ale asi nejtěžší je pro mě oblast sexuality, ve které začíná být holčička v současné době dost aktivní a hodně se zajímá o takové věci, které je nutné jí vysvětlit. Ale zároveň je to těžké, protože vysvětlování mnohdy nepomůže, protože ona těm slovům úplně tak nerozumí, takže musím zvolit nějaký střet, takže třeba i přes nějaké obrázky jí to postupně vysvětlovat a tak dále.“*

Někdy se musíme smířit, že **ne vše můžeme změnit či ovlivnit**. Stane se tak i to, že některé věci jsou nad naše síly a možnosti. Jak dále uvádí **D1:** *...když se dozvídám nějaký věci, tak to není vždycky příjemný a jednoduchý a taky jako co bych řekl, že je obtížný, tak přijmout to, že ne všechno můžeme změnit, a že nejsme žádní jeho prostě sociální pracovníci, ani vychovatelé, ale jsme jeho kamarádi, takže někdy bych mu rád jako pomohl víc, ale prostě nemůžu, nebo to jako nejde, takže bych jako řekl, že občas je složité přijmout nějaké skutečnosti, nějaké ty věci, ale to k tomu patří prostě... Třeba mu neříkám, co by měl nebo neměl, nebo (možná jako v něčem jo), ale v podstatě co se týká nějakých pravidel, co máme vyhrazených při schůzkách, ale jinak se mu spíš snažím jít příkladem. V podstatě jsem sám sebou a pak vidí, jak se dá fungovat v životě a co je jako fajn, když spolu lidé vychází a ne když jsou na sebe sprostí, agresivní, vulgární, bez respektu a bez úcty, ale co přináší, když se člověk k lidem chová jinak, s úctou, příjemně, s respektem, láskou, pokorou a tak. Tak i to jsem se snažil předat... my tam nejsme úplně vycvičení tak, abychom do těch schůzek přinášeli něco konkrétního. Nebo aspoň já to tak vnímám. Že ta prevence jde ruku v ruce s tím přátelstvím, s pomocí, kdy vlastně ta prevence tam je v podobě nějakého toho bezpečného prostoru a času, který my společně vytváříme s tím litlíkem při těch schůzkách. A že ty schůzky můžou fungovat jako takový, nechci říct úplně lék, ale něco, co třeba zabrzdí nějaké riziko v chování... V podstatě to, že my jsme přece jen nějaký dobrovolnický program a myslím si, že o co se ten program snaží, tak jako že to je jako dost, že to není málo. A jako třeba ty ostatní věci si myslím, že by se měly možná řešit částečně třeba v domácnosti, v rodinách, ve škole, a tak. Nebo respektive by to mělo jít ruku v ruce a všechny ty složky tady spolu nějak spolupracovat k nějakému pozitivnímu zdravému vývoji toho dítěte... Ale zároveň nějaké ty mantinely, hranice, pravidla, i když jich moc není, tak si je vytváříme v podstatě navzájem. Že ty schůzky nejsou vytvářeny tím*

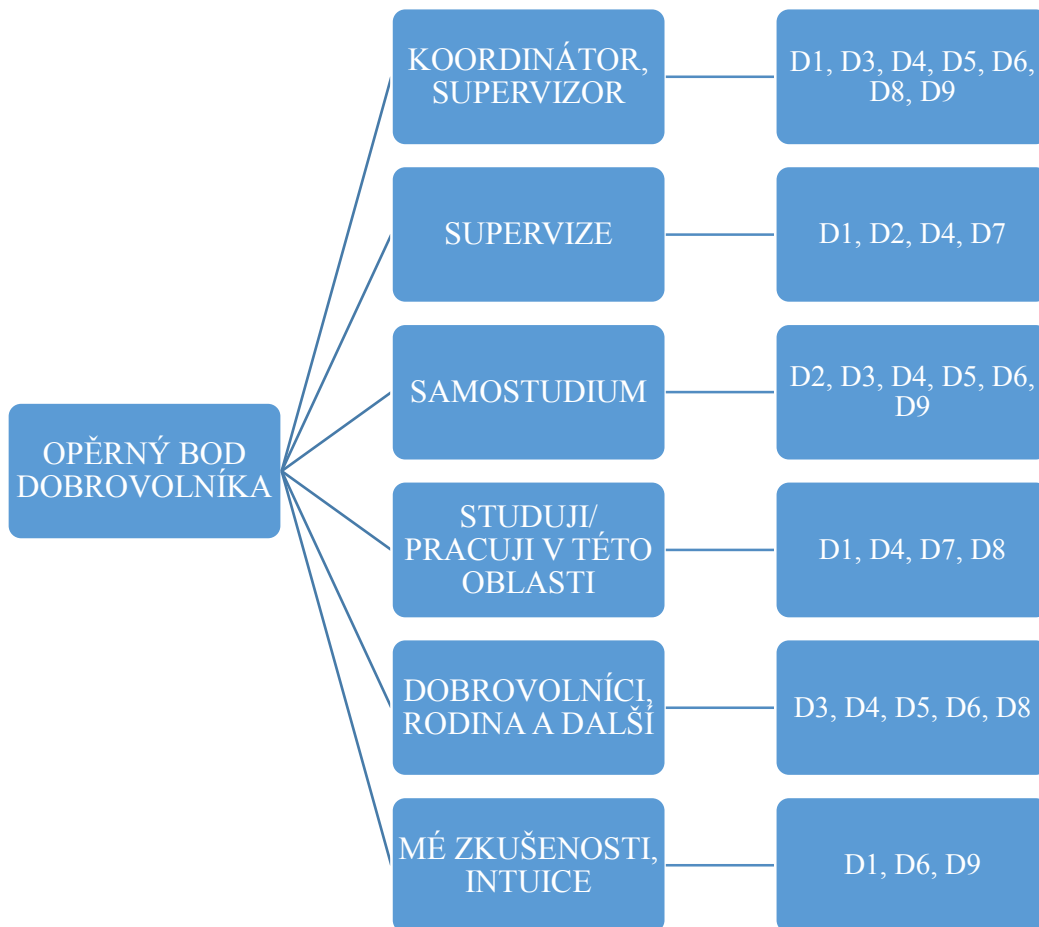
dobrovolníkem, ale schůzky jsou oboustranná interakce.“ D7: „Taky nečekat, že toho hodně změním, že tím, že jsem dobrovolník, že bych měl toho člověka zachraňovat. Důležité je udržet si trochu odstup v pozitivním slova smyslu, nevím jak to popsat. Prostě v tom smyslu, že jsou nějaké hranice, i třeba s tou rodinou, vídám to dítě, ale nevidím do té rodiny a nemám právo je soudit.“

Na špatnou zkušenost s prvním litlíkem vzpomíná **D3**, kdy **spolupráce musela být ukončena**: *„...bylo to vyloženě složité, protože holčina neměla pevnou rodinu. Maminka začala využívat toho, abych se s ní učila, abych si ji brala vícekrát týdně.“* Dále zmiňuje situaci, kdy za ní dítě přišlo, že má hlad a ona mu připravovala jídlo, situaci popisuje následovně: *„... a mě jí bylo líto, že má hlad a ani za to nemohla. Pak to skončilo tím, že na mě byla vulgární... Takže mě to začalo mrzet a šla jsem za vedoucí programu a chtěla jsem tu spolupráci ukončit. Setkávání s ní mě stálo akorát moc přemáhání... ta spolupráce neměla smysl. Dokonce i koordinátorka s nimi rozvázala spolupráci.“* Zdůrazňuje, že: *„Ne všichni litlíci, kteří jsou do programu vybráni, tak v něm zůstanou. Stane se i to, že z programu musí odejít, pokud rodiče nechtějí akceptovat pravidla programu.“*

Většina participantů se domnívá, že vybudovaný vztah má smysl. Dále popisují posun k lepšímu, ale i negativní vlivy dospívání. Uvádí, že jsou věci, které nemůžeme vždy změnit a ovlivnit. V takové situaci je důležité zejména to, jak se k negativnímu chování postavit. A právě pro tyto účely je vhodné využít supervizi, která nabízí možnost, si o tom promluvit s kvalifikovaným člověkem, který má s dětmi a daným chováním zkušenosti.

5.1.8 Kategorie č. 8: „Opěrný bod dobrovolníka“

Obrázek 8: Opěrný bod dobrovolníka

Kategorie znázorňuje, co dobrovolníkům pomáhá, čím se řídí, odkud čerpají informace a u koho by hledali oporu. Dobrovolníci nejčastěji uvedli, že v případě odhalení vážnějšího problému by hledali radu či oporu u supervizora a koordinátora programu. Konkrétně to zmínili **D1, D3, D4, D5, D6, D8, D9**. Jak vypovídá **D1**: „Pokud řeším něco akutního a úplně to třeba jako nepočká až do supervize, tak jak už jsem říkal, řeším to s paní vedoucí nebo s paní supervizorkou. A stalo se mi to, že jsem byl v situaci, kdy jsem nevěděl, jak mám postupovat. Kdy jsem měl nějakou představu, ale vždycky jsem to konzultoval s nimi a taky mi to vždycky pomohlo.“ **D3**: „Pokud by litlíka trápila rodina, tak bych to určitě řešila s naší supervizorkou, aby se to řešilo dál.“ **D4**: „...rozhodně bych se obrátila na koordinátorku a supervizorku, případně teda psychologku. Protože, dovedu si představit, že je mnoho situací, ve kterých bych si opravdu nebyla jistá, jak to tomu litlíkovi sdělit, a zase není asi dobré s tím litlíkem řešit nějaké závažné věci, aby o tom ti rodiče nevěděli, protože by to bylo trošku jako i proti těm rodičům, a aby z toho i to dítě nemělo

potom v hlavě zmatek. Protože je jasné, že nesmíme ty děti obracet proti rodičům, to rozhodně není naše role, ale nějak to s nimi možná dospěle probrat.“ **D5:** „Taktéž od supervizorky.“ **D6:** „...určitě bych každou tu situaci zkonultovala s koordinátorem a s paní supervizorkou, kteří určitě poradí, jak je nejlepší se zachovat. A jestli to říkat například rodičům, a jak je ta situace vážná, atd.“ **D8:** „Určitě bych se obrátila na naši koordinátorku programu, té se můžu svěřit naprosto se vším, co mě trápí.“ **D9:** „Pokud bych si byla nejistá, určitě bych se neváhala obrátit na naši koordinátorku, která je vždycky ochotně k dispozici. Pokud by mi vyloženě ona neporadila, věřím, že by mě určitě minimálně odkázala na jinou konkrétní zkušenou osobu.“

Šest participantů (**D2, D3, D4, D5, D6, D9**) uvedlo, že by zvolili „samostudium“. Potřebné informace čerpají převážně z internetu. Zmiňuje jej i **D1:** „...případně na internetu.“ **D2:** „Tak čtu nějaké články na internetu, nebo se podívám na zábavné video, ani ne zábavné, ale spíš výchovné. Například úplně nezávazně před třemi týdny, jsem viděla video s otcem a čtyř roční dcerou a ještě mají takovou jednu mladší. Ta starší když brečí, tak on jí řekne stop a teď budu plakat já a pláče on a ta malá se na něj dívá a on jí řekne, teď plač ty a takto. Tím, že si z ní dělá srandu, tak ta malá opravdu přestane plakat. Takže toto jsou takové věci ze života, co nám můžou pomoci.“ **D3:** „Na internetu, nemám žádný kurz.“ **D4:** „Mimo to se docela i ráda věnuji osobnímu rozvoji. V rámci tohoto jsem absolvovala různé semináře, školení, workshopy, zaměřené i na tuto oblast. Takže bych řekla, že takovou formou spíš zážitkovou nebo ve formě těch školení, těch seminářů, případně v rámci té práce, ale úplně, že bych si k tomu studovala literaturu, to ne.“ **D5:** „Ještě chodím na kurz do Zlína, kde se připravuji na přijímačky na psychologii, a zároveň i díky Pět P se učím.“ **D6:** „V poslední době jsem se hodně zaměřila na různé rozhovory a články pedagogů a psychologů. Například Marek Herman, Milan Studnička, Maxmilián Kašparů, Radkin Honzák atd., od kterých čerpám nejvíce poznatků.“ **D9:** „Zajímám se o psychologii v rámci osobního sebepoznání, ale nijak do hloubky ji nestuduji.“

Pět participantů uvedlo, že pomyslným opěrným bodem jsou jim **dobrovolníci, rodina a další**. **D3:** „...pravidelně to probírám s jinou dobrovolnicí. To jak reaguji, jestli je to dobře a hlavně se snažíme rozšířit vzájemně obzor, do teď jsme se snažili chodit na schůzky s dětma společně. Rozvoj byl u něj lepší, když byl v té partě dobrovolníků a dětí. Sice to pro něj mělo větší rozvoj, ale on to tak možná necítil.“ **D5:** „Já informace čerpám především ze zkušeností ostatních dobrovolníků, které jsou určitě velmi přínosné a naučné.“ **D4:** „Případně ještě mě napadlo, že jsem to celkem často řešila s tou sestrou, která právě

vystudovala sociální pedagogiku a měla občas takové zajímavé podněty z té školy, vyložené ty nastudované informace, takže jsme se o tom párkrát bavily, a i od ní jsem samozřejmě získala spoustu zajímavých podnětů, na které bych sama nepřišla. Takže i jí vlastně ve finále vděčím za hodně věcí, které si třeba ani neuvědomuji, že znám díky ní.“ **D6:** „Určitě s paní v dětském domově, protože si myslím, že ona ty děti zná nejlépe.“ **D8:** „Tak já ji hledám v rodině a taky v přátelích.“

Čtyři dobrovolníci uvedli **supervizi**. **D1:** „Tak takové věci se řeší na supervizích, které když budu mluvit za sebe, tak ty fungují výborným způsobem v různých podobách a vždycky to vnímám jako velký přínos a jsem tam moc rád... Ještě možná, že i na těch supervizích se společně bavíme, co je v dnešní době a ve společnosti jako nějaké riziko, problém, atd. A nějak to společně zhodnotíme a tak to si myslím, že pak při těch schůzkách se to taky nějak promítá.“ **D2:** „Tak určitě s tou koordinátorkou a s tou psychologkou, protože tím, že se setkáváme často a o těch dětech se na té supervizi bavíme, tak oni už též o nich od nás něco vědí a vědí lépe zareagovat, nebo když si o tom v kolektivu povídáme, tak opravdu víc hlav víc ví.“ **D4:** „...už jsem pár takových dramatických situací na těch supervizích slyšela od jiných dobrovolníků a pokaždé jsem si řekla: „ty jo, jak bys tohle řešila?“ To zní opravdu strašně, když tam rodič vyhrožuje, tím že si vezme život nebo něco v tom duchu, tak to může být opravdu docela akutní věc. Protože je známo, když člověk má zkrat, tak je schopný to udělat a stávají se i případy, kdy rodiče sebou vezmou i to dítě, což jako je hrozné, ale kdo to může dopředu vědět.“ **D7:** „No tak asi s koordinátorkou programu a s dalšími dobrovolníky. Případně tam by záleželo, co by to bylo za problém, musela by to posoudit psychologka na supervizi, jak je to vážné. Jestli ten problém řešit s tím litlíkem anebo jestli to říci rodičům a jak jim to vůbec říct.“

Čtyři naši participanti také uvedli, že studují či pracují v oboru. **D1:** „Díky tomu, že jsem student sociální pedagogiky, tak je to v podstatě jako něco, co souvisí s tím, o co se zajímám. Na co se zaměřuju. Na práci s mládeží a s dětmi atd. A je to v podstatě s mládeží s nějakým rizikovým chováním, poruchami chování, atd. A to mě v podstatě zajímá hodně. V budoucnu bych rád pracoval v této sféře.“ **D4:** „...pracuji ve vzdělávání, tak práce s lidmi, i případně s těmi dětmi, v rámci třeba těch táborů nebo dětských kurzů, tomu se věnuji, čas od času. Takže tam bych řekla, že mám o tom trochu ponětí, i případně o tom vývoji dítěte, skrz to, že na tom táboře máme věkově hodně rozdílné děti. Každý rok tam vlastně přijíždí i ti stálí, i ti noví, takže se člověk musí naučit, jak komunikovat s těmi novými, a naopak jak s těmi starými, stmelit ten kolektiv a tak dál.“ **D7:** „Já teda studuji

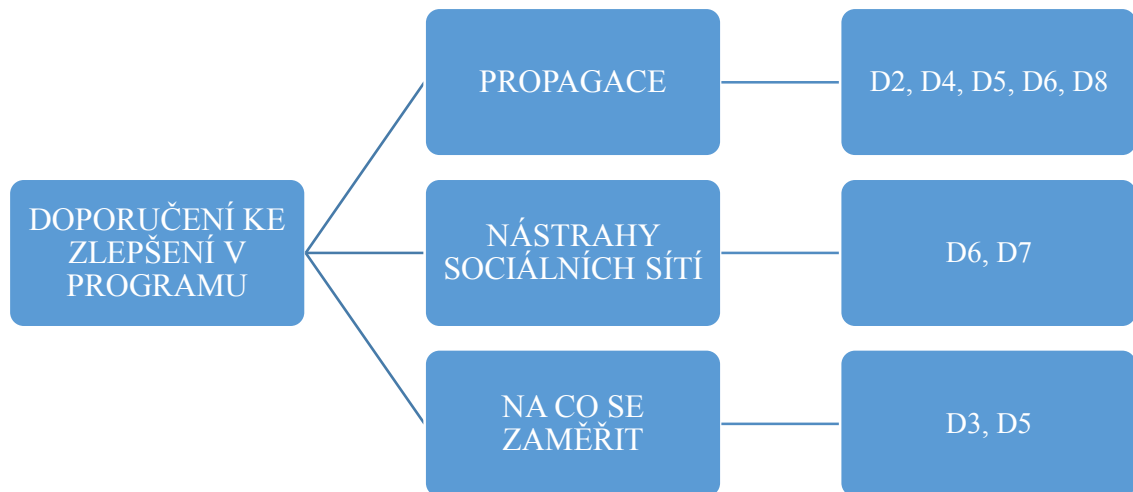
psychologii, takže jsem měla nějakou vývojovou psychologii, období v tom vývoji, nějaké vzdělávání i výchovu jsem brala...“ **D8:** „Mám školení, i práce, kterou nyní dělám, tak se věnuje dětem, zdravému vývoji dětí, takže mám určitě spoustu knih načtených o výchově a chování dětí, mám školení a vlastně vzorem jsou mi taky mí spolupracovníci a nadřízení. Informace čerpám teda zejména z knih, ale také od spolupracovníků a ostatních vzorem mi jdoucích lidí. Škola určitě je taky velké plus, mám sociální pedagogiku.“

Tři uvedli „**mé zkušenosti, intuice**“. **D1:** „Ale já hodně asi jedním spontánně nebo instinktivně, přirozeně. Řekl bych, že hodně čerpám ze svých zkušeností. Z toho co jsem prožil, tak z toho také hodně. A taky se stýkám s lidmi, co už dlouho pracují s mládeží, s vychovateli, psychology z různých středisek, s lidmi. Tak od nich získávám hodně zkušeností, rad. Tak to stoprocentně u mě hraje velkou roli, jak pracuji.“ **D6:** „...ale většinou se snažím spolehnout na vlastní intuici a vnitřní pocit. Abych se v té situaci zachovala tak, jak cítím, že je správné. I když si sem tam říkám, že jsem v té situaci mohla zareagovat jinak. Ale v tu danou chvíli cítím, že je to tak nejlepší.“ **D9:** „Nejvíce asi z vlastních zkušeností a zážitků.“

Pomyslným opěrným bodem pro dobrovolníka se nejčastěji stává koordinátor a supervizor programu. Dobrovolníci je uvedli jako svou největší oporu v programu. Dále dobrovolníci nejčastěji využívají samostudium. Podporou jsou jim ostatní dobrovolníci, rodina a další. Nápomocné jsou jim supervize. Dále studují či pracují v oboru. V neposlední řadě čerpají ze svých zkušeností a jednájí na základě své intuice.

5.1.9 Kategorie č. 9: „Doporučení ke zlepšení v programu“

Obrázek 9: Doporučení ke zlepšení v programu

Kategorie pojednává o tom, co dobrovolníci **navrhují ke zlepšení v programu Pět P**. Největší počet participantů (**D2, D4, D5, D6, D8**) se domnívá, že by programu Pět P pomohla ke zviditelnění větší **propagace**. **D2** to vysvětluje následovně: „*Myslím si, že by o něm mělo být v celé republice větší povědomí, že hodně lidem, kterým řeknu, tak vůbec neví, že něco takového existuje. Takže si myslím, že to není chyba jen konkrétně zlínského Pět P, ale prostě celkově toho programu, že se nepropaguje víc. Jinak si myslím, že i ty hranice v tom programu a všechno je nastavené dobře, takže já jsem spokojená...*“ Dále dodává zahlcenost koordinátorky programu zbytečnou byrokracií: „*...to si myslím, že je při takovém programu až zbytečné.*“ **D4**: „*To je těžko říct, asi pořád ten program tam nějak bojuje s tím, že o něm spousta lidí neví, já jsem o něm taky nevěděla, dokud jsem ten leták nenašla u nás doma. Ale samozřejmě dneska těch variant jak trávit volný čas je tolik, že prostě všude visí letáky na různé akce, spolky, já nevím co všechno, takže ono v tomhle tom prorazit a být viděn, je asi docela dost těžké. Takže možná trochu ten marketing, už jenom to, aby se o tom více lidí dozvědělo. Protože z deseti oslovených lidí získáte jen jednoho, ale i ten člověk, pokud bude dlouhodobě pracovat jako dobrovolník, tak může být velkým přínosem. Já třeba v rámci své profese, jsem ty informace předávala našim studentům z řad právě těch čerstvě nactiletých nebo těch čerstvě dospělých. A taky jsem tomu nevěřila. Ve finále se podařilo dvě slečny k tomu přesvědčit, což mi přišlo jako perfektní výsledek. Takže je to opravdu o tom podporovat ty dobrovolníky, aby ty informace šířily, aby o tom mluvili mezi svými známými, kamarády, kolegy a rodinou. Ono se čas od času podaří takto někoho „chytit“ a zase ten člověk může dovést někoho dalšího. Takže tak bych*

to asi viděla já, že to je něco co se reálně dá udělat.“ **D5**: „Já bych v první řadě možná doporučila větší propagaci tohoto programu. Jak na internetu, tak i například ve školách. Protože, já jsem se o programu Pět P dozvěděla, jak už jsem řekla, od té známé moji maminky. Jinak jsem neměla žádné ponětí, že něco takového existuje. Ale jinak si myslím, že všechno tam klapě tak, jak má.“ **D6** se přiklání ke stejnému názoru jako ostatní účastníci: „A potom samozřejmě také velké doporučení, aby se program Pět P snažil nějakým způsobem více propagovat, protože se o něm až tak moc neví.“ **D8**: „Já si myslím, že program skvěle klapě, jenom by to chtělo více dobrovolníků, tudíž nějakou větší propagaci programu Pět P.“

Dva naši účastníci doporučují programu **zaměřit se** na konkrétní specifika u dětí a mladistvých. **D3**: „Aby se více zaměřil na individuální přístup, abychom věděli, co od těch dětí očekávat. Sice my o těch dětech mluvíme a oni nám na to odpovídají, jestli je to dobře nebo tak. Ze začátku by bylo fajn takové školení, kde bychom si vysvětlili co je to ADHD, aby každý dobrovolník věděl, co to je to ADHD, co je autismus a tak. Školení, jak k těm jednotlivým dětem přistupovat, co to obnáší, toto tam ne že chybí, ale je v menší míře. O sociálně slabších tam víme hodně, jak reagovat, že jim nemáme sami nic kupovat ze svých peněz, nesmějí nás využívat. Kdybych tu hyperaktivitu dříve nezažila v rodině, tak třeba ADHD jsem si nedokázala představit. O tom autismu jsem taky ze začátku nevěděla. Až potom jsem vlastně zjistila tu diagnózu od jeho maminky. Teprve potom jsem šla na internet a bádala, co to vlastně je a viděla jsem ho v tom. Ta uzavřenost, plachost, strach z cizího prostředí, upnutí se na jednu osobu, dobrosrdečnost, problém s orientací v čase a prostoru, naopak zase výborné orientační schopnosti, zeměpisné.“ **D5**: „Na supervizích jsme vlastně řešili, že hodně dětí jde do puberty, z těch litlíků, tak jsme se bavili, že by nám paní supervizorka řekla, čím ten litlík prochází a jak případně reagovat na některé situace ohledně puberty.“

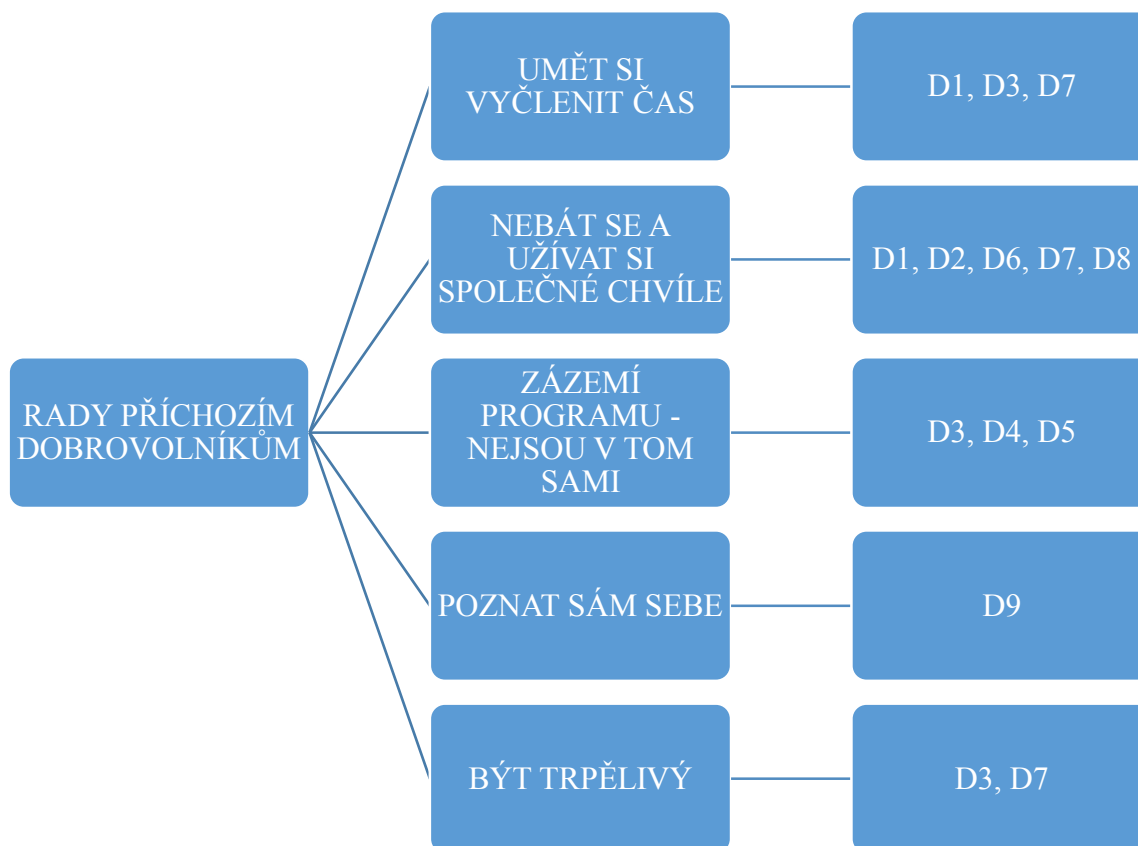
Účastníci **D6** a **D7** upozorňují na **nástrahy sociálních sítí**. **D6**: „Jednou ze základních věcí je, že hlavním problémem dnešní doby podle mého názoru jsou sociální sítě a internet, které samozřejmě děti hojně využívají. Myslím si, že je potřeba o tom opravdu hodně mluvit a ty děti na toto připravovat. Protože mám trošku pocit, že jsme vynalezli něco, s čím si nebudeme úplně vědět rady. A nedokážeme teďka vypočítat, jaké to může mít důsledky na děti a na nás samotné. A bylo by potřeba je naučit, aby jednaly s mírou.“ **D7**: „V dnešní době by se měly řešit sociální sítě a takový ten základ, nepsat si s cizími lidmi, neposílat své fotky a tohle. Ale i třeba Instagram, s tím je hodně spojené vnímání vlastního těla. Když

jsem byla v jejím věku, tak tyto sítě nebyly. Ale i třeba procházet si na Instagramu, jak to všem na těch fotkách sluší, i když to tak ve skutečnosti není, tak třeba i o tom se s ní pobavit. Protože z toho potom můžou být i další problémy, je hodně případů anorexie nebo bulimie. Probrat i co zveřejňovat nebo nezveřejňovat na sociálních sítích, ne jim to přímo přikazovat, ale jen se s nimi o tom pobavit. Protože si myslím, že dost často si člověk neuvědomuje ty důsledky, že to z tama nikdy už nezmizí. Třeba i ty videa na Youtube, že je to hodně populární, ale za tři roky se na to znovu podívají a budou toho možná i litovat. Tak i to s nimi probrat. To si myslím, že je tak asi nejaktuálnější. A hodně často se o tom nemluví, ale spíš bych to brala formou diskuze, co by je zajímalo. Nemyslím si, že by mělo smysl, jí říkat: „tohle nedělej, tohle je špatné“, ale spíš zjistit, jak jí to samotné přijde.“

Nejčastěji participanti hovoří o tom, že by se program Pět P měl dostat více do podvědomí lidí pomocí propagace, která dle jejich názoru není dostatečná. Hovoří i o zbytečné byrokracii. Následně by uvítali, aby byli dobrovolníci více připraveni na svoji práci. A v neposlední řadě, aby byla věnována větší pozornost riziku sociálních sítí.

5.1.10 Kategorie č. 10: „Rady příchozím dobrovolníkům“

Obrázek 10: Rady příchozím dobrovolníkům

Následná kategorie pojednává o tom, co by dobrovolníci programu Pět P **poradili nebo vzkázali nově příchozím dobrovolníkům**. Nejčastější radou dobrovolníků je „**Nebát se a užívat si společně chvíle**.“ **D1**: „...asi bych doporučil být sám sebou, být přirozený a nebát se spolupracovat s ostatními v tom programu a hlavně s paní vedoucí a s paní supervizorkou. Doporučil bych být otevřený na supervizích. Být tam přítomný a aktivní. Dále účastnit se společných akcí s děckama i přesto, když můj litlík třeba nemůže. To si myslím, že je hodně přínos pro toho člověka... Nebát se nějakého „neúspěchu“ a asi to úplně nehrotit... Já bych byl rád, kdyby to ty dobrovolníky neodradilo, nějaká ne dobrá zkušenost a aby se nevzdávali a zkusili to třeba znova... takoví lidé jsou důležití pro tento směr práce, jako celkově s lidmi, a tak. Takže si myslím, že v podstatě všechno, o co se snaží dobrovolníci, nebo co do toho vkládají je super a i to přátelství klidně i jen na rok je super. Možná já skrz to, že studuju ten obor, tak do toho mám ještě nějaký jiný vhled trochu.“ Participantka **D2** by příchozím dobrovolníkům poradila: „Aby když ty první setkání jsou úvodní, a není ten vztah s tím dítětem takový, že se vám hned otevře, a hned vám vše poví, aby to nebylo odrazujícím faktorem. Ale aby opravdu vydrželi, aby se hlavně vůbec

nebáli zapojit do toho programu, neboť to je nádherně využitý čas. A když vidíte, že někomu můžete dát energii a změnit mu život, tak je to strašně super.“ **D6:** „Tak aby se určitě nebáli, že vždycky na začátku každého toho vztahu je velice těžké, vybudovat si důvěru. A nikdo nemůže čekat, že když teď přijde do programu, bude mu přidělené dítě, takže hned ten vztah bude úžasný a bez mráčku. Že vždycky musí projít nějakou fází, kdy si buduje jistotu, kterou musí mít. A opravdu musí překonat to první období, kdy to ještě není takové, jak by si třeba člověk představoval. Může to mít v některých případech velmi těžké, ale stojí to za to. Takže když člověk vydrží, tak se určitě dočká potom té odměny v podobě spokojeného dítěte a on je samozřejmě také spokojený.“ **D8:** „Aby si asi dané chvíle s dítětem užívali, co nejvíce to jde, aby to bylo přínosné oběma stranám.“

Participant dále radí **umět si vyčlenit čas**. **D1:** „A ještě bych doporučil rozmyslet před nástupem do programu, na kolik jsem schopný to časově zvládat... Já jsem zas v tomto možná takový, mám na to takový zvláštní osobní pohled, že v podstatě asi každý čas strávený s tím litlíkem je prostě dobrý. Ale zároveň jak jsem říkal, myslím si, že je lepší, když toho času je víc... já třeba vnímám za sebe, že není úplně dobrý, když dobrovolník vstoupí do programu, má litlika jsou spolu půl roku, rok, pak prostě skončí, protože někam odjíždí nebo něco jiného... Ale myslím, že když už ten dobrovolník do toho jde, tak že by si to měl tak nějak rozmyslet, co se týká toho času a možná si myslím, že by měl být i seznámen s tím, že není úplně dobré třeba, aby se dobrovolníkem stal na pár měsíců.“ Dva naši participant **D3** a **D7** doporučují vyčlenit si čas a **být trpělivý**. Následně **D3** popisuje vlastní zkušenost: „...Ze začátku jsem měla víc času, když jsem se sem přistěhovala a nikoho jsem neznala. Ale potom to zvládat s prací, se zvířetem a někdo s dítětem, a ještě se svými kamarády... Protože do toho kamarádství v Pět P se také musí investovat čas, tak pak už je to složitější. Ten čas tam musí být. Opravdu s tím počítat a říct si, jestli to opravdu chci.“ **D7** také mluví o trpělivosti a navazuje: „... tak počítat s tím, že by si neměli po měsíci říct, že už na to nemají čas, protože přece jen vytvářejí vztah. A počítat s tím, že to není na zkoušku, a pak to hned vzdát, jak se mi nebude něco líbit. Spíš to brát zodpovědně, že i to dítě si na toho dobrovolníka zvyká.“

Tři participant radí, nebát se, že by v tom byli ponecháni. **Nejsou v tom sami**. **D3:** „Nebát se říct, kdo k nim pasuje, koho by si tak představovali... Jsem taková láskyplná, chci tu lásku rozdávat. Ty děti, kteří tu lásku nechtějí přijímat, nebo to neumí, tak jsem nevěděla jak reagovat a byla jsem z toho možná i víc nešťastná než oni. Takže k těmto dětem by

to chtělo tu pevnější ruku, takového člověka, který má určité hranice, umí s nimi jednat a vycházet s nimi. Určitě se nebát určit si požadavky, že třeba chci dítě do 10 let, nechci pubertáka. Holky jsou víc plaché a nechťejí třeba kluka v pubertě. Teď už vím, že bych si to taky určila. Ze začátku jsem říkala, že je mi to jedno a pak to tak dopadlo. Ale asi jsem si tou negativní zkušeností musela projít, abych věděla, že i tak to chodí. Že každý v tom programu nemůže být hned nadšený, že to všechno má význam. Ne vždy všechno dobře dopadne. D4: „Určitě se nemusí bát toho, že kdyby to nefungovalo, tak že v tom budou ponecháni, ať si v tom plavou. Myslím si, že to zázemí je tam dost dobré. Když by člověk zjistil, že mu to nevyhovuje, nebo nesedí, tak nebude nucen, aby tu činnost vykonával dál, je to dobrovolné. Myslím si, že i ta skupina těch dobrovolníků, tím že se pravidelně setkává a diskutuje o těch věcech, tak může být opravdu jako takovou partou, která se postupem času stane docela důležitým bodem v životě i třeba toho dobrovolníka. Stále je to takový smysluplně využitý čas. Vlastně tam nevidím důvod, proč se do toho programu nepřidat. Čím déle tam jsem, tak tím víc si říkám, že na to nejde říct ne.“ D5: „Rozhodně ať jdou do toho. Že se v zásadě nemají čeho bát. Všichni jsou tady maximálně milí a vstřícní.“ Dále příchozím dobrovolníkům radí, aby neměli žádné obavy.

Participantka D9 radí příchozím dobrovolníkům **poznávat sami sebe**. Vysvětluje to následovně: *„Já bych každému, nejen dobrovolníkům doporučila, aby se učil poznávat sám sebe, protože to ve výsledku zlepšuje vztahy i s druhými lidmi. Takže asi ve výsledku jakékoliv aktivity v tomto směru... Aby se nesnažili druhé cpát do svých představ, co je správné a co ne, aby se snažili být otevření, a když to zvládnou, určitě přijde i ten správný odměňující pocit.*

V této části participanté dávají rady a doporučení nově příchozím dobrovolníkům. Nejčastěji radí, ať se práce s dětmi a mladistvými nebojí a užívají si společné chvíle. Zdůrazňují, že každý by si měl vyčlenit čas na tuto dobrovolnickou činnost. Dále by se příchozí dobrovolníci neměli obávat toho, že by v tom byli ponecháni bez pomoci. Zmiňují dobrovolnost činnosti, tudíž nikdo není nucen v programu setrvávat. Dále by si měli na začátku určit své požadavky, které se týkají výběru dítěte. Zároveň radí, být trpěliví a snažit se poznat sami sebe.

6 INTERPRETACE DAT

V předchozí praktické části diplomové práce jsme se zabývali metodikou výzkumu a analýzou získaných dat pomocí kvalitativního výzkumu. Tato část byla založena na výpovědích našich participantů, neboli dobrovolníků programu Pět P. V jejich subjektivních výpovědích se odráží nejen zkušenosti získané programem, ale i jejich celkový náhled na dobrovolnictví a působení v něm. Tato zjištění nám pomohla nahlédnout do činnosti dobrovolníků pracujících s dětmi a mládeží.

Hlavním cílem naší diplomové práce je popsat činnost dobrovolníka v programu Pět P. Následně se pokusíme shrnout výsledky výzkumu a zjištěné skutečnosti interpretovat.

První výzkumná otázka zní: **Jaký je obsah práce dobrovolníka v programu Pět P?**

Nejprve bylo důležité zjistit, jaké jsou vstupní podmínky pro přijetí dobrovolníka a co všechno musí dobrovolník podstoupit při nástupu do programu Pět P. Jak je patrné z výzkumu, tak povinností každého dobrovolníka je splnit psychologické testy a zúčastnit se výcviku dobrovolníků. Tošner a Sozanská (2006, s. 122) podotýkají, že pro snížení rizika případné účasti dobrovolníků s patologickými rysy osobnosti je nutné, aby byli vybíráni na základě absolvovaného výcviku. Součástí je i diagnostický rozhovor s psychologem a testování osobnosti.

Všichni naši participanté byli do programu Pět P vybráni na základě výcviku a psychologických testů. Absolvování výcviku a psychologických testů je klíčové pro odhalení nevhodných uchazečů, kteří pro tuto činnost nemají dostatečné předpoklady. Zajímavostí bylo, že vstupní povinnosti jsou vnímány každým příchozím dobrovolníkem jinak. Dále někteří participanté uvedli, že před samotnou účastí v programu je vhodná konzultace s koordinátorkou programu, která je ochotna podat příchozímu dobrovolníkovi všechny potřebné informace.

Dalším bodem programu je přiřazení dítěte koordinátorkou programu. Dobrovolníci se shodují v tom, že tento výběr mohou i oni sami ovlivnit. Koordinátorka programu se před samotným přiřazením dítěte ptá dobrovolníka, zda s tímto výběrem souhlasí. Následně se společně i s dítětem setkají a dohodnou se na případné spolupráci. Někteří také uvedli, že se vytvořená dvojice skládá z těch, co jsou momentálně k dispozici. Břízová (2018) podotýká neopomíjet fakt, že dobrovolník není zodpovědný za výchovu dítěte. Jeho role je čistě podpůrná. Jednou z podmínek pro vstup dítěte do programu je jeho vlastní dobrovolná iniciativa k účasti a obeznámení jej s veškerými pravidly s tím souvisejícími.

Po podepsání všech potřebných dokumentů se vytvořená dvojice dítěte s jeho dospělým kamarádem začne pravidelně setkávat minimálně jednou týdně na 2 – 3 hodiny. Společné činnosti jsou různorodé. Většinou se jedná o sdílení společných zájmů a koníčků. V některých případech jde kromě volnočasových aktivit i o doučování dítěte. Dobrovolníci vypovídají, že svým svěřencům dávají nejen svůj vlastní příklad chování, ale snaží se je i zařadit do fungování běžného života. Pravidla si nastaví tak, aby to bylo příjemné oběma zúčastněným. Důležitá je i komunikace s rodinou včetně domlouvání schůzek. Podle Břízové (2018) by rodiče do fungující dvojice neměli zasahovat, pouze se domlouvat a spolupracovat na organizačních věcech.

Mezi další uváděné činnosti patří i společné akce dětí s jejich dobrovolníky, které jsou organizovány programem Pět P. Jedná se například o pouštění draků, opékání špekáčků, velikonoční a vánoční tvoření. V neposlední řadě mají dobrovolníci povinnost účastnit se supervizi programu. Supervize většinou probíhá jednou za dva měsíce. Podle výpovědí participantů se jedná o bezpečný prostor pro sdílení zkušeností a případné řešení problémů.

Následná výzkumná otázka zní: **Jaký vztah si dobrovolníci vytvářejí s klienty programu Pět P?**

Z výzkumu je patrné, že vztah, který dobrovolníci budují se svým svěřencem, je založen především na otevřenosti, upřímnosti a důvěře. Jedná o vztah kamarádský až přátelský. Dále někteří uvedli, že litlík je jejich nepostradatelnou součástí. Vybudovaný vztah s litlíkem někdy přeroste až v rodinné pouto. V neposlední řadě jsme se také dozvěděli o hostitelské péči, na které je postavena jedna z uvedených dvojic.

Vytvořený vztah otevírá obzory nejen dětem, ale i samotným dobrovolníkům. Participantů uvádí, že svému svěřenci chtějí být oporou i průvodcem na cestě k jeho dospělosti. Setkávání spočívá nejen ve smysluplně využitém volném čase, ale někdy se k tomu přidá i doučování dítěte. Břízová (2018) podotýká, že společné chvíle dítěte s dobrovolníkem by se neměly skládat pouze z doučování, hlídání a přípravy dítěte na vyučování. Cílem setkávání by mělo být navázání kamarádství a vše, co to obnáší. Ani u jednoho z případů se setkávání pouze v rámci doučování nepotvrdilo.

Dále jsme podle výpovědí zjistili, že naši participantů vnímají vytvořený vztah jako smysluplný. Nelitují této zkušenosti, snaží se prožít se svým svěřencem plnohodnotné chvíle. Dětem poskytují oporu, bezpečí a prostor, kde si mohou na chvíli „vydechnout“. Zároveň podotýkají, že jejich cílem není dítěti změnit život, aby se z dítěte stal „svatoušek“. Nejsou

mu ani autoritou. Spíše zaujímají roli kamaráda, kdy ve dvojici vzniká určité pouto ve vztahu. Obohacení spatřují v porozumění mezi lidmi. Častokrát i beze slov dokáží poznat, jestli toho druhého něco trápí. Participanti popisují posun u svěřeného dítěte v důvěře, otevřenosti a odvaze. Z prvopočátku se děti jeví jako uzavřené a nejsou příliš hovorné. Za dobu společného přátelství dochází k postupnému budování důvěry a lze pozorovat posun i v komunikaci. Nejen že se dobrovolník a litlík vzájemně inspirují, ale vytváří i zdravější vztah dítěte k sobě samému. Děti si na své dospělé kamarády rychle zvykají a neostýchají se s čímkoli svěřit. Participanti také zmiňují negativní vlivy dospívání, kdy pozorují změnu chování mnohdy i k horšímu. Vlivem puberty nastávají změny, které nemůžeme ovlivnit. Někdy na dítě negativně působí i parta vrstevníků, se kterou se schází, s čímž se setkávají i naši participanti. Ti uvádějí, že nejsou vychovateli ani sociálními pracovníky, ale pouze kamarády dětí. A i přesto, že by jim mnohdy rádi pomohli víc, tak nemohou nebo na to nemají prostředky. Některé věci by se měly řešit spíše na úrovni rodiny. I přesto dobrovolníci hledají způsoby, jak v těchto nelehkých chvílích dětem ulehčit a pomocí různých způsobů jim vše vysvětlit. Stalo se, že spolupráce musela být ukončena z důvodu nedodržování pravidel, kdy se dobrovolník o dítě staral nad rámec programu. Participantka uvedla, že i přes tuto negativní zkušenost pokračovala dále v programu a navázala spolupráci s jiným litlíkem, se kterým má velmi pěkný vztah.

Třetí výzkumná otázka: **Co dobrovolníkům pomáhá při práci s mládeží?**

Budování vztahu nemusí být pro dobrovolníka a jeho svěřence vždy jednoduché. Někdy přichází i chvíle, kdy si dobrovolník sám neví rady a potřebuje být podpořen. V takové situaci je nutné mít někoho, na koho se obrátit v případě nouze. Nejčastějším opěrným bodem dobrovolníka je koordinátor a supervizor programu. Stane se, že se dobrovolník dostane do situace, která je neodkladná. Proto dobrovolníci neváhají požádat o radu či pomoc koordinátorku, která je v jejich očích pozitivně vnímána a na případné dotazy reaguje včas. Participanti také uvedli, že pokud jim není něco jasné nebo si potřebují dostudovat informace, tak nejčastěji využívají internet. Nalézají zde články, videa nebo i rozhovory pedagogů a psychologů. V rámci návštěvy seminářů, školení a workshopů se věnují i osobnímu rozvoji. Zde pomocí zážitkové formy prohlubují své znalosti v oblasti pedagogiky či psychologie. Dále jsou jim nápomocní jiní dobrovolníci, od kterých získávají informace a čerpají z jejich zkušeností. Stýkají se s vychovateli, ale i psychology z různých středisek. Vzájemně si rozšiřují obzory. Pokud není situace akutní a nemusí ji řešit ihned, tak mohou počkat do supervize, kde je každému věnován prostor pro sdílení. Nápomocné

jim je i studium v oboru či práce ve vzdělávání. Dobrovolníci v různých situacích jednají i spontánně a instinktivně. Odráží se od vlastní zkušenosti a spoléhají se na svou intuici a vnitřní pocity.

Následná výzkumná otázka zní: **Jaké jsou motivační faktory dobrovolníků působících v programu Pět P?**

Každý jedinec je svým způsobem specifický a jedinečný. Motivů k dobrovolnické činnosti je celá řada. Zajímalo nás, jaké jsou motivační faktory dobrovolníků působících v programu Pět P. Jak je uvedeno v teoretické části naší práce, motivy se mohou různit. Z výzkumu vyplynulo, že k působení v programu dobrovolníky nejčastěji vedla nejen potřeba pomáhat a dobrý pocit z pomoci, ale i smysluplně využitý volný čas. Jejich činnost je jednak prospěšná, ale i jim samotným přináší v jisté míře uspokojení, když mohou pomoci druhým. Popisují pocity štěstí, radosti a vnitřní spokojenosti. Dalším motivem je získání praxe, zkušeností a znalostí. V této oblasti někteří vypovídají, že tuto činnost vnímají jako důležitou pro získání praktických zkušeností, které následně mohou využít v budoucnu při péči o vlastní děti. Dalším prvkem bylo získání potřebné praxe pro přijetí na vysokou školu. Participanti však uvedli, že by v dobrovolnickém programu setrvali i bez nutnosti uplatnit tuto praxe. S tím souhlasí i Matulayová (2016, s. 11), která popisuje dobrovolnickou činnost jako přidanou hodnotu pro získání zaměstnání nebo přijetí ke studiu na některých vysokých školách.

Potřeba poznání nových lidí a celkově komunita dobrovolníků je dalším ze zmiňovaných motivačních faktorů. Někteří také uvedli, že motivací jim byl i samotný program Pět P nebo touha po sebepoznání. Prostřednictvím motivace se rozvíjí osobní přístup dobrovolníka, jeho žebříček hodnot, dosavadní schopnosti a zkušenosti. Rozvíjí se také kreativita nebo okamžitá reakce. Jak vyplynulo z prezentovaných zjištění, motivace pro působení v programu Pět P je různorodá, od potřeby pomoci druhým až po naplnění v oblasti sebepoznání.

V tomto ohledu nás také zajímalo, zda byla naplněna předchozí očekávání dobrovolníků. Ze zjištění vyplynulo, že většina dobrovolníků se shoduje, že program splnil, až předčil jejich předchozí očekávání. V některých případech očekávání nebyla zcela naplněna nebo někteří neměli před vstupem do programu žádná očekávání.

Poslední výzkumná otázka: **Jaká doporučení vyplývají ze zkušeností dobrovolníků?**

Participanti radí příchozím dobrovolníkům nebát se a užívat si společné chvíle s jejich svěřencem. Dále vidí za důležité účastnit se společných akcí a být aktivní na supervizích.

I přes případný neúspěch to nevzdávat. Jako jednu z nejdůležitějších věcí spatřují umět si na dobrovolnickou činnost vyčlenit čas a být trpělivý. Z jejich zkušeností častokrát vyplynulo, že na začátku koordinátorovi nesdělili, v jaké věkové kategorii a s jakým dítětem se chtějí potkávat. V případě, že by si dobrovolník s dítětem nerozuměl, řešení se vždy najde. Zázemí je podle nich v programu velmi dobré. Vše se dá vykomunikovat a především je to o dobrovolnosti členů. V neposlední řadě dobrovolníci rádi, učit se především poznávat sám sebe.

Participantů spatřují nedostatky v propagaci programu Pět P. Doporučují rozšířit poněti o organizaci prostřednictvím marketingových strategií. Vzhledem k tomu, že program s tímto „bojuje“, dobrovolníci vidí jako přínosné předávání informací o možnosti zapojení se do programu potencionálním uchazečům. Případně program zviditelnit jak na internetu, tak i ve školách. Celkově program hodnotí jako dobře nastavený. Dále by samotným dobrovolníkům pomohlo, kdyby měli více informací o úskalích, která přicházejí spolu s pubertou. Uvítali by přednášku či školení, jak přistupovat k dětem s poruchou pozornosti, autistického spektra a jiných znevýhodnění. Program by se částečně mohl zaměřit i na rizika sociálních sítí, ve kterých dobrovolníci spatřují nástrahy dnešní doby. Zdůrazňují, že by se o této problematice mělo více mluvit a zároveň by děti měly být připravovány na úskalí, která to s sebou přináší.

V této části představíme i první zkušenost našich participantů s programem. Dobrovolníci uvedli, že se nejčastěji o programu Pět P dozvěděli z doslechu. Častokrát jim o Pět P někdo řekl nebo jim účast v programu byla doporučena. Pouze dva participantů se o programu dozvěděli díky jeho propagaci a jen jeden znal přímo vedoucí programu.

V závěru interpretace dat jsme si dovolili uvést **přehled nejdůležitějších zjištění** z analýzy výzkumu:

- Ve své činnosti jsou dobrovolníci limitováni volným časem
- Vytváří bezpečný prostor pro setkávání, budují důvěru a otevřenost vztahu
- Největší oporou jim jsou koordinátor a supervizor programu
- Vytvořené pouto spočívá na kamarádském až přátelském vztahu
- Motivováni jsou potřebou pomáhat a vnitřním dobrým pocitem z pomoci
- Čas strávený s dítětem vidí jako smysluplně využitý
- Nedostatek spatřují v propagaci programu
- Program splnil, až předčil jejich očekávání

6.1 Doporučení pro praxi

Jak vyplynulo z předchozího zjištění, většina participantů se o programu Pět P dozvěděla náhodně. Zároveň spatřují nedostatky právě v propagaci programu Pět P. Otevírá se zde otázka, jaké další možnosti bychom mohli doporučit. Vhodných forem, jak zaujmout příchozí dobrovolníky se nabízí celá řada. Programu by prospělo, kdyby se o něm dozvědělo nejen více potencionálních dobrovolníků, ale i klientů programu. Tento návrh by usnadnil práci i koordinátorovi programu.

Neziskové organizace mají všeobecně problém s marketingovou komunikací a vlastní propagací. Stává se tak z důvodu nedostatku finančních prostředků a malou zkušeností v oblasti marketingu. Existují však formy propagace, které jsou finančně nenáročné a přitom mají širší dosah. Mezi takové formy patří například sociální sítě, jako je Facebook a Instagram, které zatím organizace Pět P nevyužívá. Na těchto sítích by mohla organizace vkládat příspěvky, fotografie a videa ze společných akcí, které organizuje. Přiblíženy by byly aktivity a cíle programu Pět P. Tato forma by mohla být jedním ze způsobů oslovení nejen nových dobrovolníků, ale i klientů. Další formou může být využití prostor Univerzity k propagaci programu formou nástěnných plakátů a letáčků pro nábor nových dobrovolníků. Tyto prostory jsou dostupné zdarma. Plakáty se dají zavěsit i v knihovně a prostorách kolejí a menz. Neměly by chybět základní informace o programu, výcviku a odkazu na webové stránky, včetně kontaktu na zodpovědnou osobu. Po dohodě s městem Zlín by mohly být plakáty umístěny i na některých nástěnkách města.

Jednou z možností, která je už nějakým způsobem využívána, je přímé oslovení studentů na Univerzitě Tomáše Bati prostřednictvím krátké prezentace, které se účastní i někteří dobrovolníci. Tito stálí dobrovolníci studentům nastíní fungování a požadavky programu. Dále by se propagace mohla rozšířit i na střední školy se sociálním zaměřením.

Propagace je náročná zejména časově. Existuje však spousta možností propagace, která by přinesla požadovaný přínos. V celkové podstatě jde o zvýšení povědomí o organizaci. Jednou z takových možností je účast programu Pět P na akcích pořádaných městem.

Všechny navrhované možnosti jsou z našeho pohledu realizovatelné a svým obsahem by mohly zvýšit povědomí o organizaci Pět P a přiblížit ji širšímu okolí. Zároveň by mohly koordinátorovi programu usnadnit práci při hledání potencionálních uchazečů.

Předložená doporučení jsou pouze návrhem ke zlepšení a rozšíření forem propagace. Informace získané tímto výzkumem mohou být podkladem pro realizaci rozsáhlejšího a dlouhodobějšího výzkumu v dané oblasti.

ZÁVĚR

Hlavním cílem diplomové práce bylo popsat činnost dobrovolníka v programu Pět P. Pro naplnění tohoto cíle byli osloveni dobrovolníci z programu Pět P ve Zlíně. Celkem s námi spolupracovalo devět dotazovaných. Praktická část práce byla věnována kvalitativnímu výzkumu. Jako metodu sběru dat jsme zvolili polostrukturované rozhovory. Získaná data byla následně analyzována pomocí metody vytváření trsů.

Výzkum ukázal, že prvořadá povinnost dobrovolníka je dána splněním psychologických testů a účastí na výcviku. Vstupní povinnosti uchazečů jsou vnímány různě. Pro přiřazení dítěte k dobrovolníkovi je vyžadován jejich oboustranný souhlas. Po obeznámení se s pravidly se tato dvojice začne pravidelně setkávat. Vzniká tak vztah založený na společných zájmech a budování postupné důvěry. Z kamarádství se stává přátelství. Pravidla si stanovují tak, aby pro ně tato setkávání byla příjemná a zároveň přínosná. Často zmiňované jsou i činnosti organizované programem, kterých se účastní dobrovolníci společně s jejich svěřenci. Dále mají dobrovolníci povinnost účastnit se pravidelných supervizí. Sdílejí zde své zkušenosti a poznatky, případně řeší nastalé problémy. Vztah dobrovolníka a dítěte vychází z otevřenosti, upřímnosti a vzájemné důvěry. Jedná se o kamarádství i přátelství, kdy jsou dobrovolníci svým svěřencům oporou a průvodcem k dospělosti. Dobrovolníci vnímají vytvořený vztah jako smysluplný. Poskytují dětem pocit bezpečí a klidné zázemí. Zároveň pozorují u svěřeného dítěte pozitivní změny, jak v chování, tak i v otevřenosti, komunikaci a odvaze. Vytváří se zde i zdravější vztah dítěte k sobě samému. Opěrným bodem dobrovolníka je koordinátor a supervizor programu. Pokud mají potíže, nebo si s něčím neví rady, pak požádají o pomoc koordinátorku, která na jejich dotazy ihned reaguje a nesrovnalosti pomáhá řešit. Pokud je dobrovolníkům něco nejasné, snaží se o dohledání informací také na internetu. V rámci návštěvy seminářů, školení a workshopů se věnují osobnostnímu rozvoji. Dobrovolníci jsou si vzájemně oporou, kdy sdílí jak informace, tak zkušenosti společně. Jednají spontánně, instinktivně, čerpají z vlastních prožitků, spoléhají na svoji intuici a vlastní pocity.

Každý jedinec je svým způsobem specifický a jedinečný. Motivů k dobrovolnické činnosti může být celá řada. Společným prvkem bývá ztotožnění se s náplní organizace. Z rozhovorů s dobrovolníky je patrné, že motivací je jim především potřeba pomáhat druhým, dobrý pocit z pomoci, smysluplně využitý volný čas, získání praxe, zkušeností a znalostí i pro jejich budoucí uplatnění.

Z jejich subjektivních výpovědí také vyplynulo, že program Pět P splnil, až dokonce předčil jejich očekávání. Dobrovolníci také spatřují posun ve vývoji dítěte. Děti vstupující do programu jsou často z počátku uzavřené, plaché, těžko navazují kontakty a mají vzdělávací či výchovné problémy.

Dobrovolník získává možnost pozorovat i své možnosti a jejich uplatnění ve svém životě. Ujasnit si, co od života očekává, kam směřuje a co jej naplňuje. Odměnou jsou mu nové zkušenosti, znalosti a rozšíření motivačních hodnot. Získává širší komunitu kolem sebe, stává se součástí společenství dobrovolníků s podobnými cíli a hodnotami.

Průběh tvorby diplomové práce byl pro nás samotné poznáním a jedinečným vhledem díky sdílení zkušeností a zážitků ostatních dobrovolníků v porovnání s působením a naší vlastní zkušeností v programu Pět P.

Výsledná práce může sloužit jako inspirace nejen koordinátorům programu Pět P a supervizorům, ale i dobrovolníkům a klientům programu. Vede také k nasměrování a zamyšlení se nad zlepšením kvality poskytované služby. Dobrovolníci jsou nedílnou součástí programu, a proto by jim měla být věnována větší pozornost. Důraz by měl být kladen na připravenost dobrovolníků pro práci s dětmi a mládeží. Za důležité spatřujeme vytvoření kvalitního vztahu mezi dobrovolníkem a klientem programu.

V předchozí části práce jsme si dovolili navrhnout soubor rad a doporučení ke zlepšení a rozšíření forem propagace, které by nabídly možnost spolupráce případným zájemcům z řad dobrovolníků i nových klientů. V tomto ohledu záleží na samotném programu Pět P, zda se s nabízenými možnostmi ztotožní či ne.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ARMSTRONG, Michael a Stephen TAYLOR. 2015. *Řízení lidských zdrojů: moderní pojetí a postupy: 13. vydání*. Praha: Grada Publishing. ISBN 9788024752587.
- [2] BIGLAN, Anthony et al. 2005. *Helping Adolescents at Risk: Prevention of Multiple Problem Behaviors*. New York: Guilford Press. ISBN 978-15-7230-973-9.
- [3] BŘÍZOVÁ, Bohdana, 2018. *Manuál dobrovolnického mentoringového programu Pět P/BBBS* [online]. Benešov: Hana Houdová [cit. 2020-02-18]. ISBN 78-80-906352-1-0. Dostupné z:
<https://www.nadobrovolnictvi.cz/res/archive/001/000234.pdf?seek=1544263927>
- [4] BRUMOVSKÁ, Tereza a Gabriela MÁLKOVÁ. 2010. *Mentoring: výchova k profesionálnímu dobrovolnictví*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-772-5.
- [5] CIKLOVÁ, Kateřina. 2016. *Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence*. 2. vydání. Ostrava: EconomPress. ISBN 9788090506596.
- [6] CHILD ABUSE AND NEGLECT. [online]. ©2019 [cit. 2020-02-27]. Dostupné z:
<https://www.helpguide.org/articles/abuse/child-abuse-and-neglect.htm>
- [7] DEKKER, Paul and HALMAN, Loek. 2003. *The Values of Volunteering*. Springer US. ISBN 978-1-4615-0145-9.
- [8] *Dobrovolníci v neziskových organizacích*. 2001. Praha: Informační centrum neziskových organizací. ISBN 8086423050.
- [9] DOLEJŠ, Martin. 2010. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 9788024426426.
- [10] DLOUHÁ, Regína a Zuzana JEŽKOVÁ a Milan CAHA. 2001. *Dobrovolnictví a dárcovství*. Praha: Informační centrum neziskových organizací. ISBN.
- [11] *Diskuze k posouzení zákona o dobrovolnické službě*. [online]. [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: http://www.neziskovky.cz/clanek/879/533/knihovna_archivcz/032005-diskuze-k-posouzeni-zakona-o-dobrovolnicke-sluzbe/

- [12] FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. 2009. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 9788024727813.
- [13] FRIČ, Pavol. 2001a. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice: výsledky výzkumu NROS a AGNES*. Praha: Nadace rozvoje občanské společnosti (NROS). ISBN 8090263372.
- [14] FRIČ, Pavol. 2001b. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University*. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 8086432041.
- [15] FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. 2010. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes. ISBN 9788090369689.
- [16] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. 2015. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 9788026208730.
- [17] KABÍČEK, Pavel, Ladislav CSÉMY a Jana HAMANOVÁ. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton. ISBN 9788073877934.
- [18] KNOTOVÁ, Dana. 2014. *Školní poradenství*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024745022.
- [19] KOUBOVÁ, Šárka. *Manuál dobrovolníka Pět P*. [online]. [cit. 2020-01-18]. Dostupné z:
<https://www.nadobrovolnictvi.cz/res/archive/001/000170.pdf?seek=1492785015>
- [20] KRECHOVSKÁ, Michaela, Pavlína HEJDUKOVÁ a Dita HOMMEROVÁ. 2018. *Řízení neziskových organizací: klíčové oblasti pro jejich udržitelnost*. Praha: Grada Publishing, Expert (Grada). ISBN 9788024730752.
- [21] LEVICKÁ, Jana a Alžběta MRÁZOVÁ, et al. 2005. *Úvod do sociálnej práce*. Trnava: Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce TU v Trnave. ISBN 80-89104-35-5.
- [22] MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ. 2009. *Výchova ke zdraví*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024727158.
- [23] *Manuál programu Pět P: (Big Brothers Big Sisters)*. 2013. Praha.

- [24] MARTÍNEK, Zdeněk, 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2310-5.
- [25] MATOUŠEK, Oldřich. 2013. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788026202134.
- [26] MATOUŠEK, Oldřich. 2016. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1154-9.
- [27] MATOUŠEK, Oldřich. 2007. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál. ISBN 9788073673109.
- [28] MATULAYOVÁ, Tatiana, Pavlína JURNÍČKOVÁ a Jakub DOLEŽEL. 2016. *Motivace k dobrovolnictví*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-2445110-7.
- [29] MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- [30] MIOVSKÝ, Michal, ©2012. *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga. ISBN 978-80-87258-74-3.
- [31] MIOVSKÝ, Michal a Pavel BARTÍK, ©2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: MONOGRAFIE*. Praha: Sdružení SCAN. ISBN 978-80-87258-47-7.
- [32] MLČÁK, Zdeněk a Helena ZÁŠKODNÁ. 2013. *Prosociální charakteristiky osobnosti dobrovolníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta. ISBN 9788074644627.
- [33] MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. 2015 *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton. ISBN 9788073878603.
- [34] MÜLLEROVÁ, Magdalena, ed. 2011. *Dobrovolníci pro kulturu: dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*. Praha: Česká kancelář programu Culture nákladem Institutu umění - Divadelního ústavu. ISBN 978-80-7008-268-3.

- [35] NEŠPOR, Karel. 2011. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Vyd. 4., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 9788073679088.
- [36] OCHMAN, Małgorzata a Paweł JORDAN. 1997. *Dobrovolníci: cenný zdroj*. Baltimore: The Johns Hopkins University Institut for Policy Studies. Wyman Park Bulding. ISBN 1-886333-29-7.
- [37] PLAMÍNEK, Jiří. 2015. *Tajemství motivace: jak zařídit, aby pro vás lidé rádi pracovali*. 3., rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing. Poradce pro praxi. ISBN 9788024755151.
- [38] POKORNÝ, Vratislav, Anton TOMKO a Jana TELCOVÁ. 2003. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Vyd. 3., rozš. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky. Prevence sociálně patologických jevů. ISBN 8086568040.
- [39] *Příručka pro dobrovolníky: (NPIT)*. 2005. Praha: ADRA. ISBN 8023950711.
- [40] ŘÍČAN, Pavel. 2010. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6., rev. a dopl. vyd., V Grada Publishing 2. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 9788024731339.
- [41] SVOBODOVÁ, Dagmar. 2015. *Profesní poradenství: vybrané kapitoly*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 9788024750927.
- [42] ŠEVČÍKOVÁ, Anna. 2014. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 9788024750101.
- [43] ŠIMKOVÁ, Svatava, ed., 2011. *Dobrovolníci mění svět: sborník příkladů dobré praxe: Evropský rok dobrovolnictví*. Praha: Národní institut dětí a mládeže MŠMT. ISBN 9788087449158.
- [44] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 9788073673130.
- [45] ŠVESTKOVÁ, Renata, Bohdana PLODKOVÁ a Yvona MAZEHOVÁ. 2004. Zhodnocení rozvoje sociálně preventivního programu Pět P na ZSF JU. *Sociální práce: Hodnoty a etika v sociální práci*. Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2004(4). ISSN 1213-624. Dostupné také z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2004-4-090221132958.pdf>

- [46] TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. 2006. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 8073671786.
- [47] TYŠER, Jiří. 2006. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. Most: Hněvín. ISBN 8086654176.
- [48] VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. 2013. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě. ISBN 9788074641251.
- [49] VOLUNTEERCOORDINATOR. [online]. ©2019 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.prospects.ac.uk/job-profiles/volunteer-coordinator>
- [50] VOLUNTEERISM AND THE GLOBALGOALS. [online]. ©2020 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.unv.org/volunteerism-and-global-goals>
- [51] VYKOPALOVÁ, Hana. 2001. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 8024403374.
- [52] Zákon č. 86/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě), ve znění pozdějších předpisů [online]. ©2010-2020 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-198>
- [53] Zákon č.198/2002 Sb., o dobrovolnické službě [online]. ©2010-2020 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-198>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

APOD	A podobně
ATD	A tak dále
BBBS	Big Brothers Big Sisters
ČR	Česká republika
NAPŘ	Například
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
TZV	Takzvaný
USA	Spojené státy americké
UTB	Univerzita Tomáše Bati
VŠ	Vysoká škola
Z.S.	Zapsaný spolek

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Motivační faktory	61
Obrázek 2: Jak jsem se o programu dozvěděl.....	65
Obrázek 3: Vstupní podmínky	67
Obrázek 4: Očekávání.....	69
Obrázek 5: Co obnáší účast v programu	71
Obrázek 6: Vytvořili jsme.....	77
Obrázek 7: Co pozoruji, jak to vnímám já.....	80
Obrázek 8: Opěrný bod dobrovolníka	85
Obrázek 9: Doporučení ke zlepšení v programu	89
Obrázek 10: Rady příchozím dobrovolníkům	92

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Základní údaje o výzkumném souboru.....	59
--	----

